

Л О Г О С

Богословський Квартальник
Periodicum Theologiae Trimestriale

Т. I., кн. 3. Липень—Вересень 1950 July—September Vol. I., No. 3.

Архієп. Йосиф Сліпий
Доктор і професор св. Богословія
Ректор Гр.-катол. Богословської Академії
у Львові

ДОГМАТИКА ВСЕЛЕНСЬКОЇ ЦЕРКВИ

ТОМ. ТРЕТІЙ. ЧАСТИНА ПЕРША

Archiepp. Josephus Slipyj
Doctor et professor Theologiae atque
Rector Academiae Leopoliensis

THEOLOGIA DOGMATICA

ECCLESIAE CATHOLICAE

VOL. III. PARS PRIMA

(Продовження)

3. Тайнствені знаки Нового Завіта складаються з речі, як матерії, і слів, як форми. Твердження теологічно певне.

1. Пояснення. В тезі говориться про фізичну не метафізичну суть знаків. Метафізичну суть становить рід і різниця відміни (*genus i differentia specifica*—сам знак і надприродне, Богом установлене значення). Суть фізичну творять суцільні частини одиниці, на пр. людина складається з душі й тіла. Тайнственный знак становлять слова і річ, з яких повстає моральна одність, т. є така, яка на основі загальної гадки уважається цілістю. Під річчю розуміємо не тільки саму матерію (оливу, воду, хліб, положення рук), але і зверхні діяння (заключування умови, визнання гріхів), а під словом, усне слово і рівнозначний вияв, підпис, притакнення і інше.

Згідно з наукою Аристотеля кожна річ складається з матерії і форми. Матерія є частина неозначена, потенціальна. Форма означає її й надає їй вид. Цей поділ приміняли середньовічні богослови в аналогічному змісті до тайн. Частина неозначена є матерія, а означуюча, слова. Та все ж таки у тайні воно не дається точно розмежувати, бо не лиш матерія без

снів є неозначена (погруження і обмиття водою є і з бруду, і при хрещенню, і при наслідуванню тайн і т.д.), але й слова самі без матерії, не мають повного змісту. Через те, що в речі є більше неозначеного первня, як у словах, і навпаки, в словах є більше означувального елементу як у матерії, тим то назвали а *parte potiore річ матерією, а слова—формою*. Богослови розрізняють ближчу (*materia proxima*) і дальшу (*remota*) матерію. Дальша матерія є вода, олива, хліб—отже речі, що їх уживають при тайнах. Само погруження і обмиття, помазування, тощо, є ближчою матерією. Богослови впровадили тут аристотелівське поняття, щоби краще уняти об'явлену правду.

Що тайнственні знаки Нового Завіту складаються з *речі й слова*, те є *майже правдою віри* (*fidei proxima*). А те, що з *матерії і форми*, є певною богословською гадкою. Старозавітні тайни не складаються з слів і речі, лиш із самої матерії.

Під впливом київської богословської школи прийнявся цей поділ, вже від XVI. ст., в нез'єдинених. З новіших приймають його Месольборас, Андрут-сос, Малиновський і і., відкидають Діовуніотіс і і.

II. Д о к а з . 1. *Св. Письмо* виразно каже, що хрещення довершується обмиттям і словами: “Очистивши купіллю води через слово” (Єф. 5, 26). Так само сказано, що при миропомазанню є положення рук і молитва (Ді. 8, 15 слл.), Євхаристії—хліб і вино й слова освячення (Мат. 26, 26), оливопомазанню—помазання оливою і молитва, себто слова (Як. 5, 14) та при священстві положення рук і молитва—слова (Ді. 14, 22, 6, 6). Тому, що всі тайни є цієї самої природи, отже і тайни покаяння і подружжя складаються з матерії і слів.

Тайну покаяння уділяється на спосіб суду. Обвинення і піддання під суд є частина неозначена—матерія, видання ж присуду є означуюча частина. Подружжя довершується заключенням умови, якою мужчина і жінка передають собі право над тілом для зродження дітей. Якщо глядімо на предложення угоди із сторони мужчины, то це предложення є чимсь неозначеним (матерією), а означає його щойно прийняття (форма) зі сторони жінки і навпаки...

2. *Передання*. а) *Св. Отці, грецькі і латинські*, згадують про річ і слова при уділюванні тайн. (*Didache 7, 1. Funk, Patres apostolici 1, 18*). Св. Юстин: “В ім'я Вітця всіх і Господа Бога і Спасителя нашого Ісуса Христа і Св. Духа беруть тоді купіль в воді.” (Апол. 1, 61. MSG6, 420, 428 про Евхар. пор. гл. 65 і 66). Тертуліян називає матерію і слова при хрещенні, миропомазанні й Євхаристії: “*Felix sacramentum aquae nostrae, qua abluti delictis pristinae caecitatis in vitam aeternam liberamur.*” (De bapt. c. 1. MSL 1, 1305). “*Dehinc manus imponitur, per benedictionem advocans et invitans Spiritum S.*” (c. 8. ibid. 1316). “*Lex enim tingendi imposita est, et forma praescripta. Ite, inquit, docete nationes tingentes*

cas in nomine Patris et Filii et Spiritus Si. (с. 13. ibid. 1323) 4). Теж і св. Кипріяні пише: "...A Petro et Joanne factum est, ut oratione pro eis (Samaritanis) habita et manu imposita invocaretur et infunderetur super eos Spiritus S." (Ep. 73, 9. MSL 3, 1160).

"Denique ubi post resurrectionem a Domino apostoli ad gentes mittuntur; in nomine Patris et Filii et Spiritus Sti baptizare gentiles iubentur." (ib. с. 18, р. 1166).

В св. Кирила Єрусал. читаємо: "Бо як євхаристійний хліб по призначенні Св. Духа не є звичайний хліб, але тіло Христа, так і це св. миро по призначенні не є, як хто хотів би сказати, звичайне миро, але дар Христа і Св. Духа, що через присутність Його божества стається діючим і ним символічно помазується чоло й інші твої змисли; і під час коли помазується видимим миром тіло, освячується душа святим і животворним Духом." (Мист. кат.: 3, 3, MSG 33, 1089/92).

Теж Григорій Нисейський розрізняє в тайні слова і матерію: "Хліб є спочатку звичайний; але, коли освятила його тайна, зветься і стається тілом Христа. Так містичний елей, так вино, коли перед благословенням є маловартісні, по освяченню, яке походить від Духа, одно й друге є незвичайно діюче. Та сама сила слова робить також священика гідним почитання і пошани, відділеним від народу через нове благословення." (Бесіда про хрещення Христа, MSG 46, 581). Отже при тайні розрізняє матерію (звичайну оливу, вино, хліб) і слова, які звершують тайну.

Загально відоме є свідчення св. Августина: *Detrahe verbum et quid est aqua nisi aqua? Accedit verbum ad elementum et fit sacramentum.* (Tract. 80 in 10, n. 3. MSL 35, 1840). *Tolle aquam, non est baptismus; tolle verbum, non est baptismus.* (Тже Tr. 15, 4 MSL 35, 1512).

б) *Схоластики* розвинули цю науку і впровадили термінологію матерії й форми. Перші вжили її Степан Лянґтон (Langton †1228) і Вільгельм з Оксер (Auxerre †1231). За ними ж пішов увесь загаль богословів. Св. Тома твердить: *Quodlibet sacramentum distinguitur in materiam et formam, sicut in partes essentiae. Unde supra dictum est, quod sacramenta consistunt in rebus et verbis.* (S. th. 3. q. 90, a. 2). Слова є форма, а річ матерія: *"In sacramentis verba se habent per modum formae, res autem sensibilis per modum materiae.* (S. th. III. q. 60, a. 7).

Так само Д. Скот: *In quocunque sacramento distinguitur materia et forma; signum visibile dicitur esse materia, verba vero forma.* (Ох. d. 8, q. 1, n. 7. Opera omnia, ed. Parisien. t. 17, 10 b). *Ex quibus aliquo modo fit unum sacramentum* (тже 4. d. 3. q. 2. n. 3, t. 16, 283b). Вправді деякі теологи висували різницю між Томою і Скотом, але, як показується, без достаточної основи. (Пор. Minges, Compend. II, 89). Що ж торкається матерії і форми т. покаєння, то це питання ще буде порушене основніше в трактаті про т. покаєння в) *Наука рим. папів і соборів*. Згаданого поділу придержується *Decretum pro Armenis: Omnia sacramenta perficiuntur*

rebus tanquam materia, verbis tanquam forma. (Denz. B. 695). Тридентський Собор супонує його в своїх дефініціях: ...Materia et forma, quibus sacramenti essentia perficitur... (sess. 14. с. 2. Denz. 895). Матерія і форма творять моральну одність тайн зн. один знак благодати: Ex verbis et rebus fit quodam modo unum in sacramentis, sicut forma et materia, in quantum scilicet per verba perficitur significatio rerum. І нез'єдин. патріарх Єремія у відповідь тібінгенським протестантам каже, що тайни мають означену матерію і форму.

Отже з свідоцтв Передання слідує, що матерія і форма становлять суть тайни і творять разом моральну одність таїнственного знаку.

3. *Теологічна рація.* Новозавітні тайни складаються з річей і слів. Річ і слова, які себе доповняють в означуванні, мають таке відношення в таїнственим знаку, як матерія до форми. Отже новозавітні тайни складаються з матерії і форми.

II. РОЗДІЛ. ДІЯННЯ ТАЙН

4. *Тайни уділюють ласку як орудні причини силою самого діяння (ex opere operato) тим, що не ставлять перепон. Догма віри.*

1. *Пояснення.* По виясненні і доказанні існування семи тайн, вирінає нове питання, про зв'язок між самим знаком і надприродною ласкою. Це питання належить до найтяжчих в цілій сакраментології. Таїнственим знакам є причини ласки. Причина (causa) є те, що дає існування якійсь речі. Вона може бути п'ятирака: 1) матеріяльна (causa materialis), з якої повстає річ (з каменя статуя, з муки, води і квасу—хліб); 2) формальна (formalis), що надає остаточний вид речі (сама форма статуї); 3) зразкова причина (exemplaris), на зразок якої щось повстає (кравець для намальованої картини); 4) доцільна (finalis), задля якої щось діється (зарібок для мистця); і 5) діюча (efficiens), що діянням впливає на пояснення речі.

В тезі маємо на увазі діючу причину. Вона ділиться на головну (с. principalis), що діє притаманною силою (людина, що пише), і на орудну причину (с. instrumentalis), що виконує дійство не своєю ж власною силою, лиш собі уділеною (перо, що пише, сокира, що рубає і т.д.).

Природний знак, так як не може сам зі себе означувати нічого надприродного, так він не може й нічого надприродного уділяти і спричинювати. Ласка є дар надприродний і його може дати лиш Бог, як головна причина. Однак Бог не уділює ласки і не освячує сотворіння *безпосередньо* (бодай не все), але послуговується особами і речами, як орудними причинами. Саме такими орудниками освячення є тайни. З божої установи вони причинюються до уділення ласки і то як *причини орудні*, бо не діють своєю силою, але під впливом божої могутності. Коли кажемо, що тайни містять

в собі ласку (*continere gratiam*), то не значить, наче б вміщали ласку, як у посудині, але що в її орудниками і містять її так, як причина містить у собі наслідок.

В тезі спочиває натиск на слові *opus operatum*. Перший раз ужив його Петро з Пуатіє (*Petrus Pictaviensis* †1205), наслідник Петра Ломбарда (†1164). Докладніше з'ясовує термін Вільгельм з Оксер (*Auxerre, Guilelmus Altissiodorensis* †1231) і завдяки йому став цей термін загально прийнятий. *Opus operatum* означає належно зроблений таїнственний знак (на пр. полиття водою і вимовлення слів: Крещается раб Бжій (имє) в имя Отца ѿ Сна ѿ стаго Духа: аминь. Помазанія миром і виголошення слів: Печать Дара стаго Дха: аминь і т.д.) в протиставленні до *opus operantis*, то є дійства, яким хтось заслуговує або вимолює ласку чи то для себе чи для другого. Отже *opus operatum* це дійство, взяте саме в собі, з виключенням суб'єктивних заслуг і того, що приймає, і того, що уділює тайну. Іншими словами, в тезі твердиться, що приймаючий тайну одержує ласку силою знаку, установленого Христом і піднесеного до надприродного стану, а не через заслуги служителя тайни або свої власні.

Та однак це не виключає актів служителя, який мусить мати намір уділити тайну, і приймаючого, що мусить (якщо дорослий) мати постанову прийняти її і приготувитися до прийняття ласки (збудити акт віри, жалю і ін.). Недостача належного, добровільного приготування того, що приймає тайну, зветься *перепонаю* (*obex, fictio*). Від неї треба відрізнити неспосібність (*incapacitas, ineptitudo*) прийняти тайну. На прим. нехрещений не може прийняти інших тайн, жінка не може одержати тайни священства і т.д. Неспосібність робить тайну загалом *неважною* (*sacramentum invalidum*), а *перепона* лише *недозволеною і грішною* (*s. illicitum*). Вона спинює освячення душі ласкою, аж до усунення перепони.

Перепона не є для всіх тайн та сама. В тайнах *мертвих*, що в першу чергу відпускають гріхи та уділюють *першу* ласку, перепона є недостатка жалю за гріхи. В тайнах *живих*, що з установи Христа в окремий спосіб освячують душу та уділюють нову, т. зв. *другу* ласку, перепона є свідомий, тяжкий гріх. В тім змислі говорить Тридентський Собор: (*Per sacramenta omnis vera iustitia vel incipit, vel cœpta augetur, vel amissa reparatur. (Sess. 7., proœm).*

II. Теза є здефініювана догма. В символах віри говориться: Вірю в одно хрещення на відпущення гріхів. (*Denz. U. 9. 86*). На соборі *milevitanum* II (416) сказано: *Parvuli, qui nihil peccatorum in se ipsis adhuc committere potuerunt, ideo in peccatorum remissionem veraciter baptizantur, ut in eis regeneratione mundetur, quod generatione traxerunt (Denz. 102).* Ясні є дефініції Тридентського Собору: 1) *S. q. d. hæc sacramenta propter solam fidem nutriendam instituta fuisse, a. s.* 2) *S. q. d. sacramenta N. L. non continere gratiam, quam significant, aut gratiam ipsam non ponentibus obicem non conferre, quasi signa tantum externa sint acceptæ*

per fidem gratiæ vel iustitiæ et notæ quædam christianæ professionis, quibus apud homines discernuntur fideles ab infidelibus. a. s. 3) S. q. d. non dari gratiam per huiusmodi sacramenta semper et omnibus, quantum est ex parte Dei, etiamsi rite ea suscipiant, sed aliquando et aliquibus, a.s. 4) S| q. d. per ipsa Novæ Legis sacramenta ex opere operato non conferri gratiam, sed solam fidem divinæ promissionis ad gratiam consequendam sufficere: a. s. (Sess. 7. can. 5. 6. 7. 8. Denz. B. 848-851).

III. Противниками є в першу чергу протестанти. Лютер і Кальвін учили, що сама віра освячує, тайни є лиш спонукami до розбудження її актив. Цвінглі навчав, що тайни є виключно знаки визнання віри і більш ніщо. Взагалі протестанти зовсім вивертають поняття діяння тайн ex opere operato і роблять його недоречним. Згідно з їхньою думкою католицькі богослови вчать, що дорослий не потребує збуджувати жодного приготовного акту перед прийняттям тайн і освячується самим зовнішнім знаком: Damnamus totum populum scholasticorum doctorum, qui docent, quod sacramenta non ponenti obicem conferant gratiam ex opere operato sine bono motu utentis. (Apologia confessionis augustanæ, art. 13, 18. Müller, Die symbolischen Bücher). Кальвін і Хемніц говорять з насмішками про магічну силу, яку мали б приписувати католики тайнам. Католики мовляв змушують Бога таємною силою уділяти ласку і таксамо насильно уділяють і накидують її навіть тим, що не бажають її прийняти. Подібно, як деякі знаки під впливом злого духа викликають діяння, яких не можна досягнути природними силами, так тайни мали б уділяти ласку. Ці закиди є безпідставні. Магія приписує силу діяння або з суевір'я, знакам невисначаючим природним причинам, або з безбожності злим духам. Таку силу приписували своїм містеріям погани і гностики. Католицьке поняття тайни виключує того роду насилля. Бог сам дав силу знакам і при їх допомозі уділює ласку. До науки Кальвіна прилучилися Соцініяни.

Наука модерністів про тайни не різниться суттєво від протестантської. Тайни є середники, що пригадують людині приявність все прихильного Бога. В осудженій тезі в декреті "Lamentabili sane exitu" говориться: Sacramenta eo tantum spectant, ut in mentem hominis revocent præsentiam Creatoris semper beneficam (Denz. U. 2041). Тайни є могутніми кличами, що розбуджують в людині релігійне почування: ...Sacramenta ad sensum religiosum ordinata sunt". (Енци. Pascendi. Denz. U. 2089).

Хибна є думка Дуранда, що тайни є causa sine qua non ласки, зн. не є дійсною причиною, але умовинами ласки: In sacramentis non est aliqua virtus causativa gratiæ... sed sunt causa sine qua non confertur gratia, quia ex divina ordinatione sic fit, quod recipiens sacramentum recipit gratiam, nisi ponat obicem, et recipit gratiam non sacramento, sed a Deo. (In 4. d.1. q.4.). Вже перед Дурандом були теологи, які мали в тім напрямі бодай неясні, якщо не хибні погляди, і про них згадує св. Тома (In 4. d. 1. q. 1. a. 4; 3. q. 62. a. 1). Причиною такого погляду було те, що деякі

богослови, як Вільгельм з Овернь (Guilelmus Alvernus †1249), уважали уділення ласки актом сотворення. А що жодне сотворіння не може бути посередником між Богом і сотвореною річчю, отже з того висновок, що тайни не є причинами, але умовини до одержання ласки. Цей спогляд Дуранда противиться Тридентському Соборові і зносить різницю між новозавітними і старозавітними тайнами. Уділення ласки не є сотворення, бо ласка не є субстанція, але акциденс. Тим то ніщо не противиться тому, щоб тайни були орудні причини уділення благодати.

Деякі нез'єднані богослови приймають діяння тайн *ex opere operato*, як напр. Андрутсос (Dogmatiké, Athenai, 1907, 311/2) Діовуніотіс (Ta mysteria..., Athenai, 1913, 35 сл.) й ін. Протестантські погляди поділяє Месольорас (Symboliké, Athenai, 1904, IIa. 176) і російські теологи (І. Перов, Малиновський, С. Лебединський і ін.). Тайни є оруддя ласки (Діовуніотіс, ст. 12. Дамалас, 95). “Заключають сами вь себѣ и по себѣ освящающую благодатную силу.” Саобщаєть благодать (Малиновський, 5. 12. Катонський 27).

IV. Д о к а з.

1. Св. Письмо а) приписує тайнственним знакам, як наслідок діяння відпущення гріхів, спасення, прийняття Св. Духа, вічне життя, злуку з Христом, духове народження, одним словом освячуючу ласку:

Коли юдеї питалися апостолів, що робити, щоб спастися, Петро сказав: “Покайтеся і нехай охреститься кожний з вас в ім'я Ісуса Христа на відпущення ваших гріхів і приймете дар Духа Святого” (Діян. 2, 37 сл.) Хрещення спричинює відпущення гріхів. Ананія промовив до Павла: “Встань і охрестися і обмиє свої гріхи, призвавши його ім'я” (Діян. 22, 10). “Хто не родиться з води і Духа, не може увійти в царство Боже” (Йо. 3, 5). Бог “спас нас купілью відродження і відновлення Св. Духа” (Тит. 3, 5). Купіль відроджує. “Спасення через купіль” висказує причиновість. “Христос полюбив Церкву і себе самого віддав за неї, щоб її освятити, очистивши купілью води через слово” (Еф. 5, 25 сл.) Купіль через слово має силу оправдати. “Нагадую тобі, щоб ти розгрівав ласку Божу, що є в тобі, положенням моїх рук” (2 Тим. 1, 6). “Хто їсть моє тіло і п'є мою кров, в мені перебуває, а я в нім” (Йо. 6, 56). Симон бачив, що апостоли через положення рук давали Св. Духа, значиться, уділяли тайну миропомазання (Діян. 8, 18). А що таке відношення і такий спосіб вислову означає причиновість, отже тайни є причини ласки. До того безпосередня злука ласки і знаків, *dativus* згл. *abl. instrumentalis*, прийменники з, через, в, і т.д. наглядно висловлюють причиновий зв'язок.

б) Св. Павло називає старозавітні знаки в протиставленні до новозавітніх слабими і немічними (Гал. 4, 9), тому що вони не уділяли, але лиш означали і були умовинами ласки. Така аргументація щойно тоді стійка, коли новозавітні тайни є щось більше від старозавітніх, зн. коли є причини ласки. Отже тайни є причини ласки.

в). Св. Письмо уживає на згаданих місцях *dativus-a*, згл. *abl. absolutus-a* або *abl. instrumentalis-a* та прийменників з, через, в, і т.д. А що такий спосіб вислову означає причиновість тайн і то причиновість орудну, отже тайни є причини орудні.

Це слідує також і з самого діяння тайнствених знаків. Тайни є природні знаки і як такі не можуть уділяти надприродної ласки, своєю власною силою. А що не діє своєю але собі уділеною силою, діє як орудна причина. Отже тайни є орудні причини.

г) Св. Письмо, приписуючи уділення ласки тайнственным знакам, не згадує про заслужні акти служителя і приймаючого. Самі тайни є дійсні причини ласки. Хто не родиться з води і Духа, не може увійти в царство божє. Дух Св. є дійсна причина надприродного народження, освячуючої ласки. Також і вода є причина, бо поставлена рівнорядно з Св. Духом. Хто їсть м'є тіло і п'є мою кров, має життя вічне. Пр. Євхаристії приписується уділення вічного життя. Подібно і інші тайни. А це означає якраз термін *ex opere operato*. Отже тайни уділюють ласку *ex opere operato*, силою самого дійства.

2. Передання. а) Св. Вітці, слідом за св. Письмом, уважають божу ласку як наслідок хрещення, миропомазання, священства і т.д. Св. Дух лучиться з тайнственными знаками. Тайни є середники ласки. І так пише Тертуліян: *Nonne mirandum est lavacro dilui mortem?* (De bapt. c. 2). *Supervenit enim statim Spiritus de cœlis et aquis superest sanctificans eas de semetipso et ita sanctificatæ vim sanctificandi combibunt* (вглітають). (De bapt. c. 2. 4. MSL 1, 1309, 1312). В боротьбі з Донатистами, які твердили, що успішність тайн залежить від святости служителя. Опат з Міляве каже: *Sacramenta per se esse sancta, non per homines*, (De schism. Donati. V, 4. MSL 11, 1055). *Cuius (Церкви) sanctitas de sacramentis colligitur, non de personarum superba ponderatur* (Ibid. II, 1. p. 941). Клясичне є свідоцтво св. Августина на діяння тайн *ex opere operato*. *Non eorum meritis, a quibus ministratur, nec eorum, quibus ministratur, constat baptismus, sed propria sanctitate atque veritate propter eum, a quo institutus est, male utentibus ad perniciem, bene utentibus ad salutem* (C. Cresconium. Donat. IV, 16, 19. MSL 43, 559).

Хоч тайни діють у першу чергу на тіло, то однак їх діяння досягає душу: *Etsi specie signemus in corpore, veritate tamen in corde signamur, ut Spiritus S. exprimat in nobis imaginis cœlestis effigiem* (Ambrosius, De Spiritu S. I. 6, 79. MSL 16, 752). *Si qua ergo in aqua gratia, non ex natura aquæ, sed ex præsentia Spiritus Sancti* (De Spir. So. 1-6, 77 ib. 752). Св. Дух діє в матерії. В св. Григорія Нисс. Кат. проп. 34. читаємо: В який спосіб є Бог призваний над освяченнями... Оскільки більше в духовім способі родження, коли Бог обіцяв, що буде присутній в своїх ділах, і дав свою силу твориву, щоб ми увірили (Григ. Нис. Вел. Кат. гл. 34. MSG 45, 85).

Авжеж кожному є ясно, що вода, яку вживається до потреби тіла, сама з себе не причинюється до освячення, хіба що зміниться її сила через освячення. Той, що оживає охрещених, є Дух. (Проти Македоніян, гл. 19. MSG 45, 1524/5). Афрат Сирійський (IV ст.) пише: Отже приготуємо наші святині Св. Духові... Через хрещення одержуємо Духа Христа; і в тій годині, в якій священники призивають Св. Духа, Він відчиняє небо і сходить, спочиває на водах і його приймають ті, що одержують хрещення. *Demonstr.* 6, n. 14. R.J. 683). Дуже наглядно висловлюється про діяння хрещення св. Кирило Єрусалимський, навчаючи катихуменів: "...В тій самій хвилині ви і вмерли і народилися; та сама спасенна хвиля була для вас рівночасно і гробом і матір'ю... О, новий, нечуваний рід речей. (Кат. мист. 2, 4. 5. MSG 33, 1081/2).

"Як вода, налита в казан, поставлена на сильний вогонь, втягає в себе його силу, так перемінюється матеріальна вода під діянням Духа в якусь невимовну силу і освячує всіх, на кому найдеться." (Кирило Ал. До Йо. II. MSG 73, 245).

З багатьох інших патристичних свідощів годі поминути св. Івана Золотоустого: "Чим утроба для зародка, тим вода для віруючого, бо він повстає і твориться в воді... Що твориться в утробі, потребує часу. Не так (з водою), бо все діється там в одній хвилині." (Гом. 26 до Йо. I. MSG 59, 153)

Св. Лев Вел. порівнює купіль хрещення з дівичим лоном Пр. Діви. *Originem quam sumpsit (Christus) in utero virginis, posuit in fonte baptismatis. Dedit aquae, quod dedit matri. Virtus enim Altissimi et obumbratio Spiritus S., quae fecit ut Maria pareret Salvatorem eadem facit, ut regeneret unda credentem.* (Serm. 25. 5 in nat. Dom. c. 5, MSL 54, 211). Накінець Ісидор з Севілли вчить, що Св. Дух діє через тайни: *Quae Sacramenta ideo fructuose penes Ecclesiam fiunt, quia Sanctus in ea manens Spiritus eorundem sacramentorum latenter operetur effectum* (Etymol. VI, 19, 1, MSL 82, 255).

Рівнож хрещення, миропомазання і св. Причастя дітей-немовлят свідчать про переконання Церкви, що тайни діють своєю силою, *ex opere operato*. Бо немовлята не можуть співдіяти при припинанні тайн, як також не ставлять перепон.

Схолястики від часів Петра з Пуатіє старалися ще точніше з'ясувати передану науку.

б) Все ж таки акти служителя і приймаючого тайни є конечні умовини до уділення благодати. Було б хибним думати, що зовнішній обряд так сам освячує, що злишні є акти усунення перепон і приготування. В ширшому значенні перепона означає недостачу звершеннішого розположення і приготування до прийняття ласки. Коли приймаючий ревніше і старанніше приготується, тим більшу дістає ласку, бо зі сторони дуні нема перепони. "Вимий свою посудину," каже св. Кирило Єр., "щоб ти змістив більше ласки; відпущення гріхів є для всіх рівне, а уділення Св. Духа дається відповідно до віри кожного. Якщо мало будеш працювати, мало

одержиш, якщо багато роботимеш, велика буде заплата.” (MSG 33, 377. Кат. 1, 5). Пор. св. Івана Дамаскина: “Отже відпущення гріхів через хрещення дається для всіх рівне, а ласка Св. Духа відповідно до віри і попереднього очищення.” (О прав. вірі IV, 9. MSG 94, 1121). Отже та сама тайна може уділити більшу чи меншу ласку, відповідно до розположення душі. Немовлята дістають рівну ласку через тайни, які приймають. Таке припущення відповідного відношення між приготуванням і ласкою має основу ще в тім, що тайни є звичайні орудники ласки і діють на зразок природних чинників, які все в рівних умовах викликають однакові наслідки.

Протестанти покликаються на Дунс Скота, немовби він був противної думки: *Sacramentum enim ex virtute operis operati confert gratiam, ita quod non requiritur ibi bonus motus interior, qui mereatur gratiam, sed sufficit, quod suscipiens non ponat obicem* (Охон. Ін. 4, d. 1. q. 6.) Та Doctor subtilis хотів тільки сказати, що акт приймаючого не заслуговує ласки. Той що уділює тайну мусить мати намір, а що приймає приготувитися. *Non ponere obicem* не значить лише негативно усунути перепону, але й позитивно приготувитися актами віри, надії, жалю і т.д. Сама чиста віра—*fides fiducialis*—не вистачає.

Тридентський Собор каже, що людина оправдується *iustitia Dei, non qua ipse iustus est, sed qua nos iustos facit, qua videlicet ab eo donati renovamur spiritu mentis nostræ, et non modo reputamur, sed vere iusti nominamur et sumus, iustitiam in nobis recipientes unusquisque suam, secundum mensuram, quam Spiritus S. partitur singulis prout vult* (1 Cor. 12, 11), et secundum propriam cuiusque dispositionem et cooperationem (Sess. VI. с. 7. Denz. B. 799). Уділення ласки залежить, згідно з наукою Собору, від приготування душі і свободної волі Бога. Він, устанавлюючи тайни, призначив рівночасно якийсь ступінь ласки відповідно до приготування. Приготування душі і Божя воля не є рівнорядні причини, бо приготування людини залежить від нерівної попереджуючої ласки (*gr. præveniens*), яку Бог уділює після своєї волі. Думка Собору є, що таїнственна ласка, до якої прийняття приготворюється людина, в першу чергу залежить таки від суб'єктивного приготування, а в дальшу від божої постанови.

Тайни мають силу через заслуги і смерть Христа. Тому діють не своєю силою, але Ним уділеною як *opera operata* Христа. Отже з того огляду, що тайни є акція Христа, *намір* служителя не належить до суті тайни, але лише до їх уділення і справування. Бо коли служитель хоче уділити тайну, себто виконати дієство Христа, мусить мати намір (*intentio*) інакше вона буде його ділом а не Христа.

V. *Д о п о в н е н н я*. 1. *Відношення віри до тайн*. Протестантська наука про тайни тісно в'яжеться з їх твердженням, що *сама віра спасає*, а таїнственні знаки причинюються тільки до збудження віри. Але тоді уста-

новником тайн, що збуджують віру, могла би бути і людина. Це одначе противиться словам св. Павла, котрий каже, що апостоли є “слуги Христові і завідателі тайн божих” (1 Кор. 4, 1). З протестантського становища не видно також рації, чому кожній людині зокрема треба уділяти тайни. Прецінь можна збудити віру в численних прихвильових, коли одному уділюється тайну, навіть ж усім?

Щодо єдиноспасемости віри, то треба сказати ось що: Віра є конечна до прийняття тайн і то як приготування. Св. Письмо вживає слова “*πίστις*” в об’єктивній і суб’єктивній значенні. Віра, об’єктивно беручи, означає все, що Христос учив і установив до спасення людей: “Бо я не стидаюся євангелія. Бо є сила божя на спасіння кожному віруючому, жидові вперед і грекові (Рим. 1, 16). “А пригадую вам, брати, євангеліє, котре ви прийняли, в котрім і стоїте, через котре й спасетеся, коли так його держитесь, як я вам голосив, інакше ви надармо увірували (1 Кор. 15, 1. Пор. 1. Петр. 1, 23 сл. Як. 1, 18). *Очевидно людина, приймаючи належно віру, тим самим приймає і тайни, які в ній містяться.*

Суб’єктивно беручи, віра є актом, який спасає: “І як Мойсей зніс змію в пустині, так треба звестися Синові Чоловічому, щоб кожний віруючий в нього мав життя вічне” (Йо. 3, 14). Суб’єктивна віра може бути злучена з актом любови, або ні (fides caritate formata, fides informis).

В першому випадку віра з любов’ю уділює ласку поза тайною та водночас, хто живе цією вірою, має постанову бодай *implicite* прийняти тайни. Віра без акту любови не вистачає до спасення, але є початок і основа (*initium, fundamentum et radix iustificationis*. Conc. trid. Denz. 801), бо без попереднього акту віри не можна довершити жодного діла або приготувитись до оправдання, як в тайні так і поза нею. Акт віри спонукує до чергових актів надії, любови, жалю і т.д. і до прийняття тайн, як орудників спасіння. Тим то, коли св. Павло каже, що “праведний живе з віри” (Рим. 1, 17), то розуміє так, що *всяке діло, яке веде до спасення, починається від віри і одержує спонуку до нього. Праведник живе з віри, а не з діл, розуміється з діл, які не походять з віри і є актами природних сил. Далше, віра оправдує людину, бо вона вказує і містить в собі засоби оправдання. Акти праведника, якими живе для Бога, спираються на вірі і лучаться з любов’ю.*

Проти цього видвгають противники слова Христа “хто увірить і охреститься, спасений буде, а хто не увірить, буде осуджений” (Мк. 16, 16). З цього роблять висновок, що сама віра вистачає до спасення. Буде осуджений той, хто не увірить з поминенням хрещення. Та конечність хрещення є ясна з тексту Йо. 3, 5. Знову з наведеного тексту Марка не можна робити згаданого висновку. Воно так, як коли б лікар сказав сухітникові: Якщо будеш відживлятися і перебувати на свіжому повітрі, будеш здоровий, а якщо не будеш відживлятися, то умреш. Хибно міркував би хворий, що може дихати гнилим повітрям і бути здоровим. Це само собою

розуміється що хто не увірить і не схоче, бодай бажанням, прийняти хрещення, не буде спасенний.

Віра і тайни себе не виключають, але доповнюють, бо тайни діють як *opus operatum*, віра як *opus operantis*. Тайни завершують приготування з боку самої людини.

2. *Тайнственні слова мають освячуючу силу.* Вони не лише проповідують євангеліє, як твердять протестанти, і будять віру в обітниці Христа, бо це осягає і проповідь, але вони мають *освячуючу силу*. Значить, слова тайн, крім того, що благословлять і усувають матерію (воду, миро, хліб і т.д.) від буденного вжитку, творять разом з матерією надприродний тайнственний знак і як орудники освячують людину. На перший погляд може робити деяку трудність текст св. Августина: “Unde ista tanta virtus aquæ, ut corpus tangat et cor abluat, nisi faciente verbo: non quia dicitur, sed quia creditur: Nam et in ipso verbo aliud est sonus transiens, aliud virtus manens. Hoc est verbum fidei, quod prædicamus, ait Apostolus (Рим. 10, 8). In 10 80, 3. MSL 35, 1840). Одначе Гіппонський єпископ зовсім не стоїть тут на протестантським становищі проповідничого завдання тайн. Він виразно каже, що й діти, хоч неспосібні до акту віри, очищаються від гріху через слово разом з обмиттям водою. Освячуюча сила слова не лежить в матеріяльнім звуці слова, але в *надприродності акту*, який *означає тайну віри*. Визнання Пр. Трійці освячує воду при хрещенні і дає їй таку надприродну силу.

3. *Відживання тайн.* Тайна уділена людині, яка ставить перепону, не уділяє сейчас ласки і тому називається *sacramentum informe*, бо ласка є наче завершення, форма тайни. Де нема ласки, тайна є безформна. Всі тайни можуть бути важно прийняті з перепону, за виїмком тайни покаяння, щодо якої нема згоди між теологами, і Пр. Євхаристії. По усуненні перепони тайна може віджити, себто уділити ласку: “Sicut enim in illo, qui fictus accesserat, fit ut non denuo baptizetur, sed, ipsa pia correctione et veraci confessione purgetur, quod non posset sine baptismo, sed ut quod ante datum est, tunc valere incipiat ad salutem, cum illa fictio veraci confessione recesserit (S. Augustinus—De bapt. 1, 12, 18. MSL 43, 119). Загально панує думка, що всі тайни, крім Пр. Євхаристії, відживають. Щодо тайни покаяння, як сказано, нема однозгідности.

Тайна Євхаристії не відживає тому, бо коли хто прийняв св. Причастя в грісі, то небавом види розкладаються і нема вже тайни, яка могла б уділити ласку. Коли ж хто висповідався би чи збудив акт любови, заки стратив види, то одержав би ласку. Але тоді не можна сказати, що тайна віджила. Бо властиво ця тайна відживає, яка вже не існує. Євхаристійні види є, отже самі актуально діють. Відживання відповідає божому Провидінню. Якщо тайни не відживали б, то людина була би позбавлена ласки тих тайн, яких не можна повторювати через ціле життя (хрещення, миропомазання і священство) або бодай довгий протяг часу (подружжя і оливопомазання).

4. *Різниця таїнствених ласк.* Тайни уділяють освячуючу ласку, бо відпущення гріхів, життя в Христі, відродження і т.д. є рівнозначне з габітуальною ласкою і не є щось переходове. З освячуючою ласкою все зв'язані влиті чесноти (*virtutes infusæ*), дари і надприродні помочі, відповідно до призначення тайн. Хоч усі тайни дають освячуючу ласку, то все ж заходить різниця між ласкою, уділеною одною чи другою тайною.

Відмінність 1) не лежить в тому, що одна тайна уділює кількісно більшу або меншу ласку від другої тайни. Бо це, як сказано, залежить від божої волі і спромоги душі, хоч при рівних розположеннях правдоподібно достойніша тайна на пр. Пресв. Євхаристія дає більшу ласку від прочих. 2) Далше, таїнственні ласки не різняться як один стан (*habitus*) від другого так, що крім стану освячуючої ласки кожна тайна уділяла б душі ще новий *habitus* (*Paludanus* і др.). На таке припущення Об'явлення не дає ніякої основи. Стан ласки як такий не потребує ніякого нового габітуального доповнення.

Різниця у тому, що освячуюча ласка, уділена тайною, є зв'язана з *відмінними діючими ласками*, як помочами в різних потребах. Св. Тома каже загально, що тайна додає до ласки, чеснот і дарів "якусь божу поміч": *Gratia sacramentalis addit super gratiam communiter dictam et super virtutes et dona quoddam divinum auxilium ad consequendum sacramenti finem* (S. th. 3. q. 62, a. 2). І тим освячуюча ласка, уділена нпр. через хрещення, різниться від освячуючої ласки, даної миропомазанням. Бо благодать хрещення є злучена з діючими ласками, щоб людина вела праведне християнське життя. Ласка миропомазання злучена з діючими ласками для оборони Христової віри. Так само в тайні священства і подружжя уділяються діючі ласки для гідного сповнення обов'язків стану в тайні оливопомазання для поборювання прикrostей недуги, в тайні покаєння для охоронення грішника перед упадком у новий гріх, в Євхаристії для збуджування актів любови.

Освячуюча і діючі ласки не є зв'язані з собою внутрішньо так, начеб освячуюча благодать тайни містила в собі право вимоги діючих ласк, у виринаючій потребі душі. Бо це зайво мішає з собою ласку і право на ласку. Тому треба радше прийняти, що обі ласки є злучені з собою зовнішньо. Їх уділює тайна зовсім рівнорядно. Вони зв'язані тим самим *правом*, яке дає тайна на освячуючу благодать і діючі ласки. Отже суттєво освячуючі ласки тайн не різняться між собою, так як не різняться суттєво освячуюча благодать, уділена тайною і одержана поза тайною. Різниця є *зовнішня*, а саме, освячуюча благодать виступає в супроводі різних діючих ласк, які дають тайни.

5. *Чи тайни живих можуть уділяти першу ласку, а мертвих другу?* Терміни "перша" і "друга" ласка специфічно від себе не різняться. Вони в'яжуться, як сказано вище, з поділом тайн *живих і мертвих*, однаке вповні собі не відповідають. Бо тайни живих (миропомазання, Євхаристія, оливопомазання, священство і подружжя) можуть уділяти й першу ласку.

Коли християнин поповнив тяжкий гріх, відтак в забутті приступає з загальним, бодай незвершеним жалем до тайни живих, то одержує освячуючу благодать, бо не ставить перепони. Він у добрій вірі приступає до тайни і незвершеним жалем відвернувся від гріха: *Et tunc per hoc (confirmationis) sacramentum perficitur pœnitentiæ effectus, sicut et baptismi: quia per gratiam collatam in hoc sacramento consequitur pœnitens plenior remissionem peccati: et si aliquis adultus in peccato existens, cuius conscientiam non habet, vel si etiam non perfecte contritus accedat, dummodo non fictus accedat, per gratiam collatam in hoc sacramento consequetur remissionem peccatorum* (S. Th. 3. q. 72. a. 7. ad. 2). Навпаки і тайни мертвих (хрещення і покаяння) можуть часом (*per accidens*) уділити *другу* ласку. Нпр. християнин сповідається з відпущених уже гріхів, або дорослий приймає хрещення по збудженні акту звершеного жалю то що.

Можна б тут завважити, що Євхаристія означає вдержання і побільшення життя через поживу. Пожива не дає життя, але його супонує. Отже Євхаристія не може дати душі життя, себто *першої* ласки. На не треба відповісти, що вправді природна пожива не дає життя мертвому тілу. Не так Євхаристія. Вона надприродно оживлює душу і є не лиш поживою, але й ліком на спокуси. Тілесна пожива супонує життя тіла, бо воно перемінює її в свою субстанцію. Душа не асимілює євхаристійного корму до себе, але навпаки Христос асимілює душу і тому може її надприродно оживити.

6. Старозавітні тайни не були причинами освячуючої благодати, а лише умовинами до її одержання. Бо вони не означували і не уділювали ласки безпосередньо, а лиш посередньо, висказуючи віру в майбутнього Месію. Як обрізання так і інші знаки Мойсеевого Закону спричинювали святість не внутрішню, але законну, це є приналежність особи Богові або її призначення до божої служби. В протиставленні до новозавітніх тайн св. Павло зве старозавітні: слабі і немічні знаки (Гал. 4, 9), які не оправдували перед Богом, "тому що ділами закона не буде оправдане перед ним (Богом) ніяке тіло" (Рим. 3, 20).

Ту саму науку передають і східні Вітці. Св. Йоан Хризостом говорить, що обрізання і закон не уділяли божої ласки: "Диви, як відтак, з бігом часу хотів (Бог) установити обрізання, замість закону, не тому, щоб це могло причинитися чимсь до спасення душі, але щоб було виявом вдячності, щоб носили наче знак і печать і не вільно їм було змішуватися через стичність з народами (Гом. 27, до Бит. гл. 8).

Все ж таки закон не був зовсім злишний, бо був прообразом майбутнього спасіння: "Отже закон нічого не поміг? А вжеж поміг і дуже поміг, але щоб зробити звершеними, нічого не поміг. Бо закон не зробив нічого звершеним. І тому каже закон нічого не поміг: все було прообразами, все тінню, обрізання, жертва, субота, які не могли вникнути в душу, тому приходять і відходять.

ПИТАННЯ ПОЗАГРОБОВОГО ЖИТТЯ В СВІТЛІ АРХЕОЛОГІЇ Й ЕТНОЛОГІЇ

(*Dr. Jaroslav Pasternak—DE VITA POST MORTEM
IN LUMINE ARCHAEOLOGIAE ET ETHNOLOGIAE*)

IN historia sepulturæ humanæ, a primis vestigiis usque ad mores funerarios populorum incultorum huius temporis, multa indicia reperiuntur ubi clare apparet hominem semper credidisse in vitam futuram. Variæ excavationes archæologicæ in Gallia (La Chapelle, La Ferrassie), Chaldaæ (Ur), Ucraina (Kiik Koba Crimæ), Moravia (Brno), Aegypto, Græcia, Siberia, etc., in lucem protulerunt multa documenta archæologica quibus constat in mente sepelientium mortuos continuare vitam post mortem, et quidem in fere eisdem conditionibus ac hic in terra. Quod indicant varia instrumenta, ossa animalium, ornamenta, vasa pro cibis et potu, inventa in variis antiquissimis quidem sepulturis humanis, tradita mortuis pro vita in altero mundo.

Fides illa humanitatis in vitam post mortem confirmatur ex variis cœremoniis funerariis temporibus usque ad hodiernum diem apud varias gentes concomitantur sepulturam humanam et uno aliove modo exprimunt firmam fidem mortuos transiri ad alteram, novam vitam.

В ЦІЛОМУ комплексі психічних та фізичних явищ, з яких складається людське життя, найсильніше враження все викликав його кінець—смерть. Водночас з оплакуванням покійника з'являвся в позісталій рідні страх перед його поворотом з того світу і оба ці почуття, жаль і страх, та необхідність усунути покійного з поміж живих зродили перші похоронні звичаї й обряди, як і теж перші уявлення про позагробове життя, що їх зустрічаємо вже з першою появою культурної людини на землі. Тому історія похоронного обряду—це водночас історія розвитку релігійних понять, що їх перші сліди знаходимо вже в праісторичних похованнях. До помочі в дослідях над ними стають модерним історикам релігійних культур студії над сучасними примітивними племенами Азії, Африки й Америки, зокрема над їхніми поглядами на життя, смерть та другий світ.

Останки найдавніших праісторичних поховань, в яких археологами були виявлені вже перші сліди похоронних обрядів та віри в позагробове життя, походять ще з кінця старшої фази палеолітичної (старо-кам'яної) доби і мають, за обчисленнями геологів, коло 100,000 літ. Вони знані досі тільки з Європи (Україна, Франція).

У нас в Україні єдине досі з того часу поховання було відкопано Г. Бонч-Осмоловським на дні печери Кіік-Коба на Криму. Останки кістяка печерної людини лежали там у викутому в скалі прямокутному гробі, що вказує на дбайливість у відношенні до покійника вже на самому світанку праісторичних часів. Трохи краще збережені поховання у французьких печерах (La Chapelle, La Ferrassie) ясніше розкривають нам есхатологічні уявлення печерної людини. Відкопані там монахами-археологами кістяки лежали у сплячій позиції, з підогнутими ногами та з підложеною під голову правою рукою. В одному жіночому похованні (La Ferrassie) кістяк мав обі руки притиснені до грудей, неначе прив'язані до тіла по смерті. Біля кістяків лежали куски червоної охри, крем'яне знаряддя та кістки тварин.

Аналізуючи цей найдавніший в Європі похоронний обряд, бачимо в ньому усталений ритуал, який вказує на його вже тоді глибоку давнину:

1) Покійника дбайливо укладали, як до сну, згинаючи йому відповідно руки й ноги. Часом корчили його сильно та зв'язували, і цей звичай був свого часу окремою проблемою в археології. Багато дослідників було того переконання, що праісторичні мешканці старого континенту хотіли віддавати своїх покійників в лоно землі в такій самій скорченій позиції, в якій вони прийшли на світ з лона матері. Сьогодні, досліджуючи похоронні звичаї примітивних племен, бачимо, що причиною такого корчення й зв'язування померлих був страх перед тим, щоби вони по смерті не ходили по світі та не шкодили живим як опирі.

2) Вірили, що покійник оживає на другім світі та веде там життя, вповні подібне до першого, тому клали до гробу біля його харчі в далеку дорогу на другий світ (якщо це було м'ясо—з його залишилися кістки), давали йому крем'яне знаряддя до вжитку на другім світі та не забували при цьому й на червону охру, щоби покійник мав чим татуватися-малюватися там для різних обрядових церемоній.

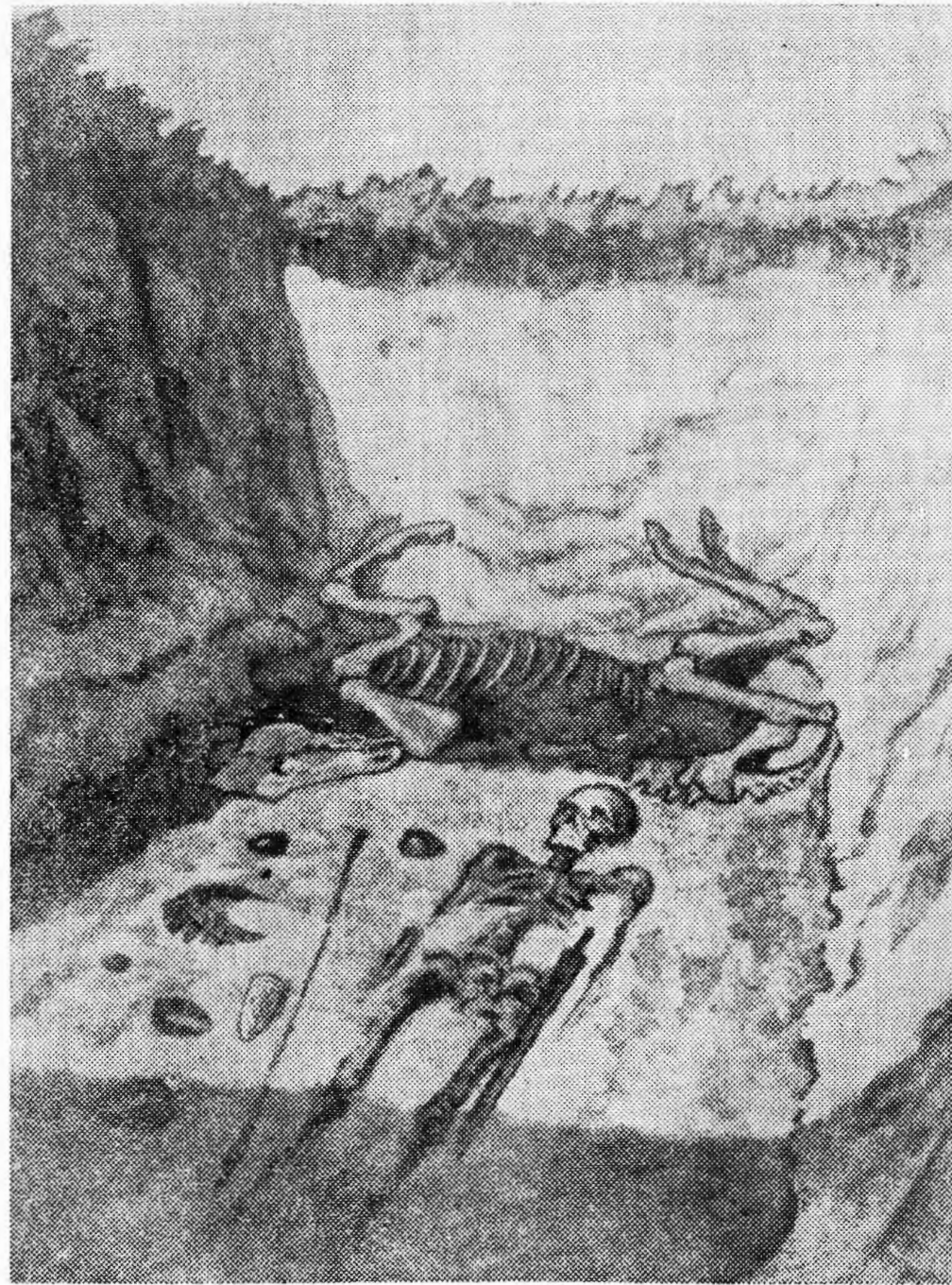
З молодшої фази палеоліту збереглося вже багато більше поховань (Італія, Англія, Франція, Моравія, Сибір), які своєю обстановкою свідчать о тім, що покійникам присвячували тоді ще більше уваги, віруючи в їх позагробове життя. Їх поховували в повному вбранні, одягали в кожухи, прикрашені нашивками з проверчених мушель та тваринних зубів, давали їм багато туалетних прикрас, посипували червоною охрою і теж укладали, як до сну, часом сильно корчили і зв'язували. У Берні на Моравії дали одному покійникові до гробу жіночого ідола-фігурку, вирізьблену в слоновій кости, для влекшення йому культових обрядів на другім світі, а в дитячому гробі у Мальті біля Іркутська (Сибір) найшов М. Серасимов, між великим числом прикрас, теж і кістяну птичку-іграшку на другий світ.

Для пізніших праісторичних часів, починаючи з молодшої кам'яної (неолітичної) доби (5000-2000 до Хр.) археологічні дослідження стверджують велике багатство похоронних обрядів, обумовлених частинно природними обставинами, ступнем культурного розвитку та матеріальною спромогою,

1. Поховання в скорченій позиції, біля покійника дві посудини, копись з харчами в дорогу на другий світ (поч. II тисячліття до Хр.)

2. Поховання бойовина з конем, мечем, списом, острогою, фібулою до спинання одяжі, пряжками до ремнів, скляною посудиною та глиняним горщиком (V ст. по Хр.)

але в першу чергу, все ж таки, родом віри в позагробове життя та відношенням покійників до живих. Тут вже перед початком розкопів привертають до себе увагу самі могильні спорудження, при будові яких виразно позначував намір зробити їх, по змозі, трієкими згідно з вірою в необмежений час позагробового життя та з бажанням забезпечити собі в той спосіб поміч зі сторони покійника на як найдовше. Різні форми їх появилися вже продовж неоліту та розвивалися відтак, то самостійно, то під взаїмним впливом, аж до початку християнських часів.

Найпростішою формою могильної споруди була звичайна гробова яма, у якій скорченого покійника та харчі й всяке приладдя біля його присипували виконаною з ями землею, на зразок сьгоднішніх цвинтарних поховань. Та скоро зачав тут діяти страх перед “живим мерцем” і над гробами стали насипувати великі могили з землі й каміння, щоби унеможливити покійникові поворот з другого світу. Цей звичай тривав продовж кам’яної, бронзової та залізної доби аж до християнських часів і в його основі все лежала віра в позагробове життя покійника та страх перед його поворотом.

Згодом стали будувати над покійниками цілі посмертні хати, щоби забезпечити їх тривким, вигідним житлом, як за першого життя, і в той спосіб заспокоїти їх вимоги до живої рідні та запевнити собі їхню поміч. Такі “доми померлих,” присипані відтак землею, діставали подобу великих могил, до 20 м. заввишки. В Україні найбільші з них—могили скитських царів на південному Лівобережжі. В околицях, багатих на камінь, “доми померлих” були ставлені з великих кам’яних плит. Такі “мегалітичні” гробівці були поширені у II тисячлітті до Хр. по різних краях північної та південної Європи, в Україні вони є на Підкавказзі. В задній стіні гробівця, за головою небіжчика, є звичайно викута в камені кругла діра (“Seelenloch” німецьких археологів), якою клали, час від часу, харчі для духа покійника, що жив, за тодішнім віруванням, біля кістяка. Окреме місце між мегалітичними гробівцями займали величезним накладом праці ставлені піраміди в долині р. Нілю, місце містичного позагробового життя єгипетських фараонів.

Віра в позагробове життя находила в пізніших праісторичних часах свій наявний вислів теж у журбі про само тіло покійників. Палеолітичний звичай укладати тіло до вічного сну, згинаючи відповідно руки й ноги, або корчити та зв’язувати його зі страху перед живим небіжчком-опирем, перетривав був довгі десятки тисячів літ, він майже неподільно панував у неолітичній і старшій бронзовій добі, і тільки в половині II тисячліття до Хр. на рівні з трупопокладенням стануло тілопалення. Джерела цього нового похоронного звичаю, який прийнявся був в Україні вперше у племен з трипільською культурою, треба шукати в дальшому розвитку тогочасних поглядів на позагробове життя. Вогонь, яким палили небіжчика, мав вповні очистити його духа, звільнити його скорше від усього матеріяльного, земного та зробити його гідним вищого, позагробового життя. Від того часу оба ці обряди, трупопокладення й тілопалення, то ривалізували між собою то

чергувалися, аж доки християнство не положило кінець паленню небіжчиків. Між іншим всі Праслов'яни налили своїх покійників.

Тілопальні поховання мали свою історію теж поза Європою. Найраніше вони появляються в Мезопотамії. Археологічними розкопами було стверджено, що вже на початку IV тисячліття до Хр. там знане було цілковите спалювання покійників, на багатому погребіщі з половини цього ж тисячліття в Ур, родинному місті Авраама, тіла є вже тільки частинно спалювані, а при кінці цього ж тисячліття, за дослідями Л. Вуллея з Філадельфії, в Ур переважало вже трупопокладення. Спалювання було правилом у старовинних Індіях та у мексиканського індіанського племені Ацтеків, було привілеєм вищих класів у народі Маїв на Юкатані, рідко примінювалося в Китаю, в Єгипті було незнане.

З інших праісторичних способів поховання, що вказують на віру в позагробове життя, на особливу увагу заслуговує *муміфікація* тіла померлого, що мала місце головню в Єгипті, але знана була нпр. і в західній Сибірі в останніх століттях до Хр. В основу цього звичаю лягла віра, що збережені черти лица улекшують померлим взаїмне пізнавання себе на другім світі. Для більшої певности старинні Єгиптяни клали мумії в домовини, які мали подобу людського тіла та якими фарбами намальовану зверху цілу постать покійника в природній величині. Мабуть з тим самим наміром старинні Греки клали своїм покійним королям маски з золотої бляхи на лице (Мікени), а під кінець останнього тисячліття до Хр. подібні маски, але з гіпсу, були вживані в похованнях центрально-сибірських племен.

Третім вкінці виявом віри в позагробове життя, поза формою могили та способом похоронення покійника, були *могильні дари*, що їх давали покійникам продовж усіх праісторичних та раннь-історичних часів, від палеоліту аж до введення християнства. З тих дарів м'ясо, страви й напитки були призначені померлому на прохарчування в далекій дорозі на другий світ і таке їх призначення є вже документарно засвідчене сумерійськими клиновими написами в Мезопотамії, а одіж, тоалетні прикраси, зброя та різні прилади до праці, якими він користувався за життя, були призначені для його вжитку на другім світі. Мало того, в часі похоронів вбивали жінку чи слугу покійника, його улюбленого коня, часом і мисливського пса, щоби й їх не бракувало покійникові на другім світі.

Очевидно, кількість та вартість дарів залежала все від маєткового стану покійного і його родина старалася дати йому як найбільше всякого добра, щоби заспокоїти його претенсії до живих та забезпечити тим собі його прихильність. Загально знана є під тим оглядом гробниця фараона Тутанх-Амона з пол. XIV ст. до Хр., а в Україні багаті в золото й срібло могили скитських царів. В одній з них, біля Костромської Станиці на Кубанщині, з IV ст. до Хр., разом з небіжчиком було похованих 13 невідьників чи слуг та 22 коні, що вповні потверджує оповідання Геродота про

жорстокі похоронні звичаї царських Скитів та видає ярке світло на їх уявлення про позагробове життя.

Подібний до скитського звичай та зв'язані з тим вірування панували тоді теж на Сибірі. В Алтайських Горах археологами була розкопана величезна могила з дерев'яною конструкцією в нутрі (Пазирикський курган), яка зразу ж замерзла була і в такому стані перетривала понад 2000 років. Покійника в ній тепер вже не було, його, мабуть, скоро по похороні, злодії витягнули з гробу для грабежі, але вічний лід дуже добре законсервував похованих разом з ним 10 коней та їх багато прикрашену упряж.

Багато пережитків описаних тут праісторичних звичаїв збереглося до тепер серед примітивних племен у поза-європейських частинах світу, так що сьогодні нема між ними майже ні одного, яке не придержувалося б старовинних похоронних звичаїв та не мало зв'язаних з ними вірувань у позагробове життя.

Частина мексиканських Індіанців, в часах Колумба і пізніше, муміфікувала своїх покійників, щоби запевнити їм безсмертність, і те саме робили Ескімоси на Алясці ще донедавна. Сьогодні примітивні муміфікують своїх ватажків та жреців по всьому світі, кладуть їх тіла в алкоголь, сіль, мід, масло, вудять, а в південній Африці навіть печуть, розкладаючи вогонь на гробі. В американськiм стеїті Нікарагуа Індіанці, по році, палили своїх вуджених ватажків на базарі, щоби дим з тіла зайшов до його духа на другий світ. Деякі муринаські племена поховують небіжчиків таки в їх хатах, з харчами в дорогу на другий світ, і сподіються, що вони будуть там вдячні їм за це та принесуть благословення родині. Сибірські Камчадали викидали ще у 18 ст. трупа псам на жир, але все ж таки вірили, що пси мусять потім завезти духа небіжчика на той світ. Навіть племена на найнижчому ступні культури, нпр. східно-африканські людоді, які теж викидають своїх покійників звірям та птицям на жир, не роблять цього з повного браку людських почувань, тільки зі страху перед покійником по його смерті.

Той страх, впливаючий з віри у живого небіжчика-опи́ря, пробивається з різних похоронних обрядів. Щоби покійник не ходив по смерті, йому зв'язують ноги, або бодай великі пальці на ногах (Австрія), втикають терня в стопи, вбивають цвях у голову (Угорщина), кладуть каміння або терня на могилу, або обставляють її камінням довкола, немов магічною огорожею, якої вставший з могили мерлець не може переступити.

У нас в Україні відвічна віра в чисто фізичне позагробове життя збереглася теж аж до сьогодні. Археологічними розкопками в князюму Галичі—Крилосі я міг потвердити знаний з інших знаходів факти, що за козацьких часів давали небіжчикам в руку дрібну мідяну монету на заплачення переїзду на другий світ. У 18 ст. в нас пробивали осиковим колом небіжчиків, на яких падало підозріння, що це будучі опи́рі. Перекопуючи на цвинтарях старі гроби зперед 100 років, грабарі не раз знаходять біля кістяків фляшки з горілкою, яку давали на другий світ тим, що на цьому

світі не гордили нею. Мені оповідали в одному селі факт, що найкраще свідчить про глибоко вкорінену серед нашого народу зпоконвічну віру в позагробове життя: колись то давніше—кажуть—одна жінка забула дати померлому чоловікові шапку в домовину і як за якийсь час помер її син, вона поклала цю шапку біля його, кажучи: “передай татови, най там простоволосі не ходять.” А ще й тепер, на Святий Вечір не прячуть решток страв зі стола, щоби небіжчики вночі мали теж чим поживитися, а в Провідну Неділю, по Пасці, виносять на гроби теж свячене для покійників.

Реасумуючи всі вище наведені факти, доходимо до висновку, що починаючи з першої появи чоловіка на землі аж по сьогоднішній день на світі ніколи не було якогось племені чи народу, який не вірив би в менше чи більше фізичне або духове позагробове життя та який думав би, що з хвилиною смерти людина перестав взагалі, під кожним оглядом, існувати.

Колиж тепер ціле людство вірить незломно із найглибшого переконання продовж 100,000 літ в існування чогось, то чи може сьогодні хтось твердити, що того зовсім нема? Відповідь на це питання хіба не може бути інша, як така: згідно з повсякчасною вірою цілого людства та з навчанням Христової Церкви факт існування позагробового життя є незаперечний. Одні уявляють собі його більше фізично, другі вірять, правильно, тільки в безсмертність душі, але всі разом вірять, що життя людини не кінчиться з її фізичною смертю на цім світі, бо матерія є незнищима, а дух є безсмертний.

БІБЛІЙНІ ОПИСИ СОТВОРЕННЯ СВІТУ В СВІТЛІ СУЧАСНОЇ НАУКИ

(P. M. Hermaniuk, C.Ss.R.—NARRATIONES BIBLICAE
CREATIONIS IN LUMINE SCIENTIAE HODIERNAE
ET THEOLOGIAE).

(Закінчення)

7. Біблійні описи сотворення і дані науки в світлі теології.

Найважливіша точка зпоміж проблем сотворення, що нею в особливий спосіб займається теологія, це безперечно питання походження тіла першого чоловіка. Питання походження людської душі для католицької філософії й теології є ясне. Текст Святого Письма, принципи християнської філософії й католицької теології тут однозначні: людська душа, безсмертний дух, може бути тільки безпосереднім твором всемогучого й духовного Бога. Бог сотворює її кожний раз, що твориться на світі нове людське єство. Протилежно, початки тіла першого чоловіка є менше ясні. З того, що ми вже бачили про початки й історією життя на землі взагалі, ми знаємо, що думає про це питання нинішня наука. Ми рівно ж вже знаємо, як здивляється на нього християнська філософія. Лишається нам ще дещо сказати про становище сучасної теології в цій дебаті.

В 1948 р., Отець Флік написав про це питання цікаву статтю п. з. *“Походження тіла першого чоловіка в світлі християнської філософії й теології (45).”* З точки погляду християнської філософії, зауважує автор, проблема не представляє ніякої спеціальної трудности. Бо остаточно об’явлено є чи Бог сотворив тіло першого чоловіка з нічого, чи з матерії неорганічної, чи з матерії органічної, тому, що гідність чоловіка не залежить так від якості матеріалу, що з нього повстало його тіло, як радше від душі, яка в гіпотезі походження тіла від якогось нищого організму, змінила суттєво цей організм на тіло людини.

Так представляється справа в світлі філософії, себто в світлі нашого природного умового знання. Але попри цю дорогу пізнання правди, християнин має ще іншу дорогу, певнішу навіть за першу, а саме дорогу Божого об’явлення. Що каже нам про це питання теологія, себто якраз наука, що досліджує властиве значення Божого об’явлення.

---

(45) P. M. FLICK, S.J., *L'Origine del Corpo del Primo Uomo*, в *De hominis creatione atque elevatione et de peccato originali*, стр. 392-416.

Тут автор задержується в першу чергу на промові Св. Отця Папи Пія XII до членів папських Академій, в листопаді 1941 р. В цій промові Св. Отець зазначив найперше, що чоловік є сотворений на Божий образ і подобу; що він вищий за світ звіринний і є над ним пан; що його духова душа ставить чоловіка на вершку всіх живих сотворінь. Відтак, Св. Отець відносно початків людського роду сказав: "Численні досліді в палеонтології, біології й морфології не дали дотепер нічого певного й позитивного, коли ходить про питання звідки взявся чоловік. Тому нам не лишається нічого іншого, як полишити відповідь на це важне питання на будучність, оскільки наука, просвічена й кермована об'явленням, зможе колись нам дати відносно нього щось певного й дефінітивного (46)." Коментуючи текст цієї промови, Отець Беа, Ректор Біблійного Інституту, в заключенні підкреснув два важливі її моменти: З одної сторони, ми не можемо шукати в тваринному світі батька, або родителя, першого чоловіка. З другої сторони однак, коли ходить про те, чи звіринний світ міг контрибувати до формації одної частини людського ества, а саме до його тіла, то ця точка ще не рішена. Вона належить до тих питань, що ще чекають на свою розв'язку, як напр. питання про вік людського роду, про спосіб походження Єви від Адама (47). Отець Флік, простудіювавши папський документ і пояснення, що дав до нього Отець Беа, заключає: "Тяжко було б твердити, що джерела об'явлення невідклично виключають походження тіла Адама від тіла звіринного за посередництвом певної трансформації, якщо прийняти, що ця трансформація відбулась за конечною і спеціальною інтервенцією Бога (48)."

Відтак, Отець Флік розбирає текст рішення Біблійної Комісії з 30 червня 1909 р., де говориться про "спеціальне сотворення чоловіка." Цей текст, пише автор, не значить конечно, що спеціальне діяння Бога відбулося на мертвій матерії. Що ж до питання про походження Єви від Адама, то вистарчає прийняти, що тіло першої жінки залежить в своєму походженні від Адама, не настаючи на літеральне значення тексту, що описує спосіб цього походження." На закінчення, Отець Флік додає, що в цьому всьому він не хоче казати, що антропологічний трансформізм, у вищесказаному значенні, треба б прийняти, або, що він правдоподібний. Він має на меті лише зазначити, що такий трансформізм є можливий в світлі філософії та, що дані об'явлення не виключають з певністю цієї гіпотези (49).

Цікаво буде тут навести ще Отця Буа'є, професора на папському університеті *Грегоріанум* у Римі. У новому виданні своєї праці *De Deo creante et elevante*, у Римі, 1948 р., Отець Буа'є вніс деякі зміни відносно нашого

---

(46) A. A. S., 1941, стр. 506-507.

(47) A. BEA, *Neuere Probleme und Arbeiten zur biblischen Urgeschichte*, в *Biblica*, т. XXV, 1944, стр. 77.

(48) *L'Origine del Corpo del Primo Uomo*, стр. 403.

(49) *Opus cit.*, стр. 412.

питання, що ясно вказують на поступ, який можна помітити в католицьких богословів за останніх 8 років. В 1940 р. вчений римський професор уважав антропологічний трансформізм під зглядом науки за звичайну гіпотезу, що мала перед собою численні труднощі. У новому виданні, 8 років пізніше, той сам автор вже пише, що антропологічний трансформізм, це наукова гіпотеза, що має деякі труднощі (50). Поступ є помітний. Наука дала нові докази, католицька богословія їх узгляднила й показується готовою їх прийняти, під умовою, що вони будуть певні й приймуть спеціальну інтервенцію Бога в сотворенні людини.

Вкінці, кілька слів про *полігенізм*, себто теорію, що виводить людство не від одної первісної пари, а від різних пар, які мали появитися на землі в різних, незалежних від себе, місцях. Ця теорія торкається безпосередньо догми первородного гріха, що від Адама, дорогою родження, переходить на весь людський рід. Водночас вона зв'язана з догмою відкуплення цілого людського роду через Христа. Своїм твердженням іменно, що людство походить від різних первісних пар, вона заперечує конкретно, принайменше в нинішній своїй формі, що всі люди приходять на світ в стані первородного гріха та, що всі є відкуплені Ісусом Христом. Таким чином вона виступає проти двох із найважливіших догм християнізму.

В 1948 р. над цим питанням задержався довше знаний вже нам Отець Маркоцці. В своїй цікавій студії відносно цієї проблеми, Отець Маркоцці доходить до слідуючих заключень: 1. Не має ніякого позитивного аргументу, що люди появилися рівночасно на різних місцях землі; 2. Нинішня наука ще не має жадного поважного доказу проти загальнопринятої гіпотези, що людство мало свою *колиску*, з якої вийшло й звідки поширилось; 3. Сама наука не може розв'язати питання, чи в даному центрі появилася одна первісна людська пара, чи їх появилася нараз більше. Тут до світла природничих наук ще треба додати світло Божого об'явлення (51).

Під зглядом теологічним студіювали питання полігенізму також: Отець Флік, Отець Домініканин Гарігу-Лягранж, і Отець Леннерц, Єзуїт (52). Всі ці богослови доходять до одного й того самого, засадничого, заключення, а саме, що полігенізм, в нинішній своїй формі, з одної сторони, не є науково доказаний, а з другої сторони входить в конфлікт з засадничими догмами

(50) P. BOYER, *De Deo creante et elevante*, Rome, 1948, стр. 177 і 191.

(51) P. MAROZZI, *De Hominis creatione*, стр. 25.

(52) P. FLICK, S.J., *Il poligenismo e il dogma del peccato originale*, в *Gregorianum*, fasc. 4, 1947, стр. 555-563.

—P. R. GARRIGOU-LAGRANGE, O.P., *Le monogénisme n'est-il nullement révélé, pas même implicitement?* в *Doctor Communis*, II. 1948. стр. 191-192.

—H. LENNERZ, S.J., *Quid theologo dicendum de Polygenismo?* в *Gregorianum*, XXIX, 1948, стр. 417-434.

християнської релігії(53). Питання полігенізму вкінці вирішив сам св. Отець Папа Пій XII у своїй найновішій Енцикліці *Humani generis*, з дня 12 серпня, 1950 р. Слова Намісника Христового є ясні й рішучі: вони осуджують науку полігенізму. “Вірні,—читаємо там,—не можуть поділяти опінії, яка твердить, або, що після Адама існували на землі люди які не походили від нього яко першого родича всіх дорогою природного родження, або, що Адам представляє певне число перших прародичів.”

7. Заключення.

Закінчім цей короткий перегляд проблеми сотворення світу в світлі сучасної науки словами Його Еміненції кардинала Ліенарта: “Християнин має право бути певний, що Бог є творець всього, що існує. Бог є автор світу матеріального, якому Він надав закони, що один по одному відкриває наука. Він є творець життя; Він хотів і став причиною, що живі істоти появилися в формі різних пород. І це, що являється в очах вченого яко еволюція, себто перехід одної породи на другу, є в дійсності посередньо, чи безпосередньо, творчий акт Божий. Він є рівно ж творець духа, тому, що Він сотворив чоловіка, надаючи його фізичному організмові, навіть в припущенні, що цей організм походить з іншої породи, духову душу. Якщо еволюція задержалася на тому, то це хіба тому, що Бог довершив був свій план в порядку природному й бажав довершити ще більшого діла в порядку надприродному ласки. Таким чином, віра збагачує в цінні вартості наше пізнання правди (54) . . . Словом, продовжує князь Церкви, віра й наука годяться між собою.

Конкордизм, що намагався знайти в біблійному тексті еквівалент здобутків науки, зле поступив у тому, що не розрізнив відповідно ділянок їхніх властивих компетенцій. Однак відрізнити не значить відділити. Тому *модернізм* попав у противний блуд, коли посунув різницю між вірою і наукою аж до тої скрайности, що уважав за можливе для одної й тої самої річі бути правдивою суб'єктивно для віри, а неправдивою для дослідника природничих наук, чи історика. Християнин не може ані мішати віри з наукою, ані їх цілком розділяти, ані собі протиставити ці два середники пізнання. Навпаки, він переконаний, що один і другий середник пізнання помагає нам, на свій спосіб, дійти до пізнання одної й тої самої правди.”

---

(53) *L'Ami du Clergé*, 21 липня, 1949, стр. 456-458—V.

(54) S. E. Le Cardinal LIENART, *Le Chrétien devant le Progrès de la Science*, стр. 13 і 15-16.

ПОДРУЖНЕ ПРАВО СХІДНЬОЇ ЦЕРКВИ

Нова кодифікація подружнього права Східньої Церкви та заходячі різниці між дотеперішнім партикулярним подружнім правом Української Церкви і Кодексом Канонічного права Латинської Церкви.

(Dr. Nicolaus Komar—IUS MATRIMONIALE
PRO ECCLESIA ORIENTALI)

(Продовження)

5.

Диспензація від подружніх перепон.

ДИСПЕНЗАЦІЙНЕ право виложене в кан. 32—47. Цим канонам відповідають в загальному паралельні канони СІС 1040 і 1043-1057. І тут східня рецензія подружнього права виказує в відношенні до СІС деякі різниці й прецизійності, на які ми звернемо блищу увагу.

Подібно, як подружнє диспензаційне право Західньої Церкви, так і Східньої, є побудоване на принципі *централізації* законодавчої влади, якої частиною являється диспензаційне право. Цей принцип виразно підкреслює СІС ще раз, на самому початку трактування про диспензаційне право в кан. 1040 (помимо ясного поставлення справи вже в кан. 1038). Цей канон голосить: “Поza Римським Намісником ніхто не має права зносити цілковито чи частинно перепон церковного права так забороняючих, як і розриваючих; також ніхто не може від них диспензувати, якщо ця власть не дана йому загальним правом або спеціальним індультом від Апостольської Столиці.” Нове подружнє право для Східньої Церкви не має цього канону. Натомість нове право вводить новий канон, якого знову не має СІС, в якому виразно і позитивно вичисляє диспензаційні повновласті на основі загального права місцевих ієрархів і патріархів. В той спосіб нове подружнє право Східньої Церкви розчленовує згаданий негативно сформований канон 1040 СІС на дві частини: першу частину (про устанавлювання згл. зношування подружніх перепон), як логічний висновок кан. 1038 (східн. пр. кан. 28) опускає, щоб не повторюватися, а другу частину (“також ніхто не може від них диспензувати, якщо ця власть не дана йому загальним правом або спеціальним індультом від Апостольської Столиці”) позитивно й широко викладає, подаючи докладно законні повновласті місцевих ієрархів, і патріархів, сальвуючи притім гармонійно принцип *пентралізації* диспензаційної влади в руках Апостольської Столиці.

Дотичний канон (32) наведемо в цілості та спинимось над його інтерпретацією.

§ 1. Поза ширшими повноваженнями, даними в формі привілею чи партикулярного права, місцеві ієрархи, однак не синкел, коли не має окремого доручення, можуть диспензувати власних підданих за канонічними причинами прохаючого від забороняючих перепон, за виїмком перепон, що походять з мішаної релігії або з малих чи звичайних обітів, зложених в монастирях папського чи патріяршого права, та від слідуючих розриваючих перепон:

1. від перепони споріднення в п'ятому й шостому ступені бічної лінії;
2. від перепони посвоячення, що про неї в кан. 67, § 1, ч. 1, в четвертому ступені бічної лінії і від перепон, що про них у тому самому каноні § 1, чч. 2, 3, у кожному ступені;
3. від перепони публічної приличности в кожному ступені;
4. від перепони духового споріднення;
5. від перепони законного споріднення й опікунства;
6. поза патріярхатом, від перепони віку, однак не більш двох повних літ.

§ 2. Патріярх, поза ширшими повноваженнями, що прислужують йому на основі привілею чи партикулярного права, крім повновастей, що про них у § 1, може диспензувати:

1. від перепони віку, однак не більш двох повних літ;
2. від перепони злочину, що про нього в кан. 65, ч. 1;
3. від четвертого ступеня споріднення в бічній лінії;
4. від перепони посвоячення, що про нього в кан. 67, § 1, ч. 1, в другому й дальшому ступені бічної лінії;
5. від форми заключування подружжя в випадку, що про нього в кан. 90, § 1, ч. 2, однак тільки з дуже важної причини.

§ 3. Патріярх може виконувати цю владу, що їй дається чи признається в §§ 1, 2, над власними підданими всюди та над вірними свого обряду, що дійсно перебувають у його патріярхаті, хоча у якійсь єпархії не мали б ані сталого (доміціліюм) ані тимчасового (квасідоміціліюм) місця замешкання.

§ 4. Диспензацію від усіх прочих перепон резервується Апостольській Столиці.

§ 5. Коли женихи належать до різних єпархій того самого обряду, або й до різних обрядів, то диспензи належить просити в ієрарха мужа, а якщо муж був би акаатоликом, то в ієрарха жінки.

§ 6. Делегований для загалу справ не має права субделегувати, якщо цього не дано йому виразно для поодиноких актів.

Повищий канон відноситься до звичайних обставин і нормальних випадків; надзвичайні випадки нормують дальші канони (33-36).

1. Диспензаційна власть єпархіяльних ієрархів оснований або на загальному праві, або на ширших повноваженнях, даних їм у формі привілею чи партикулярного права. В першому випадку ця диспензаційна власть є

частиною їх ієраршої юрисдикційної влади й ієрарх виконує її в імені законодавця (*potestas ordinaria sed vicaria*); в другому випадку ця власть є відпорученою їм від їх зверхників—патріярха або Христового Намісника— (*potestas delegata*). Як ми вище вказали, місцеві ієрархи і патріярхи не мають у справах подружніх перепон ніякої законодавчої влади; така прислугує виключно тільки найвищій церковній владі. Звідсіля цій же самій церковній владі прислугує виключне диспенсаційне право від установлених перепон, як її власне право (*ius ordinarium et proprium*); інші носії церковної юрисдикційної влади, як патріярхи, ієрархи чи парохі, можуть диспензувати тільки на основі цього права, що вони його дістали від найвищої церковної влади і вони диспензують тоді *ex iure alieno*. (Пор. *Lexikon für Theologie und Kirche*, V, стр. 724 і сл.).

На основі загального права (*ex iure communi*) місцеві ієрархи можуть уділяти диспенз усім своїм підвладним *potestate ordinaria sed vicaria* від усіх забороняючих подружніх перепон за виїмком двох, а саме: перепони мішаного віровизнання і перепони малих або звичайних обітів, зложених у монастирях папського або патріяршого права. Перепони мішаного віровизнання й малих обітів, зложених у монастирях папського права, зарезервовані Апостольській Столиці, перепона малих обітів, зложених у монастирях патріяршого права, зарезервовані патріярхові. Від перепони малих обітів, зложених у монастирях єпархіального права, місцеві ієрархи можуть диспензувати, як від свого власного права.

Манастир папського права є той, що дістав апробату Апостольської Столиці. З цією апробатою є рівнозначний також похвальний лист Апостольської Столиці, висланий з приводу оснування манастиря. Манастир патріяршого права є той, що його оснував патріярх на основі свого власного права. Такий манастир не має ані апробати ані похвального листа Апостольської Столиці й правно підлягає патріярхові. Крім тих двох родів, існують також манастирі єпархіального права, що їх оснування й заряджування належить до місцевого ієрарха. (Пор. A. COUSSA, *Epitome praelectionum de iure ecclesiastico orientali*, t. II, стр. 19 і сл.)

Малі або звичайні обіти—в протиповенстві до торжественних—часові й до смертні є ті, що їх за таких визнає й приймає Церква. Малі обіти потягають за собою тільки недозволеність противних їм актів чи вчинків, підчас коли торжественні обіти потягають за собою також і їх неважність. Звідсіля торжественний обіт є розриваючою, малий або звичайний обіт лише забороняючою подружньою перепорою.

Від розриваючих перепон диспенсаційна власть місцевих ієрархів на основі загального права є більше обмежена. Повищий канон вичисляє такі перепони, від яких вони можуть (за виїмком ширших повноважень) диспензувати: а) від перепони споріднення в п'ятому й шостому ступені бічної лінії, (про обов'язуюче в Східній Церкві римське числення ступенів згодом); б) від перепони посвоячення з двородних у четвертому ступені бічної лінії, що повстає з важного хочби й недовершеного подружжя; від перепони посвоячення з двородних, що повстає за партикулярним правом між спорідненими мужа й спорідненими жінки, у кожному ступені і вкінці

від перепони *посвоячення з триродних* у кожному ступені; в) від перепони *публічної приличности* в другому ступені; г) від перепони *духового споріднення*; ґ) від перепони *законного споріднення й опікунства* і вкінці д) від перепони *віку*, однак не більш, як двох повних літ, наколи єпархія не є влучена до якогось патріархату і місцевий ієрарх тим самим не підлягає юрисдикції патріярха (нпр. апост. екзархат).

Місцеві ієрархи можуть диспензувати своїх підданих від вище вчислених перепон всюди, то значить в межах своєї єпархії і поза її межами, без огляду на це, чи поза межами єпархії знаходиться сам ієрарх чи єпархіянин. *Чужинців* (*peregrini*), що на території ієрарха не мають ані сталого ані тимчасового місця замешкання, може диспензувати тільки патріярх, — місцеві ієрархи тільки на основі ширших повновастей.

2. Диспензаційна власть *патріярхів* розтягається на основі загального права, за виїмком ширших повновастей, на слідуючі розриваючі перепони: а) перепона *віку*, однак не вище, як двох повних літ; б) перепона *злочину*, що наступила внаслідок віроломного чужолоства з взаємною обіцянкою подружжя, або з намаганням заключити подружжя, хоча б тільки цивільного, (перепони злочину, получені з убійством подруга, зарезервовані Апостольській Столиці); в) четвертий ступінь перепони *споріднення* в бічній лінії; г) перепона *посвоячення з двородних*, що зроджується з важного хоч і недовершеного подружжя, в другому й дальшому ступені бічної лінії і ґ) з дуже важної причини (не конче небезпека смерти чи нагяячі випадки, що про них трактують кан. 33-36) може патріярх диспензувати від заховання *шлюбної форми*, коли йдеться про мішане подружжя (одна сторона католицька, друга некатолицька, охрищена або й ні), по уділенні Апостольською Столицею диспензи від перепони мішаного віровизнання чи нерівного богочитання. Розуміється, патріярхи мають також ті самі диспензаційні повновласті, що їх мають місцеві ієрархи, про які ми сказали вище.

Подібно, як місцевий ієрарх, так і патріярх може виконувати свою диспензаційну власть над своїми підданими всюди. Крім цього він може диспензувати також і чужинців, оскільки вони належать до того самого обряду та фактично перебувають у патріярхаті, хоча й не мали б у якійсь єпархії сталого чи тимчасового місця замешкання. Приналежних до інших католицьких обрядів, різних від обряду патріярха, патріярх, як рівнож і місцевий ієрарх, не може диспензувати, бо вони не є його підданими, хиба що на це має окремі повновласті.

Так патріярхи, як і ієрархи, коли диспензують своїх підданих, мусять не робити за канонічними причинами. Диспенза уділена без канонічної причини є неважною, бо диспензаційне право не є їх власним правом і вони диспензують *завсїгди в імені законодавця, отже ex iure alieno*.

3. Диспензація від подружніх перепон належить до вселенського права, що ним завсїди є найвища церковна влада, а нею у Вселенській Церкві є Христовий Намісник або Вселенський Собор. Та Вселенський Собор не діє перманентно, його скликається тільки час до часу для вирішення певно

означених справ загально-церковного а не партикулярно-приватного характеру. А тому, що уділювання диспензи від подружніх перепон є справою приватного добра одиниць та вимагає індивідуального трактування й можливості кожночасної інтервенції, то Вселенський Собор з правила цим не займається і в практиці фактично вся диспензаційна власть зберігається в руках Христового Намісника.

Східня нез'єдинена Церква під теоретичним правовим оглядом не знає диспенз від подружніх перепон. Хоч ця засада є тверда і в практиці нез'єдинена Церква її не дотримується, схиляючись до державних подружніх законів, то однак ця засада логічна. Бо диспензувати від подружніх перепон може тільки та влада, що ці перепони установила, цебто найвища церковна влада, цебто Вселенський Собор і Христовий Намісник. А що від часу роздору нез'єдинена Східня Церква Вселенського Собору не може скликати й рівночасно не визнає юрисдикційного примату Христових Намісників, тому й немає там цієї влади, що могла б важно уділяти диспенз. Від забороняючих перепон можуть диспензувати єпархіальні ієрархи. В трудніших випадках, коли б цього вимагало добро Церкви, єпархіальні ієрархи можуть, на основі I. канону Василя Вел. не наставати на розлучення неважно заключеного подружжя (по причині перепони). (Пор. МАСЦЮХ: Церковне право супруже, стр. 345).

Ми вичислили (під 1 і 2) подружні перепони, від яких можуть диспензувати місцеві ієрархи і патріархи на основі загального права. В § 4. нашого канону сказано даліше: "Диспензацію від усіх прочих перепон *резервується* Апостольській Столиці." Словом "резервується" підчеркнено влучно принцип централізації законодавчої і тимсамим диспензаційної влади.

Під терміном "*Апостольська Столиця*" (*Sedes Apostolica* або *Sancta Sedes*) треба розуміти в першій мірі римського Христового Намісника, що управляє цілою Вселенською Церквою, а даліше Св. Конгрегації, трибунали й уряди, через які Христовий Намісник виконує свою власть (пор. СІС кан. 7). Для уділювання диспенз від подружніх перепон є компетентними для Східньої Церкви слідує Конгрегації й трибунали:

а) *Конгрегація св. Уряду* (*Congr. S. Officii*), якою проводить кожночасний Христовий Намісник, як її префект. Ця Конгрегація є компетентна для уділювання диспенз від перепон мішаного віровизнання й нерівного богочитання та заряджує всіми справами, зв'язаними з т. зв. Павловим привілеєм. Якщо зі згаданими перепонами чи Павловим привілеєм збігається рівночасно ще якась інша перепона, так тоді і ця підпадає компетенції Конгрегації св. Уряду (Пор. декрет св. Конгр. з 21 січня 1910 (AAS 2, 56)).

б) *Конгрегація для Східньої Церкви* (*Congr. pro Ecclesia orientali*). Їй підлягають усі вірні, що належать до східніх обрядів і вона диспензує від усіх подружніх перепон за виїмком тих, що зарезервовані Конгр. св. Уряду і св. Пенітенціарії. До цієї Конгрегації належить звертатись також тоді, коли йдеться про обрядово мішане подружжя,—точніше, коли один з женихів належить до латинського обряду (пор. СІС кан. 257). Також і цією Конгрегацією проводить сам Христовий Намісник.

в) *Св. Пенітенціарія* (*S. Pœnitentiarum*). Це Трибунал, який уділяє

всяких розрішень для внутрішнього судища так sacramентального, як і не-sacramентального. Ціле урядове поступовання є тайним, бо всі справи, що належать до внутрішнього судища є тайними (хоч не всі тайні справи мусять тим самим належати до внутрішнього судища). Коли св. Пенітенція диспензує петентів прямо (*in forma gratiosa*), так така диспенза є тайною, однак належить до несacramентального судища; коли ж знову диспенза уділена петентові непрямо за посередництвом сповідника (*in forma commissaria*), так вона належить до sacramентального судища.

Згідно з приписами папи Венедикта XIV (Конституція "*Pastor bonus*" з 13 квітня 1744) св. Пенітенція диспензує в подружжях, що щойно мають заключитися (*in matrimonio contrahendo*) від усіх перепон, що є зі своєї природи тайнами. Сюди належать перепони злочину, приватного обіту й споріднення з незаконного зродження. В заключеному подружжі (*in matrimonio contracto*) св. Пенітенція диспензує ще від перепони споріднення в третьому ступені й дальших ступенях бічної лінії в випадку, коли перепона є тайною. (Пор. Енцикл. п. Пія XI *Sancta Dei Ecclesia*, де виразно розмежовані власті Конгрегації для Східної Церкви і св. Пенітенції).

Для вірних Західної (латинської) Церкви, крім вище згаданих, діють при уділюванні диспенз ще дві Конгрегації, а саме: Конгрегація св. Тайн і Конгрегація для Монахів.

4. Місцеві ієрархи і патріархи можуть диспензувати від перепон, зарезервованих Апостольській Столиці, тільки за спеціальними повноваженнями (індультами) або в надзвичайних наглячих випадках, що про них трактують кан. 33-36.

Апостольська Столиця почала наділяти повноваженнями для диспензації від подружніх перепон вже від XII ст. переважно місіонарів, що працювали в поганських краях. Папа Урбан VIII уложив відповідні формулярі та примінив їх до потреб поодиноких країв. На основі тих формулярів, як також на основі окремих папських листів (бреве) єпархіальні єпископи діставали ширші повноваження диспензування, які то повноваження вони могли субделегувати й сповідникам. Цих повноважень уділювано на певний протят часу (трилітні, п'ятилітні чи довші повноваження), з упливом якого треба було їх відновляти. При кодифікації канонічного права для Західної Церкви (CIC) переіменовано спору частину цих трилітніх і п'ятилітніх повноважень на повноваження загального права, якими вивіпувано юрисдикційну власть єпископів. Тому папа Венедикт XV декретом Конгр. Консисторії з дня 25 квітня 1918 відкликав усі повноваження, що були дані єпархіальним єпископам, залишаючи в правній силі тільки ті повноваження, що були дані для внутрішнього судища (Пор. AAS X, 190 і сл.; ширше: A. PERATHNER, *Das kirchliche Gesetzbuch*, стр. 389 і сл. Це рішення однак не відносилося до Східної Церкви й східні єпископи, як передтим так і потім, діставали потрібні повноваження від Східної Конгрегації. Тому, що законні

повновласті, що їх приніс СІС для латинських єпископів, були невистарчаючими, Апостольська Столиця, задоситьучинюючи численним проханням, вже 17 березня 1922 видала нові п'ятилітні повновласті та окремим "Моту пропріо" з 20 квітня 1923 проголосила, що на будуче латинські єпископи мають звертатись що п'ять літ до св. Конгр. Консисторії, де на окремому листі дістануть потрібні ширші повновласті (також вже і від інших Конгрегацій) для розрішування в подружних справах. ААС XV, 193 і сл.) Східні ієрархи дістають потрібні повновласті через Східню Конгрегацію.

З найважливіших повновластей Апостольської Столиці є тепер отці: а) *п'ятилітні* повновласті для *єпархіяльних єпископів* у поодиноких церковних провінціях; б) *п'ятилітні* повновласті для *єпископів у місійних теренах*; в) повновласті для *Апостольських легатів* (нунціїв і проч.); г) повновласті для *настоятелів* монаших чинів; і г) повновласті *св. Пенітенціярії* т. зв. *Pagella*. (Пор. *Lex. für Theol. und Kirche* III, стр. 941 і сл.)

5. Що до компетенції єпархіяльних ієрархів згл. патріархів в уділюванні диспенз у випадку, що женихи належать до різних єпархій або до різних обрядів, то теперішнє подружнє право Східньої Церкви виносить ясну постанову, за якою принципово диспензи повиннось прохати завсїгди в ієрарха нареченого. Ним уділена диспенза є важна рівночасно і для нареченої, коли перепона є двобічна (нпр. споріднення чи посвоячення), хоч вона не була б його підвладною або й не належала б до того самого обряду. Коли перепона є однобічна й дотичить тільки самої нареченої (нпр. звичайний обіт чистоти), то наречена мусить звернутись за диспензою до свого ієрарха. При перепонах мішаного віровизнання і нерівного богопочитання компетентним є завсїгди тільки ієрарх католицької сторони. Диспенза, уділена ієрархом нареченої, коли католицькі женихи належать до різних єпархій або до різних обрядів, є важною, однак недозвеною. Цей прецизійний припис гармонізує докладно з кан. 88, § 3 (СІС кан. 1097, § 2), згідно з яким вінчання повинно відбуватись перед парохом нареченого (виїмок може бути тільки коли є інший правний звичай і женихи належать до того самого обряду), та в обряді нареченого (тут інший правний звичай право відкидає),—та з СІС кан. 756, § 2, за яким діти, уроджені з обрядово мішаного подружжя, мають бути хрещені й виховувані в обряді батька. В інтересі уніфікації канонічного права, якого користі найбільш хосенні на відтинку подружнього й родинного життя, цей і інші подібні приписи мають важливе значення й їх у практиці належить совісно перестерігати.

СІС не виносить аж такої прецизійної постанови, коли йдеться про католицьких наречених. Нареченим, коли вони належать до різних єпархій, залпшається свобода в виборі ієрарха, до якого вони мають вдатися за диспензою. Однак такої свободи католицькі женихи вже не мають, коли вони належать до різних обрядів. Такий висновок можна в цій справі витягнути принайменше з СІС кан. 1097, § 2. бо докладнішого СІС немає. Тому подружнє право Східньої Церкви своїм кан. 32. § 5 цей закон СІС не тільки більш наслідуює, але й доповнює.

Противну й нелогічну постанову містить декрет Конгрегації для Східньої Церкви для Канади з дня 24 травня 1930. Т. IV. главі цей декрет трактує про по-

дружжя вірних різних обрядів. Арт. 46 того декрету звучить: "Подружніх диспенз у подружжях мішаного обряду, якщо про такі треба б просити, прохасться в ординарія нареченої." Можливо, що ця постанова йшла по лінії нашого звичаєвого права. Зате неясною й неповною згідною з СІС кан. 1907, 2 є постанова арт. 45, що каже: "Так між греко-українськими (в оригін. руськими) вірними, як і між вірними різного обряду подружжя належить заключати по формі декрету *Ne temere* і тому з правила мають заключатись перед парохом нареченої (підчеркнення мов), хіба виправдує якась справедлива причина." Цю постанову, оскільки йдеться про заключення подруж між вірними українського обряду, можна прийняти, бо вона закріплена на звичаєвому праві, оскільки однак йдеться про подружжя мішаного обряду, то ця постанова нелогічна, бо противна постанові СІС та в практиці приводить стало до непорозумінь. Тому знесення згд. справлення (*obrogatio*) цих двох постанов згаданого декрету через нове подружнє право належить тільки повітати.

В Галицькій церковній провінції, на підставі умови української й латинського єпископату (т. зв. "Конкордія" з 1863 р.), звільнення від подружньої перепони уділяв ієрарх нареченої за попереднім порозумінням з ієрархом нареченого.

6. Єпархіяльні єпископи й патріярхи, оскільки диспензують своєю звичайною властю (*potestate ordinaria*), можуть цю власть передати (делегувати) в цілості (*ex toto*) або частинно (*ex parte*). Делегований в цілості (*ad universitatem causarum*) може цю власть субделегувати тільки тоді, коли дістав на це виразну згоду свого зверхника і то лише для поодиноких точно означених випадків.

Постанова кан. 32, § 6 є також незнана для СІС. Згідно з СІС кан. 199, § 3, делегований для загалу справ, може цю власть у поодиноких випадках субделегувати без попередньої на це згоди від свого зверхника. Подружнє право Східної Церкви, в ім'я централізації законодавчої і диспензаційної влади в установлюванні й звільнюванні від подружніх перепон, відхиляється тут непомітно від загального вчення про звичайну й відпоручену власть. (Пор. *De potestate ordinaria et delegata* в "Моту пропріо" п. Пія XII з 6 січня 1950 *De iudiciis pro Ecclesia orientali*, кан. 5 і 12 (AAS 42. I).

Синкел, що його уряд у Східній Церкві відповідає тому, що його мають Генеральні Вікарії в латинських єпархіях, не має права уділяти ніяких диспенз, хіба одержав на це окрему делеговану (або субделеговану) повновасть від місцевого ієрарха.

(Продовження слідує).

УКРАЇНСЬКЕ МАЛЯРСТВО СЕРЕДНІХ ВІКІВ НА ЗЕМЛЯХ ПОЛЬЩІ

(*Damian Horniatkevych—ARS PICTURALIS UCRAINA
MEDII AEVI IN POLONIA*)

ULTIMUS annis s. XIV et primo medio s. XV, iubente Iagiellone, Rege Poloniæ et Magno Duce Lithuaniae, pictores ucraini pinxerunt ecclesiam cathedralem Sandomiri, ecclesiam collegialem Wislicæ et sacellum castelli Lubliniensis. Historicus polonus Dlugosz memorat etiam regem Iagiellone mandasse pictores ucrainos adornare ecclesias Gnieznienses et sacellum B. M. Virginis in Monte Wawel Crakoviæ. E picturis ecclesiarum Gniezniensium et sacelli B. M. Virginis in Monte Wawel nihil remansit. Dum econtra aliæ picturæ partim servatæ sunt usque ad hodiernum diem. De his præcise agitur in præsentī articulo. Illustrationes articulo adnexæ reproducunt quasdam picturas ecclesiæ cathedralis Sandomirensis. Analysis deprehendit ibi notas proprias artis religiosæ byzantino-ucrainæ.

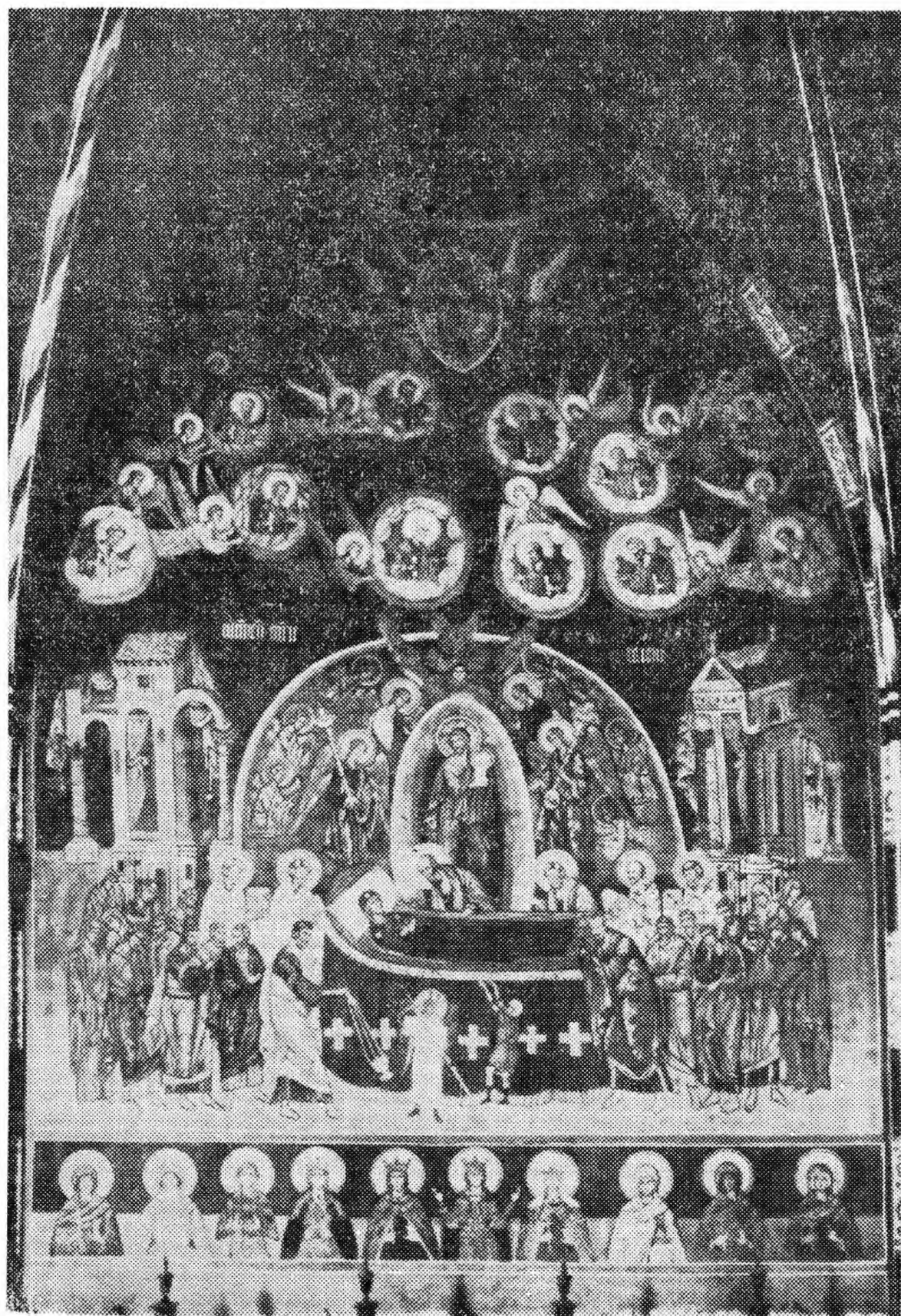
I.

УКРАЇНА являється в самих початках свого державного життя спадковницею не лише античної гелленської культури, але посередньо також пересемницею різномірних мистецьких надбань, які напливали до нас із Болгарії, Вірменії та ближчого Сходу. На цій тривалій основі розвинувся згодом цілий мистецький рух у нас. Однак творчий процес відбувався тут не шляхом запозичування чи наслідування мистецьких зразків, а тільки примінюванням їх до власного стилю, який викристалізувався на давніх традиціях. Україна зі своєю столицею стала таким чином уже в глибокій давнині одним із важливих осередків, де перехрещувалися культурні течії з головних центрів сходу, півдня й заходу. Історична місія України була тим помітніша, що вона довгий час еманувала свою мистецьку культуру на чужі землі, перш усього на Росію, відтак на Литву, Польщу, а врешті на Молдавію. Саме на українському мистецтві базувалося мистецтво Росії, москалі використовували ще й у новіших часах кожночасний приплив творчих сил із півдня. Зате український культурний похід на Польщу, хоча тривав майже чотириста років мав більш епізодичний характер, там змагалися зі собою дві могутні течії—східня і західня, при чому українська, яка творила вже тоді синтезу обидвох культур, не залишила по собі таких великих впливів, як це сталося в Росії.

Творчість українських мистців у Польщі не є якимось відірваним фактом,

що свідчив би лише про замишування короля Ягайла, чи його сина до нашого малярства. Існує ціла низка дуже помітних подій, які вказують на безсумнівну культурну залежність Польщі від України. А саме ми зустрічаємо ще в X ст. сліди українського життя в Кракові. Тоді являються в Польщі Венедиктини, місіонарі східного обряду, які вели там релігійну працю; вслід за ними виступають і два єпископи: Прохор і Прокопій (з осідком у Кракові), захисники цих місій. Далі ще й досі не з'ясована остаточно справа вбивства св. Станислава, згодного сина св. Володимира, що погіб із рук польського короля Болеслава Сміливого. Ще в 1902 р. написав проф. львівського університету Станислав Закшевський статтю п.з. "Князь-Єпископ" у львівському щоденнику "Слово Польське" (відомому своєю нетерпимістю до українських питань), в якій висловив думку, що св. Станислав оборонював свого родича кн. Мстислава, якому Болеслав Сміливий пірвав дружину й зневажив її, це й стало причиною мучеництва "князя-єпископа." Насправді один із синів св. Володимира називався Станислав, але з "Іпатієвського літопису" довідуємося про нього лише те, що його батько віддав йому Смоленську землю; яка була дальша судьба цього князя, літописець не згадує вже нічого. Найпомітніше в гіпотезі проф. Закшевського є те, що він писав свою статтю в Римі, маючи до розпоряджності Ватиканську бібліотеку, де в архіві зложені всі акти папських нунців і де він міг знайти багато зовсім нового матеріалу. Чимале значення має ще й цей факт, чому Закшевський вибрав саме отсю тему до своєї статті, зазначаючи в ній, що йому—як полякові,—приходиться "з нелегким серцем зретиґнувати з цього святого," але в ім'я історичної правди мусить це вчинити, обіцяючи згодом ще раз повернути до тієї теми. Його тези опрокинув у короткому часі проф. В. Семкович (теж у "Слові Польському"), а згодом і Ф. Равіта Гавронський, закидаючи авторові, що він переплутав хронологію і що деякі історичні дані, які він подав, є невірні. Щоправда, Закшевський не повернувся більше до цього питання й в його мовчанці можна би дошукуватися капітуляції перед своїми опонентами, але не є виключене також, що спонукали його до цього чинники політичного характеру. На всякий випадок це питання залишається даліше відкритим і вимагає глибших дослідів.

Неменшим доказом експанзії української культури на Заході являється заснування першої нашої друкарні в Кракові в останньому десятилітті XV в., якої власником був німець Швайпольд Фіоль. По думці польських істориків, Фіоль мав вивчати українську мову в Люблині, Іван Франко був тої думки, що Фіоль заснував свою друкарню заходами кн. Константина Острожського. Ще в 1483 р. винаймив він від краківського магістрату льокаль на влаштування друкарні і по всякій імовірності негайно розпочав свою працю, коли при тогочасних невибагливих технічних устаткуваннях треба було довшого часу на друк одної книжки, а він успів продовж одного року (1491-го) видрукувва аж п'ять українських богослужбних книг. Це

Сандомир. Розпис катедри: Успення Пресв. Богородиці.

сталось на повних 23 роки перед надрукуванням перших польських книжок у тому ж самому Кракові!

Врешті зовсім окреме значення має супрематія української мови на польському (а також і на молдавському) королівському дворі вже не тільки в добу самого Ягайла, але аж до половини XVI в., чого доказом є листи короля Жигмонта Августа до своєї матери (італійки) Бони, писані кирилицею. Один із цих листів зберігався в музею Чапських у Кракові.

Безперечно, поява творів українських майстрів на польських землях могла впливати з потреби хвилі. Польське малярство розвинулося дуже пізно, бо щойно в другій половині XVIII ст., раніше воно зовсім не існувало, шляхта не виявляла ніякого зацікавлення мистецтвом, тим менше інтересувалося ним міщанство, одні тільки монахи присвячувалися прикрашуванню рукописних книг і що найвище скромним розмалюванням костелів без якої небудь орнаменталії. Українські ж мистці натомість славилися вже в XI в. такими творами, як розписи київських храмів: Десятинної церкви, св. Софії, Кирилівського й Дмитріївського (Михайлівського) соборів. Після нашої політичної катастрофи в половині XIII в., а згодом XIV ст. (зайняття Галичини Казимиром Великим), наші живописці перейшли на північ у Литву і на захід у Польщу, де продовжували свою мистецьку діяльність. Таким чином розвиток українського мистецтва не припинявся навіть у найважчих часах нашої політичної історії.

Про перші українські поліхромії на польських землях збереглися тільки літописні згадки: в рр. 1393-1394 наші живописці виконали розписи улюбленого храму Ягайла в Лишці (в Святкрижських горах), а також спальних кімнат у краківському замку. Очевидно, для нас мало б особливше значення, коли б ми знали форму й зміст зокрема цієї світської поліхромії, але обидва ці розписи пропали навіть невідомо коли. Збереглися лише записки королівського підскарбія Гінчка, з яких довідуємося, як оплачувано цих майстрів за їхню працю: крім дорогих матеріалів (коване золото, киновар, ляпіс-лазулі), які для них спроваджувалося, вони діставали від короля доволі часто вино, мигдали, фіги й сушений виноград, а врешті коні й кожухи, коли верталися на батьківщину. Даліше історик Длугош згадує, що Ягайло доручив українським мистцям виконати теж поліхромії костелів у Гнезні, Сандомирі й Вислиці та Марійської каплиці у вавельській катедрі. Також гнезненське малювання і розпис Марійської каплиці закрито, чи може знищено зовсім. Натомість збереглися до наших часів три розписи з доби Ягайла: це катедральна в Сандомирі, костел (т. зв. колегіята) у Вислиці та врешті замковий костел на замку в Люблині. З цих поліхромій лише одна люблінська є докладно датована, вона виконана в 1418 р., дві другі постали між рр. 1400-1430.

II.

Сандомирський розпис відерито зовсім przypadково. В 1887 р. відпав зі стіни тамошньої запрестольної абсиди один великий полотняний образ,

бутлявий зі старости, один із тих, якими закрито всі стіни цього святилища і під ним показалася типова візантійська поліхромія. Перше відкрите поле обіймало такі композиції: горою Вознесення, відтак у нижчих рядах в'їзд Ісуса до Єрусалиму, Тайну вечерю, піймання Христа, зраду Юди й умивання ніг. Згодом здійснено дальші полотняні образи зі стін і таким чином відкрито цілу низку гагіографічних сцен, із яких найважливіші: Успення пресв. Богородиці, Ісус Христос на Оливній горі, Христос в Емаусі, притча про розумні й нерозумні діви, навернення Закхея, хрещення Ісуса, Христос і Самаритянка і врешті св. Петро відрікається Спасителя. Центральною композицією являється Успення Богородиці, що займає одну велику площу, підчас коли інші подібні поля поділено на низку менших картин. Тематично ця композиція сперта на гагіографічному правильнику Герменеї, що був—як відомо—збіркою малярських канонів для східних іконописців. Герменея каже малювати сцену Успення, зображуючи Богородицю на смертній постелі, в крузі апостолів, єпископів і жінок. Над постаттю Богоматері мав бути відтворений Христос, а на руках у нього біла душа Марії, ще вище ангельські хори. Сандомирська композиція Успення намальована за правилами Герменеї включно з апокрифічним мотивом жида, що стоїть внизу з обтятими руками. Так покарав його ангел за намагання спрофанувати тіло Богородиці. Ця картина потрактована дуже декоративно, Христос являється в подвійному сяйві, оточений ангельськими хорами.

Картини: Христос на Оливній горі й Вознесення, сперті докладно на іконографічних канонах, не вносять собою ніяких нових гагіографічних елементів. Тільки в Тайній вечері зображено не містичний (отже задуманий не як причастя апостолів), а історичний момент: виявлення зради Юди. Поява Юди в іконописі має вже свою історію. Він виступає іноді з чорним кругом довкола голови (в противенстві до золотих авреоль інших апостолів), іноді з чортом на рамені (як у люблинському стінописі)—в сандомирській композиції бачимо його з розв'язаною сандалею. Саме у жидів було великою обидою розв'язати комусь взуття на нозі й плюнути в лице. Цим звичаєвим законом, записаним у 5. книзі Мойсея, можна пояснити цей іконографічний мотив.

Композиція притчі про розумні й нерозумні діви має для нас чимале значення вже з тематичного боку, бо в українських поліхроміях ягайлонської доби картини притч і старозавітні сцени незвичайно рідкі. Мистці воліли малювати відомі події з життя Христа, ніж промавляти алегоріями. Ісус виступає тут двічі в невеличкому гуртку апостолів, звернений до двох груп жінок, що тримають у руках свічки.

Також рідким сюжетом являється навернення Закхея. Він представлений як малого росту людина, що вилазить аж на дерево, щоби звідтіля краще бачити Христа, за те Спаситель нагородив його, відвідавши його дім. Також друга композиція: Христос і самаритянка в'яжеться під тематичним оглядом дуже тісно з композицією навернення Закхея.

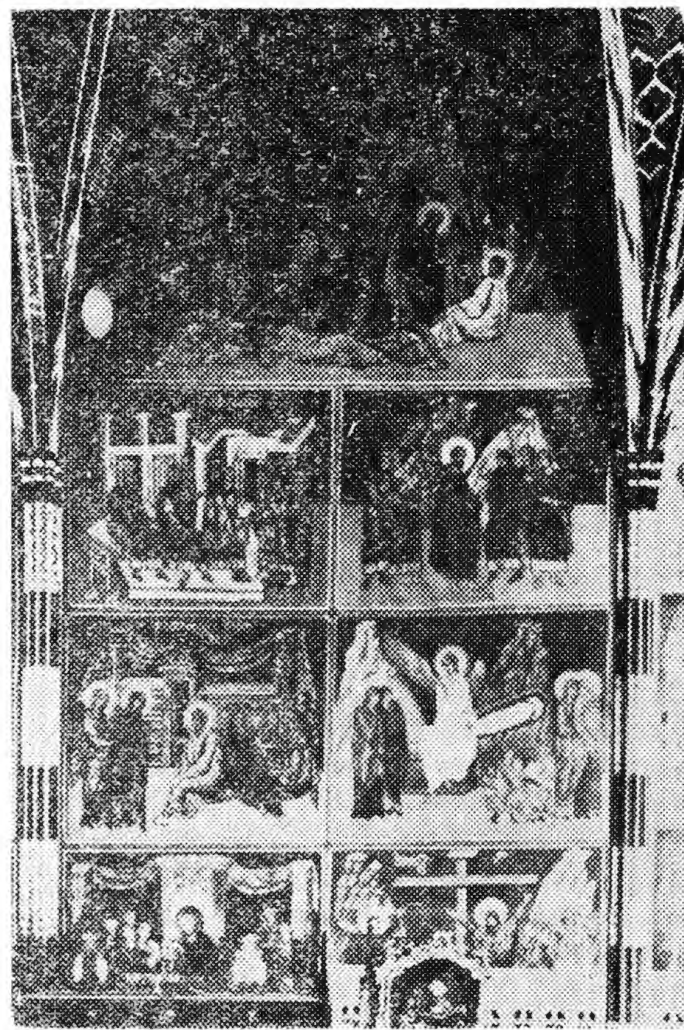

Як згадано вище, ми не диспонуємо тепер архівними даними відносно устійнення часу, коли постала сandomирська поліхромія. Відомий є лише факт, що єпископ Олесніцький добудував у р. 1470 частину запрестольної абсиди в сandomирській катедрі, але беручи до уваги розміри будівлі й форму цегол, його заходами не постала властива абсида, лише давній капітулар, далі каплиця Матері Божої враз із захристією, що міститься поза цєю каплицею. Таким чином сама презвитерія зі своєю поліхромією мусіла існувати вже перед 1450 р. Далше, акти єпископських візитацій згадують, що на стелі нижчого хору були розмальовані “колись грецькі образи з доби Казимира Великого,” але ця єдина архівна записка відноситься до розпису зводу, а не до стін. Слід згадати, що вже й короля Казимира В. лучили родинні зв’язки з українською аристократією: одна з його дружин—це Альдона, “руська княжна” і хоч як важко погодити справу цього одружіння з його пізнішою нетерпимістю до наших історичних традицій і мистецьких надбань, що виявилось після завоювання Львова в 1340 р. та загарбанням величезного скарбу, який цей король вивіз із нашої західної столиці, віддавши його до скарбниці краківської катебри, то все ж таки існують бодай натяки на те, що навіть йому приписують можливість спровадження наших майстрів на королівський двір ще в передягайлонській добі. Вертаючися до справи сandomирської поліхромії, то мимо цікавої згадки з єпископської візитації, що в’яже ім’я Казимира з історією староукраїнських малювань, більше переконливим свідомством являється для нас згадка Длугоша, що була вище наведена.

З актів єпископських візитацій довідуємося також про долю сandomирського катедрального костела, а в парі з тим і тамошнього стінопису. Вже в 1604 р., єпископ Мацейовський казав направити стелю й вичистити стіни горою наслідком продіравлення даху, при чому виразно наповідав, щоби при тому не пошкоджено “старовинного розпису.” Після звільнення Сandomира від наїзду шведів у 1656 р. потерпіла від них дуже й тамошня катебра, при чому поруїновано найбільше кривлю і стелю. Повних шість літ наповинали візитатори, щоби капітула відновила хори навіть за ціну усунення розпису стелі (декрет із р. 1668) й тільки завдяки рішенні єпископа Андрія Тшебіцького з р. 1671), вдалося зберегти й ту частину поліхромії без більших пошкоджень. Але вже 45 літ пізніше капітула вирішила закрити цей стінопис у горішній частині й перемалювати його на зразок розпису головної нави... Цей розпорядок виконано й на стелі появилися самі барокові прикраси. Стіни презвитерії були наражені на всілякі пошкодження, неменше від самої стелі. Історик Длугош залишив записку, що в 1448 р., вдарив грім і поробив у катедрі чимало лиха, при чому найбільше потерпіла знову сама презвитерія. Відтак ціла низка змін у внутрішньому устаткуванні цього костела, як усунення престола з північної стіни, вставлення органів, замурування вікон від сторони сусідної каплиці спричинили такий стан, що стіни подіравлено, покрито на великих площах новою штукатуркою, а стінопис покритися затикованими плямами. Отже

Сандомир. Розпис катедри: Притча про розумні й нерозумні діви.

Сандомир. Розпис катедри: Сцени з життя Ісуса Христа.

щоби ці сліди руїни не разили своєю пустею, завішено на них великі полотняні образи, на яких зазначено дату 1647 р., це сталося таким чином ще перед перемалюванням стелі на новий лад у 1713 р.

При відновлюванні сandomирських малювань (в 1920-их рр.) зроблено дві великі помилки: після розчищення, їх відретушовано й у багатьох місцях перемальовано. Це противиться правилам модерної реставрації стінопису, що не дозволяють навгад доповнювати знищені частини. Крім цього тенденційно замальовано староукраїнські кириличні написи, залишаючи тільки латинські. Однак характер і зміст цих малювань свідчать занадто проречно про їх українське походження всупереч намаганням несовісних реставраторів.

III.

Єдиним доказом існування в минулому стінопису у Вислиці була згадка Длугоша про церковні фундації Ягайла. Цю поліхромію уважали через довгий час пропавшою. Щойно підчас першої світової війни наслідком воєнних дій (1917 р.) знищено дуже сильно тамошній костел, так, що консерватори ставили під сумнів доцільність його відбудови. Все ж таки в часі реставрації, яку уважали взагалі ризиком, відкрито у пресвітерії під тинком фрагменти староукраїнських малювань. Вони сьогодні майже в руїні, небагато там картин, які виступають у замкненій цілості, в більшості це тільки останки без сумніву дуже цінного стінопису. З більших картин збереглися на південній стіні Стрітєння й Успення пресв. Богородиці та зняття з хреста; на північній Благовіщення, Різдво, в'їзд до Єрусалиму, Тайна вечеря, бичування і Розп'яття. Серед низки інших композицій бачимо там сцену: Христос перед Пилатом, далше чимало місця присвячено зображенням окремих святих, отже єрemitів, отців Церкви, мучеників, діаконів, а серед них виступають теж св. Константин і Єлена.

Стінопис південної стіни зберігся краще ніж північної, де виринають здебільшого лише фрагменти. З Розп'яття видно лише верхню частину хреста з головою й раменами Ісуса. Так само нижча частина Різдва замальована якоюсь брудною червонявою фарбою. В сцені в'їзду до Єрусалиму цілий лівий бік затертий. Те ж саме можна сказати й про Тайну вечерю.

Вислицька поліхромія вкриває готійську архітектуру костела й прикрашувала колись склепіння і всі стіни. З розпису склепіння зібрано підчас реставраційних робіт тільки якісь дрібні залишки, які зберігаються в тамошньому парохіяльному уряді. Сьогодні майже неможливо проаналізувати докладніше поодинокі композиції у Вислиці, бо для цього потрібне відповідне рихтування, яке дало б змогу оглянути всі картини зблизька і оцінити їх вартість під іконографічним оглядом. В загальному можна схарактеризувати ці композиції вже й тепер як твори, що під оглядом форми і змісту перевищують вартість сandomирської поліхромії. Їх візантійський рисунок правильний, витриманий в дусі добрих традицій, свідчить не тіль-

ки про технічну справність живописця, але й про його тонке відчуття стилю. Колорит стінопису теж доволі помітний: тло картини здебільшого сіро-синяве. На цьому тлі виступають постаті, мальовані або теплими тонами, дуже добре згармонізованими з холодною партією тла, то знову в іншому випадку зраджують менше відчуття кольористичних відтінків, де малярі орудували бронзовими фарбами.

Що торкається написів, то у вислицькій поліхромії частіше зустрічаємо кириличні, а тільки на деяких картинах збереглися досі латинські, у всякому разі вони були колись двомовні.

Розпис вислицького костела виявляє повну приналежність до візантійсько-українського стилю. Під оглядом форми і змісту картин не можна мати ніяких сумнівів, що вони в'яжуться зі східним світом і являються протиставленням західним мистецьким течіям.

Єпископ Задзік у візитаційному акті в половині XVII ст. приписує постанову розпису вислицького костела королеві Казимирові Великому, зазначаючи, що ця колегіята була розмальована "зі самого початку свого існування грецькими образами з життя Богоматері." Але ця вістка доволі мізна і суперечить раньшій згадці Длугоша, без сумніву більш переконливій, що уважає Ягайла фундатором цієї поліхромії.

(Продовження слідує)

АТЕЇСТИЧНИЙ ПРОМЕТЕЇЗМ

P. Joannes Bala, C.Ss.R.

PROMETHEISMUS ATHEISTICUS

INSPIRATIONE sumpta ex articulo R. P. Regamay, *La Déification de l'homme selon l'athéisme mystique*, in *La Vie Spirituelle*, novembre, 1949, auctor examini subicit quæstionem de hominis christiani, imprimis sacerdotis modo sentiendi quoad atheismum modernum nomine *Prometheismi* designatum qui ut finem supremum universi ponit perfectionem sic dicti *super-hominis*.

Primo auctor animadvertit hominem modernum sæpe imbutum esse ideis omnino falsis circa religionem eiusque valorem practicum propter conclusiones philosophicas erroneas deductas ex theoria evolutionis. Deinde explicat quid sit Prometheismus.

His dictis auctor vivido modo conatur describere atheismum hodiernum, omnes regiones activitatis humanæ invadentem, substituentem seipsum religioni christianæ quam præsentat ut homini moderno omnino insufficientem, ac si nihil aliud esset quam conceptio valde imperfecta atque debilis realis naturæ universi. Vocatur atheismus ille *Nietzscheanus* cum originem suam ducat ex doctrina Nietzsche, et loco Dei christiani ponit idolum *super-hominis* fundatum in reali capacitate humanæ naturæ ex una parte et in imaginatione deordinata ex altera. Atheismus ille merito vocandus est *opium humanæ mentis*.

Per modum conclusionis theoreticæ auctor statuit conceptum evolutionis non solum non esse necessario atheisticum, sed econtra exigere Deum, Creatorem et Conservatorem omnium, et ut talem esse proprium traditioni christianæ. In universo, legi evolutionis subiecto, creaturæ irrationales evolverentur modo necessario, dum homo ratione præditus, evolvitur co-operatione libera cum lege illa.

Practica conclusio: Vita moderna denuo potest imbui spiritu veritatis christianæ, attamen libera cooperatio illa, requirens in homine virtutes omnino eminentes, magis quam umquam necessaria est hodierno tempore ex parte catholicorum, præsertim sacerdotum.

Вступ.

ЗАГОЛОВОК нашої статті дивний. Це тому, що в нас досі мало говорить-ся, а ще менш пишеться про питання, що його порушуємо. Впрочім, це предмет не дуже популярний і також доволі новий. В додатку вимагає

термінології, що є зрозуміла тільки справжнім інтелігентам. Як воно не було б, наші читачі без сумніву схоплять наші думки.

Ми так часто читаємо й чуємо, що наші часи переломові, критичні, що аж немело це повторяти. Та годі. Ні факти, ні правда не тратять нічого зо своєї важливості ізза цього, що вони ясні. Згадуючи про надзвичайний характер сучасного історичного моменту, ми тим більше оправдані що пишемо про критичний стан справи, яка безмірно важна для кожного священика й інтелігента. Зокрема вона важна для нас священиків, що маємо лиш один ідеал, а саме: будувати в душах життя, й тільки життя Христове.

Християнський дух мільйонових мас нашого безталанного народу опинився в новій атмосфері, що намагається всіми своїми силами його знищити або бодай затроїти. Чи сатанські, дуже вміло й міцно зорганізовані зусилля темних сил, увінчаються успіхом? Чи в душі нашого, й так уже придушеного народу, загасне світло Вічної Правди, тепло Божої Любови? Ми віримо, що ні, але ми всі, а зокрема ми священики, ми не сміємо бути безчинні. Інакше ми стали б сіллю, що згубила свій смак, свою силу, й тому є нездатна ні на що інше, як тільки, щоб її викинути й подоптати. Царство Боже терпить насилля,—це одна з євангельських засад,—й тільки ті, що міцно борються, добувають його. Тому життя справжнього священика, життя, що завжди має бути боротьбою, повинно бути нею тим більше тепер, коли між християнством і ворожими йому силами ведеться боротьба на життя й смерть.

Треба зрозуміти проблему.

Щоб розумно боротись, треба добре знати ворога й треба вміти схопити, про що йому йде, й які його плани.

Головна річ: не обманюймо себе! Християнин, який практично живе життям, що надхнене духом правдивої віри, перестав бути в очах сучасного культурного світу предметом пошани, якщо його життя задержало, щоб так сказати, традиційне забарвлення. Колись,—і то за нашої ще пам'яті,—навіть безбожник, якщо заховав хоч іскру природного людського почуття, хилив чоло перед практикуючим, послідовним християнином-католиком.

Тепер дуже багато змінилось. Ті, що вирости й дозріли серед модерної духової атмосфери, в найліпшій випадку вважають об'єктивний християнський ідеал людського життя самообманом,—гарним, щоправда, й скомплікованим, але все ж таки обманом. Якщо вони вжили б нашого технічного виразу, вони сказали б, що дух християнства, це один великий забобон.

Ми стрічаємо щораз більше людей бистрого ума, безперечно талановитих, високо-культурних (ми уживаємо того слова в модерному, занадто обмеженому значенні) і цивілізованих, для яких християнська святість, це щось дуже плитке, що безповоротно відстало від повноти людської натури.

Зокрема треба схопити наш особистий стан.

Треба доконче, щоб віруючі католики й християни взагалі стали в тому

згляді свідомими. А це тому, що багато з них віддихає затроєним повітрям сучасного духового наставлення й навіть несвідомо підпадає під вплив життя, що з релігійного боку нездорове, нечисте.

Мусять бути свідомі того особливо ті віруючі, практикуючі католики, що силою свого темпераменту й многих інших обставин мають провід у своєму оточенні, виступають публично на арені завзятої боротьби, говорять, проповідують і пишуть про життя людського духа; без того важливого (часто й прикрого) усвідомлення вони готові говорити й писати надаремне, тому що ті, для яких вони намагаються працювати, відкинуть їхні зусилля як щось чуже, що зовсім відстало від їхнього духа й його найглибших проблем.

Нехай знають, що тоді своїм поведінням, своїм писанням, промовами й проповідями вони готові радше несмак витворити до всякої християнської ментальності в душі справді глибоко думаючого модерного чоловіка, як зрозуміння і зміну життя.

Славний німецький педагог Förster, що так глибоко зрозумів людську натуру, згадуючи про тих, що тяжко терплять, каже: Їх нелегко потішати, а деколи майже неможливо. На кожний випадок не потішають їх, а радше можуть тяжко зранити своїм "потішуванням" ті, що їхнього терпіння не розуміють.

Модерна душа тернить, страждає, переходить тяжку кризу, й замість її вивести на шлях світла й сили, її ранять та наповняють гірким болем ті бесідники й промовці ба навіть проповідники, що не розуміють її страждань. Нераз можна стрінути людину глибоко інтелігентну, що всім жаром свого духа, свого серця, живе й працює для якогось ідеалу, хоч не знає Христа. Таку людину треба б провадити, та спрямувати до Христової віри. Але нехай до того не бересь цей, в кого ум і серце не є повні Божого Духа й зрозуміння, бо інакше замість зробити добро, він може викликати в душі враження, що християнство, це звітіла сіль.

Два модерні погляди на релігію.

Католицький діяч мусить зрозуміти особливо два модерні напрями у відношенні до християнства.

Один з них твердить, що людський дух не шукає нічого іншого, як тільки мудрости життя. Ті, що держаться того напрямку, цінять релігію, але по їхній думці всі релігії, в найглибшій своїй істоті, є однакові. Вони не є ніщо інше як тільки змагання до ідеалу життя взагалі. Всі догми, всі закони, всі побожні практики Католицької Церкви, це тільки практичний засіб опанувати таємницю життя. Християнство тут тратить зовсім свій абсолютний, надприродний характер.

В цих рядках, ми хочемо говорити зокрема про другий напрямок. Своїми висловами він жахливий, бо на ділі це ніщо інше як спроба будувати царство сатани.

Для того напрямку існує тільки один ідеал, один бог: *Надчоловік*, Нітче-івський *Ueberschensch*. Можна б сказати, що це нова релігія, новий культ, в якому осередком є таємна істота надчоловіка.

Треба собі здати справу з того, що дух того антихристиянського культу щораз більше обхоплює широкі маси, для яких ідеал надчоловіка буде тим більше принадний, чим яскравіше буде його малюватись. Модерний культурний католик мусить набрати відваги придивитись до того ідеалу зблизька, заглянути йому ввічі, щоб зрозуміти його чар, та щоб могли повалити його з того п'єдесталу, на який повтавила його недозріла, але буйна й багата в різні засоби душа модерної людини.

Духова проблема наших часів.

Пророк тієї нової релігії є німецький філософ Nietzsche. Ось його слова:

“Чи є ще якесь “в горі,” якесь “в долі”? Чи нетреба б радніш сказати, що ми блукаємо в безмежній нічності? Чи не відчуваємо на лиці подиху порожнечі? Чи не стало холодніше? Чи не є щораз то більше чорно? Чи нетреба вже від самого ранку засвічувати світла? Чи не чути шуму праці грабарів, що кладуть Бога у гріб? Чи не чути запаху божого гниття? Бо ж і боги псуються, гниють! *Бог помер! Бог остаєсь мертвий! І це ми Його вбили!* Де нам знайти потіху, нам душегубам понад душегубів? Під нашим ножем сплила кров Того, що було на світі дотепер найсвятіше й наймогутніше! Хто зможе ту кров з нас змити? Чи є вода, що могла б її змити? Які покути... треба нам видумати? *Злоба нашого діла за велика! Чи нетреба б нам стати тепер богами, щоб хоч здавалось, що ми достойні того діла? Ніколи не було на світі більшого діла, й усі ті, що прийдуть після нас, хто б вони не були, належатимуть через те діло до історії, що є понад усяку історію!*”

Намагаймося виразніше зазначити те, що тут освітлене жахливими й зловіщими блискавками.

“*Бог помер!*” Маси тих, що вважають Нітче-а своїм пророком, розуміють різно повищі слова. Вони однак завжди однозгідні, коли ходить про думку. “Помер Бог” для всіх тих філософічних систем, що відмавляються йти аж до останньої причини всесвіту, чи то тому, що свідомо обмежують свою умову працю до змислових явищ, чи тому, що, будучи ідеалістами, вважають останньою причиною й найвищою ціллю всякого буття ділання свого ума. “Бог помер” в моральних системах, що тратять всю свою вартість, усе своє значення, бо в них знехтовано джерело обов'язку: релігію і совість. “Бог помер” в глибині тих душ, що розпинають Його гріхами. Чи ідея “смерти Бога” не означає саме чорної тіні, що вкрила світ ізза того, що ласка Божя зникла з глибин сердець? І через ту духову смерть, через те загальне пановання безбожності, “Бог помер” у житті світа, у людському порядку, де вже не добачують ні Його Провидіння, ні Його благодати, де все, цілком усе, видане на поталу анархічним хотінням одиниць, фізичній конеч-

ності та непевності під владою сліпого “*fatum*.” Справді! “Чи не чути більше холоду, чи не є більше, щораз більше чорно?”

Однак чому ота “смерть Бога” мала б змушувати людей творити себе богами? Оце властиво проблема!

Наша Розв'язка.

В нас, християн, є розв'язка тієї загадки. Це трагедія Адама, що відновлюється в кожному грісі: Бути як Бог,—так говорив вуж в раї,—або, іншими словами, хотіти бути не сотворінням залежним від Бога, але зовсім незалежним. І саме оте скривлене хотіння, не є так наслідок як радше причина того міту “смерти Бога.” Це корінь, з якого виростає бунт, що “вбиває Бога” в світі й в душі. Те безглузде хотіння, прагнення, почувається обдуренням, зламаним, невдоволенням, непевним себе самого.

Доведене до захоплення собою, те хотіння може повторити історію Прометей. Бажання стати богом опанувало душу, вона пірвалася гень у безмежну далечінь мов орел; з урочних однак висот вона впала, й те її бажання на кусні рве серце, в якому воно зродилось.

Поле духа широке, і тому те бажання на своєму шляху вгору може мати великі успіхи. Цей сучасний світ саме тому такий надзвичайно цікавий, що виявляє прометейські осяги; осяги так великі, що дозволяють догадуватись деяких див, що їх у останніх часах доконуватимуть фальшиві пророки, та які матимуть силу обманути навіть вибранців (Марко, XIII, 22).

На основі того, що ми сказали, можна зрозуміти сполуку понять “містицизм” і “атеїзм,” які властиво себе взаємно виключають.

По думці многих християнських філософів містицизм, це відчуття (не зрозуміння) приявного абсолюту, приявної найвищої істоти. Прометейський атеїзм, це чоловік загіпнотизований витвором своєї розгоряченої уяви: чоловіком-богом, чоловіком-істотою, понад яку нема вищої істоти. В того ідола фантазії ноги реальні—це могутня сила духа, яка щораз глибше пронизує натуру і опановує її. Для фантазії не треба багато, щоб вона з реальних, безмірних спосібностей людського духа створила безконачного чоловіка-бога. І ота могутня галюцинація стає “мітом,” олієм духа, який, ставши жертвою своєї галюцинації, не в силі підвестись до справжнього Абсолюту.

Містик-атеїст живе більш або менш виразною думкою, що людська натура криє в собі могутню силу, яку треба й можна опанувати. Віра в ту силу, схоплену й доповнену уявою, це в нього віра в Бога. Всяка інша віра, по його думці тільки неволя, кайдани, які людина сама собі заклала своєю боязкою уявою. Тому він, прометейський атеїст, не вважає провиною проти Бога, коли він,—як каже Nietzsche,—вбиває Бога. “Вбити Бога,” це властиво поетично-театральна висловлена оця заява: положити кінець

богохульству, визволивши те, що в людині божеське, з кайданів, в які людина сама його закувала.

Тому також прометейський атеїст проголошує правдивою релігією і найвищим “містицизмом—контактом з Богом” величати людину як “бога, що є в процесі творення себе самого.” Вірити в Бога, це для нього те саме, що “вірити в правду й необмеженість людської натури.” “Божа” істота, це істота людини абсолютно свободна й безмежна в своїх спосібностях. Бути святим, це віддати своє життя на те, щоб того “бога” здійснювати.

Коли в житті містика-атеїста до тієї віри в зародок “божества”, укритего в людській натурі, долучаються різні таємничі практики, при допомозі яких він думає той зародок “увільнити” й розвинути, тоді маємо до діла з атеїстами типу масонських, теософістичних (Christian Science), Розікруціянських, тощо, льож.

Так можна зрозуміти колосальний вплив постулату, спільного всім модерним атеїстичним містицизмам, в тому числі і комуністичному. Модерною, найвищою догмою всіх сучасних матеріалістичних і ідеалістичних систем є твердження, що іскра “божества” скрита в людській натурі, це одинокий бог, від якого треба сподіватися усього щастя й добра. Чим більш будуть популяризуватись добутки модерної науки та її великі гіпотези, тим більше мабуть, ростиме в уяві мас, зокрема здохристиянізованих, образ людини-бога, ідола містичного атеїзму.

У світлі того самого атеїстичного прометеїзму стає зрозумілий факт, на перший погляд дивний, що деякі корифеї модерних наук називають зневагою людського духа те, що колись уважалось його здобутками, й твердять, що ті зневаги стають славою людини.

Зневажив людину своєю наукою астрономії Коперник, коли не хотів уважати землі, де людина живе, центром всесвіту; образив людину Darwin своєю біологічною наукою, згідно з якою людина в своїй істоті не є вища від звірини; образив людину Freud своєю психологією, коли вчить, що дух людини служить тільки основним гонам людської натури; зневажив людину Marx своєю наукою про культуру кажучи, що культурні осяги людини: релігія, мистецтво, сама культура й цивілізація, це тільки другорядний продукт матеріальної продукції. Ці пониження не здержали однак людини в її змаганні до правди, а стали його славою. Бо ж модерна фізика електрона разом з фізикою небесних тіл, злучившись з поняттям еволюції, призвичають людину вважати все буття струмком, нарядженим колосальними можливостями. І саме ті величезні можливості атеїстичний містик вважає джерелом усього буття—богом. І так нарешті можна буде твердити, що богом-джерелом усього буття є один атом, бо ж о. Леметре доказує на основі астрономічних обсервацій, що теперішній всесвіт, це твір експансії атомів.

В людини та експансія стає свідомою себе самої і в особі Nietzsche-a

вона кличе: "Творити істоти вищі від нас самих, творити буття вище від буття, що тепер є!" Це справжня натура чоловіка!

Наше наставлення відносно прометеїзму.

Признаймо, що для сучасної людини такий погляд на всесвіт дуже принагідний. Цей успіх атеїстичного прометеїзму мов страшний тягар пригнітає душу надхнену християнською вірою. Треба отже зорієнтуватись.

Припустім на хвилину, що той погляд на всесвіт правдивий. В істоті речей це ще не змінює відношення всесвіту й поодиноких істот до Бога.

Найдавніша й найглибша християнська мудрість,—її найкраще схопив св. Тома,—навчає, що Бог, управляючи всесвітом і істотами одними через одних, так дуже скриває своє ділання в діянні природних законів світу, що наукова обсервація є абсолютно безсила, коли йде про відкриття Його приявности.

Хоча б за модерньою наукою треба заступити традиційне статичне розуміння всесвіту, розумінням еволюційним, все ж Боже абсолютне панування й Божа причиновість на тім не потерплять. Треба тільки традиційну християнську мудрість пристосувати в далеко більшому масштабі чим досі. Те, що у прочих істот в їхньому еволюційному процесі є вислід сліпого ділання законів природи, є в чоловіка вислідом свободної й свідомої співпраці з тими самими законами людського духа.

Дух прямує до необмеженого поступу від нижчого до вищого при допомозі ступневої трансформації світу. Але чим далі наперед, чим більш росте його справедлива амбіція, тим більш повинно рости також його намагання прославляти Сотворителя, якому він служить удосконалюючи Божі твори. "Ми помічники Бога," каже св. Павло (I Кор. 4, 9) і модерний християнин у тих словах добачує новий, ширший зміст: покірنا приналежність до існуючого ладу речей перетворюється в живу співпрацю для поступу наперед. Поступ знова є двоякий. Один: поступ у праці удосконалення світа в його розвої; другий: поступ самої людини через неустанне побільшування мудрости й через більш загострюване почуття відповідальности, що їх вимагають нові обставини модерного життя.

Правдиве внутрішнє життя людини ніколи не повинно виходити з контакту зо світом та з людськими зусиллями, в яких воно прибирає свої конкретні форми; ніколи не повинно відриватись від наукової думки. Воно повинно обіймати чоловіка, що рветься до особистого поступу, повинно обхопити світ, що знаходиться в стані творення.

Якщо внутрішнє життя не буде намагатись дати модерній людині правильне зрозуміння самої себе, зрозуміння одинокої конечної орієнтації, значення і всесторонньої вартості світу, воно зруйнує само себе. Нема проблеми, що не була б частиною того великого питання, з яким Христос міг би звернутися до нас: *Скільки є в вас активної, винахідливої співпраці*

з мою ласкою, щоб вбудувати в Мене людину грядучих часів?—особливо тепер, коли та людина переходить критичні менти свого розвитку?

Але що сказати тим “коріфеям” внутрішнього життя, що закинуть: “Коли так робити, то внутрішнє життя розпорошиться, понизить себе, зійде з чистого повітря небесної атмосфери у порохи змислового світу, або наразить себе на небезпеку прометейського самозвеличання!”

Ось відповідь: Так, небезпека є аж надто дійсна, і зокрема в наших часах набрала жахливих розмірів. Тому модерний католик, модерний священник, щоб серед своєї душпастирської праці сам не зруйнував себе повітр'ям матеріялістичного атеїзму, мусить глибоко пізнати себе самого, мусить зібрати всі прояви свого життя в одну могучу силу, й жити в Бозі.

Однак, з другого боку не менша є небезпека стати зрадником на полі сучасної боротьби, сучасних змагань, під підленьким претекстом жити “внутрішнім” життям.

Ідеал неустанного поступу й активної участі у процесі всесвітнього розвитку не повинен бути атеїстичним. Безбожним радше було б усунутись від того величного завдання, до якого кличе людину її призначення, або, якщо вжити традиційного християнського терміну, “Боже Провидіння.”

МОМЕНТ ЖЕРТВИ В ЖИТТІ СВЯЩЕНИКА

(P. Ir. Nazarko, O.S.B.M.—MOMENTUM SACRIFICII
IN VITA SACERDOTIS)

Ваша Ексцеленція, Високопреподобні Отці.

ХРИСТИЯНСЬКА релігія—це в особливіший спосіб релігія жертви. Дух жертви—це зміст і ядро цілої її системи. Цей дух зродив Католицьку Церкву і далше, наче життєдайна кров, кружляє в її бючках, підтримує її живучість, вічну юність і благодатну творчість. Жертва—це ключ розуміння незмінних догм, це душа всіх непонятих таїнств, це причина строгого аскетизму, це взір містичного з'єдинення з Богом. Обряд—це акція жертви, молитва це мова жертви, контемплация це думка жертви, а внутрішнє умиртвлення—це сама жертва. Де нема жертви—там нема християнства. Тому в житті Католицької Церкви жертва об'являється на всіх ділянках. Зовнішнє життя Церкви—це ніщо інше, як голосне й непомильне проповідування жертви. Коли глянемо на саме внутрішнє життя Церкви—побачимо, що всі її зусилля про злуку з Богом, її змагання про надприродну красу—це ніщо інше, як тільки перетворення та удуховлення жертви. “Жертва,”—по словам знаного містика Фабера,—“є для Церкви тим, чим душа для тіла. Вона ціла в цілому тілі і ціла в кожній її частині”⁽²⁾. Одначе в особливіший спосіб цей дух жертви має проявлятися і дійсно проявляється в житті католицького священника. Це тема нашої сьогоднішньої конференції.

1. Момент жертви являється необхідним та нерозлучним у житті священника найперше з огляду на саму ідею новозавітного священника. Новозавітний священник—це другий Христос, а Христос є завжди священник і жертва. Він є священник одиноко гідний приступати до Бога і приносити Йому належну жертву. Але Він є й жертва, що одинока підноситься аж до Божого престолу і замирює Божу справедливість. І як зо смертю Христа не перестало існувати Христове священство, бо Христос є священник у віки, так і не перестала існувати Христова жертва, бо вона є вічна. А

---

(1) Це духовна конференція виголошена до Отців Собору, що відбувся у Львові в роках 1940-41 за більшовицької окупації під проводом Експ. Митрополита Кир Андрея. Конференцію виголошено в присутності Митрополита Кир Андрея, Преосв. Никити Будки, Преосв. Николая Чарнецького і тоді вже тайно висвяченого Архієпископа Йосифа Сліпого та понад 120 священників, у лютому 1941 р., в Митрополичій палаті у Львові.

(2) FREDERICK W. FABER, *Das heilige Altarsakrament*, Regensburg, 1906, стр. 74.

Христове священство й Христова жертва увіковічилися в новозавітному священстві. Христос бажав, щоб ті, яких він печаттю свого священства зробив учасниками всіх своїх урядів, ставши священиками з Ісусом-священиком, сталися теж жертвою з Ісусом-жертвою⁽³⁾.

Цю думку виражає наша свята Літургія, коли наприклад у молитві перед “Іже Херувими” молимося тими словами: “Ти еси приносяй і приносимий Христе Боже наш...” Справді не завжди й не кожного священика кличе Христос аж на самий шпиль пожертвування, однак від кожного священика без виїмку домагається Христос жертви містичної, подібної до Його жертви в Пресв. Евхаристії.

Жрець і Жертва—це той дивний парадокс, що його так часто акцентують св. Отці. Ось наприклад св. Бронім, так відзивається до священика: “Te ipsum vult Dominus hostiam vivam, placentem Deo. Te, inquam non tua.” А св. Іван Золотоуст каже: “Це перша жертва, коли священик себе приносить у жертву й від себе починає.” Ця ідея—це наче та нитка, що на ній нанизані навіть найцінніші літературні перлини з царини священничого життя.

Жертва зродила священика, вона дала йому авреолу і велич, вона з ним так тісно сплелася, що без неї і його не було б між дітьми землі.

Жертва—це невідлучна товаришка священика в цілому його житті. Вона являється при ньому в самому заранні його священничого життя, вона товаришить йому в силі його віку, вона не полишає його й тоді, коли срібний налет сивини вкриває його священничу голову. Жертва—це конечна послідовність священничого призвання, бо священик поставлений в ім’я Того, “якому,—по пророчим словам св. Симеона,—будуть противитися”⁽⁴⁾. Священик—це представник ідеї, супроти якої ніхто й ніколи не буде рівнодушний. І коли переглянемо сторінки історії, слідкуючи за життям священика на землі, побачимо, що священик, від своїх первопочинів аж по сьогоднішній день, веде життя жертви. В моменті найбільшої Жертви увінчаний терневим вінцем з’явився він на землі і в цьому вінці йде він протягом уже 20-ти століть та в ньому верствуватиме він свій важкий шлях по всі часи історії.

По нинішній день священик мусить переживати свій страшний тиждень з остаточним завершенням страшної трагедії Голготи. Кожний священик без огляду на це, чи бажав він цього, чи ні, мусить вести життя безнастанної жертви. Священик не стоїть на роздоріжжі жертви або не-жертви. Перед ним розтягається тільки шлях жертви добровільної або недобровільної, але завжди тернистий шлях жертви.

2. Другим моментом, що промовляє за копечністю добровільної жертви в житті священика, це те, що славнозвісний кард. Mercier назвав нескри-

(3) Пресв. Серце Ісуса і священство, переклав ЙОСАФАТ КОЦИЛОВСЬКИЙ, єпископ перемиський, Жовква, 1928, стр. 80.

(4) Лук. 2, 34.

тою величчю священика⁽⁵⁾. Справді великий він—цей левіт Нового Завіту. Він такий великий, що все інше в порівнанні з ним видається щось частинне, зникаюче, мале. Він більший ніж та земля, що його носить. Він більший ніж те людство, з якого він вийшов. Він більший ніж те небо, до якого він спрямовує свій зір. Це його божественна велич, велич його священицької гідности. Одначе не сміє в нього бракувати і людської величі характеру. А, щоб священик стався великим у цьому розумінні, до цього не вистарчає ні слава, ні геній, ні навіть чеснота. До цього необхідна жертва. “Здається, каже єп. Bougaud, що в тій дивній роботні в якій вироблюються великі душі, геній, слава й чеснота можуть тільки начеркувати головні зариси. Остаточне викінчення, це діло жертви”⁽⁶⁾. Священик, як людина, є малий, бо обмежений. А чим більше він піддається тим межам—тим менший він стається. Щоб статися великим, він мусить проломити ці межі і видобутися з них надлюдським зусиллям жертви. Діється вона подібно, як із тим колесом розжареного вугілля, яким індійська дітвора окружає небезпечну комаху. Комаха пробує переступити ці вогненні межі, але перед болем завертає й вмирає в тім колесі. Подібно поступають пересічні характери. Одначе великі продістаються з цього колеса ціною навіть найбільшої жертви. Тому жертва має впрост неоцінене значення для душ застряглих у маразмі й життєвій безпорушності. Правда воно, що тільки великі душі здібні до великої жертви, але правда те ж і те, що тільки велика жертва виробляє великі душі. Діамант вигладжується діамантом. Відповідно до скалі жертви степенується велич священика. А ця велич, як вплив жертви, нераз захоплює тих, що з нею стрічаються. Ось як висказав своє зачудування один німецький новеліст, по релігійним переконанням протестант: “Я побачив, каже він, посвяту матері для дитини й я здивувався. Я побачив посвяту приятеля для приятеля й я зачудувався. Я стрівся з посвятою державного мужа для добра вітчизни й вона мене захопила. Але вкінці я побачив жертву католицького священика для його парохіян і я остовнів. Я сказав собі в душі: Людино справжньої жертви, яка ти велика! Величі та красі твого духа я клонюся.” Справді, незрівнано великим є священик, коли він приносить Безкровну Жертву, але не малим є він і тоді, коли їдкий дим його власної дотліваючої жертви витискає сльози з його очей. Жертва дає йому силу і мужність, вона приносить його душі повний розцвіт, вона дає йому твердоту криці і нерозрушимість скелі, вона переображує його душу і робить її великою. А цієї величі священикові так треба, так дуже треба...

3. Ми сказали, що священик—це другий Христос, бо священикові передав Христос себе всього. Отже передав йому всі свої св. уряди, поміж ними й уряд доброго пастиря. І саме цей уряд душпастиря промовляє також за необхідністю жертви в житті священика. Бути душпастирем—це назва й

(5) *Rekoleksye dla kaplanow*, Poznan, 1911, стр. 18.

(6) Bougaud, *Wiara i niewiara*, Warszawa, 1916, стр. 214.

повний кодекс усіх прав і обов'язків апостолів і священників. Мірило і основна черта душпастиря є жертва. Пастир має бути готовий навіть життя своє пожертвувати за свої вівці, більшої ж жертви над життя ніхто не має, і цю міру жертви, що не знає ніякого обмеження чи поділу, Христос прикладав до кожного, хто тільки зголошувався до служби над спасенням душ.

Справді від кожної душі Христос домагається жертви, однак в більшій мірі домагається її від душпастиря. Шлях душпастиря, це шлях особливої боротьби, а без жертви не можна його верствувати. Душпастир виробляє людей, працює над душами, стикається з пристрастями, а цей матеріал, — по словам єп. Прогаски, — твердіший від граніту⁽⁷⁾. Коли артист обтісує гранітну брилу, багато сталевих долот вищерблюється на ній, — подібно діється із душпастирем, коли він обтісує душі. З нього крешуться іскри, він вищерблюється, а те все болить...

Завжди потребував душпастир жертви, але в сьогоднішніх часах вона потрібна йому в значно більшій мірі. Над світом гуде революція... А завданням душпастиря охороняти своїми крилами все, щонебудь доброго має минулість і сучасність, берегти це своєю наукою, боронити своїм життям, а в цьому криється немало жертви. Як на душпастирстві тяжить обов'язок приносити в означені дні Безкровну Жертву за повірені собі душі, так теж тяжить на ньому обов'язок і себе віддати їм на жертву. І справді, годі нам перечислити всі нагоди до жертви в душпастирській праці. "Безустанна боротьба з тиранією гріха і здичіння, майже неминучі спротиви, досить часта тупість мас, чорна невдячність, різномірні очорнення, труднощі сповідальниці, школи, домашнє душпастирювання, а часто й внутрішні боротьби, нестача розради, відповідного товариства, нерідко знеохота й огірчення — це все, — по словам нім. єзуїта Cohausz-а, — широке поле жертви для душпастиря"⁽⁸⁾. І дійсно, чи бажає цього душпастир чи ні, — від жертви він не ухилиться.

Ось тепер Христос зажадав від нас жертви майна. Уміймо цю жертву принести Йому великодушно й повторім за праведним Йовом: "Бог дав, Бог взяв, хай буде ім'я його благословенне." Від інших споміж нас Христос зажадав жертви рідних дітей. Це болюча жертва, бо вона рве брутально зв'язки крові. Принесім її достойно кажучи з Давидом: "Це я і діти, що їх дав мені Бог." Може Бог зажадати від нас жертви з нашої слави, з нашої свободи, щоб ми коротали свій вік на вигнанні в Казакстані, чи Соловецьких островах. Може вкінці Бог зажадати від нас і жертви нашого

(7) PRONASZKA, *Rozmyślenia o Ewangelji*, Krakow, 1932, I, стр. 197.

(8) О. COHAUSZ, *Opfergeist, Theol.-prakt. Quartalschrift*, II, 1928, стр. 232.

життя. Навіть її ми повинні принести гідно кажучи: “Якщо схотівби Ти жертви, я давби її зараз” (Пс. 50, 7) (9).

Так отже бачимо, що як з одної сторони жертва є необхідна в житті священика, так з другої сторони є вона невідлучна в його туземній мандрівці. “Справді, важко вірлові все літати”—так рівнож важко священикові жити безустанним життям жертви. Нераз відчує він це життя жертви, а відчує діймаюче, болюче. Нераз мимо своїх надлюдських зусиль і трудів він побачить довкруги себе тріумфуюче зло, деколи за його кєрвавицю-працю заплащать йому чорною невдякою, іншим разом він упаде жертвою болючих інтриг, а це все наляже його душу таким важким смутком, що, здається, каміння під ним угинається. Одначе і тоді він не повинен глядіти на своє життя крізь блахман ліричної настроєвості, він не сміє упадати на душі. Слід пам’ятати йому, що в християнському порядку жертва,—це завдаток побіди-тріумфу. З жертви Христа виросло життя людського роду. Жертвами святих стоїть будова християнського світу”(10). Де є жертва, там починається нова епоха, золоті віки, а де її нема, там починається розклад і гниль. Тому лінємо на самі шпилі жертви, а там наша справжня велич і слава. Отже “Горі імієм сердца”! “Per aspera ad astra! Per crucem ad lucem!” Амінь.

---

(9) Саме тоді большевицька влада знаціоналізувала всі церковні й монастирські маєтки, а перед кількома днями вивезла на Сибір немало молоді зо священницьких родин.

(10) МИТРОПОЛИТ АНДРЕЙ, *Промова над домовиною бл. п. єпископа Йосифа Боцяна, Нива, ХХІ, Львів, 1926, ч. 11-12, стр. 375.*

о. Андрій Г. Трух, ЧСВВ.

Упр. Ап. Мол. З. Е.

ДУШПАСТИР І АПОСТОЛЬСТВО МОЛИТВИ

(*P. Andreas H. Truch, O.S.B.M., Dir. Apost. Orationis
in Exerch. Occid.—PASTOR ANIMARUM ET
APOSTOLATUS ORATIONIS*)

НАЙБІЛЬШОЮ славою кожного душпастиря буде завжди побожність його парафіян. Чесне, релігійне життя вірних є постійне й пророчисте засвідчення, що їхній парох є той “добрий пастир, який своє життя віддає за вівці,” щоб тільки виробити їх на тих праведних християн, що щиро й постійно стараються заховати ненарушеними дві славні таблиці із Синайської гори.

Щоб дійти до такого успіху, священник не може обмежитись до недільної богослужби й науки, але мусить скласти собі таку душпастирську програму, щоб у кожному відповідному часі сімох днів і вечорів тижня він міг мати своїх парафіян біля себе, на розривці й розмові, чи поважній науці й молитві, щоб навчити їх тієї філософії християнського життя, що подана в словах Христа Господа: “Шукайте перше Божого Царства й його правди, а все інше додадуть вам.”

В програмі кожного доброго католицького душпастиря будуть певне мати передове місце наші католицькі організації, що дітей і юнацтво, чоловіків і жінок гуртують, освідомляють і виробляють на тих Божих дітей, що правду знають, правду люблять і по правді живуть, а часто йдуть іще далі й, як світські апостоли, охоче посвячують свій час і труд на те, щоб “усе обновити в Христі” та перемінити Христове бажання в живу дійсність:

“Нехай прийде до нас Твоє Царство.”

1. Перша організація в парафії.

Першою організацією, що їй кожний парох повинен присвятити особливу увагу, буде завжди наше славне Апостольство Молитви.

Кожна католицька парафія організується й існує тільки на те, щоб допомогти парафіянам досягнути ціль свого створення й життя на землі, а саме: Божу славу й спасення душі. В житті кожної людини можуть бути, згідно з її природою, любов і подружнє життя, молитва й наука, праця й розривка, а навіть боротьба, та все те, наче золотою ниткою релігійної свідомості й загального наміру, повинно бути зв'язане з тією головною й незмінною пілля людського існування, що нею до останнього удару людського серця на землі буде тільки прослава Бога й вічне щастя людини.

“Князеві цього світу,” що вже в раю розпочав завзяту боротьбу з Богом за людські душі, вдалась така штука, що він навчив людей так усеціло віддаватись праці, науці й політиці, а зокрема всяким розривкам і розкішним забавам, що поза своїм земним царством вони не бачать уже Божого царства, а через своє пристрасне зайняття тілом, вони не займаються своєю душею. Божий противник дійшов до такого успіху, що з таких “дочасників” поробив новітніх ідолопоклонників, які поклоняються золотіві, моді, красі, силі, владі й славі, та так залюблені в дочаснім щасті, що через те стали далекими навіть від думки про Бога, душу й вічне спасення. Наслідком того для них не існує ніякий душпастир, що займається саме такими речами, які в їхньому житті не відіграють ніякої ролі.

Та цим вони того душпастиря не скасують. Він, той місцевий парох, що його Христос, через своїх намісників, посадив на найвищому в світі уряді “пастиря душ,” існує й кожного ранку пробуджується під гомін тих божественних слів Христа Господа, що їх пригадує йому його душпастирський стан і голос душпастирського сумління: “Ідіть і навчайте всі народи... навчаючи їх заховувати все те, що я заповідав вам.” Свідомий того, що він, як душпастир, на те тільки живе, щоб сповняти той великий наказ свого Царя, він думає й планує, якими дорогами зайти до всіх душ своєї душпастирської округи та якими засобами звернути їх до Бога й неба.

За Божою ласкою одержали католицькі душпастирі великий і успішний засіб, що його кожний парох може завжди мати під рукою й користуватись ним у своєму намаганні всі душі в своїй душпастирській окрузі здобути для Божого Царства. Тим засобом є вищеназване Апостольство Молитви, що в кожній парафії може зробити парохів найбільше прислуги з усіх інших парафіяльних організацій.

2 Голос Ватикану.

Щоб кожний парох був певний, що в своїй парафії він конечно повинен мати добре зорганізоване Апостольство Молитви, то вистане послухати слів Христових Намісників, що одобрили статут Апостольства Молитви й надали йому численні привілеї. А вони ставлять Апостольство Молитви попереду всіх інших католицьких товариств.

Пій Х, великий папа Пресв. Евхаристії, сказав про А. М. оці похвальні слова: “Щоб прийти з поміччю суспільності, що терпить на такі тяжкі й різномірні недоліки, католицька ревність створила багато корисних діл, проте ні одне не дорівнює своєю корисністю Апостольству Молитви.” Венедикт XV, в енцикліці “Максимум іллуд,” 1919, висказав ось-яку заохоту: “Всім вірним без винятку гаряче поручаємо Апостольство Молитви й бажаємо, щоб ніхто не отягавсь стати його членом.” Папа Пій XI сказав до управителів Апостольства: “Різні існують апостольства: молитви, діяння, терпіння, слова, грошей, бо Божі діла поміж людьми мусять бути піддержувані фінансово. Та не всі ті роди апостольства доступні для всіх... Усі

однак можуть сповняти апостольство Молитви, бо всі можуть молитись. Знаємо, що молитва є словом любови, а хто ж не міг би любити?... Тому, управителі, ваше завдання не буде сповнене, доки останеться хоча б одна душа, що її треба здобути для Апостольства.” А Святіший Отець Пій XII, що в своїй славній енцикліці про Містичне Тіло Ісуса Христа заохочує вірних, щоб причинялись до будови того Тіла через добрі діла, молитви й терпіння, говорить, що цій речі помагає, якщо ми складаємо себе щодня в жертві Богу, як це є звичай членів Апостольства Молитви. “Це Товариство, як надзвичайно миле Богу, поручаємо всім серцем.”

3. Користь з Апостольства Молитви.

Для нас, католицьких священників, слова Христових Намісників є найбільшою спонукою, щоб зайнятись ділом, яке стільки палів так сердечно поручили нам як великий і успішний орудник у нашій душпастирській праці. Та й сама природа Апостольства Молитви й наявна користь із праці того товариства чимало заохочують кожного душпастиря, щоб у своїй парафії оснував, і запопадливо плекав цю славну організацію.

Кожний парох є учитель і провідник у найважливішій справі, що її мають люди на землі, а яка є прослава Бога й спасення душ. Апостольство Молитви, по своїй природі, є така організація, що тільки на те існує в парафії, щоб душпастиреві допомогти успішно й досконало сповнити його святий і важкий уряд пастиря душ, щоб кожна душа в його душпастирській окрузі навчилася правдивого християнського життя й певне була спасена. Все, що роблять члени Апостольства Молитви, все те має принести користь парохів й парафій, а така прикмета тієї організації промовляє за тим, щоб кожний парох зорганізував у своїй парафії кружок Апостольства Молитви.

Для прослави Бога й спасення душ найкраще працювали св. Апостоли. Апостольство Молитви є тією організацією, що виробляє своїх членів на світських апостолів, які стараються оснувати, закріпити й поширити в своїй парафії, а далі й у всім світі, Боже Царство з Божою славою й спасенням душ. А що парох тільки тоді може впливати на всіх людей своєї округи й відроджувати та закріпляти в них релігійне життя, як матиме на своїх душпастирських послугах багато ревних світських апостолів, що його слово занесуть і в найдавніші закутини його парафії, то ясно, що Апостольство Молитви, що виховує й достарчає парохів тих необхідних парафіяльних апостолів, повинно в програмі зайняти кожного пароха бути на першому місці. Що багато католицьких парохів зробили Апостольство Молитви своєю першою організацією в парафії, то до того заохотили їх саме характер Апостольства Молитви й ті користі, що їх Апостольство приносило тим парохам, які його вже мали по своїх парафіях.

Велика сила Божого Царства це молитва. Коли в своєму житті ми були колинебудь свідками прослави Бога й спасення душі, там завжди діяла сила молитви. Якщо отже парох щиро бажає закріпити й поширити між

людьми своєї душпастирської округи Боже Царство, він мусить раз-у-раз збільшати в своїй парафії силу молитви, того святого призивання Бога, що про нього сказав Христос: “Просіть, і дадуть вам. Ковтайте, і відчинять вам. Чого тільки попросите Отця в Моє ім’я, дасть вам.” А що з усіх парафіяльних організацій тільки одне Апостольство Молитви має за головне завдання—молитись, чи робити такі добрі діла, що мають благальну силу, то який парох не хотів би мати в своїй парафії принаймні кілька-десять побожних осіб, що кожного дня помагали б йому своєю сердечною молитвою в його душпастирській праці?

Снасти людську душу, закріпити Боже Царство, то не є фінансова справа, й тому самі гроші ніщо не допоможуть. Але де буде щира, свята молитва, там буде навернення й зріст побожності, там також певне буде багато матеріяльних жертв, що їх конечно треба для розвитку парафії. Головно тепер, коли світ багато говорить, зброїться, воює, а одночасно й бавиться, треба оживити між людьми віру й молитву та навчити їх багато молитись, так багато, щоб перемогти озброєну до зубів і розярену пропагандою партію противників Христа-Царя, чи оп’янену вживанням тілесних розкошів, і в самому осередку тих воюючих атеїстів і розкішників таки застромити хрест, той святий стяг партії Христових прихильників. Та це певне, що як наша партія прихильників Царя-Христа має вдержатись на ногах, ми муємо часто стояти на колінах. А крок від того—якраз оснування й поширення Апостольства Молитви, тієї Христової Армії, що молиться.

Св. апостол Павло, той великий Христовий завойовник, у всіх своїх листах заохочує нас до молитви: “І шолом спасення візьміть... і проханням молячись кожного часу духом та сторожачи в ньому з усякою витривалістю й молитвою за всіх святих та й за мене, щоб мені було дане слово, коли відчиню свої уста, сміло проповідувати тайну євангелія... Прошу, отже, передовсім відправляти благання, молитви, прохання, подяки за всіх людей, за царів і всіх, що при владі... Бо це добре й миле перед нашим Спасителем Богом, що хоче, щоб усі люди спаслись і прийшли до пізнання правди.” (Єф. 16, 17; I Тим. 2).

Перші християни покладали велику надію на силу молитви, як пізнати це з їхнього прикладу, та як це засвідчує чудесне визволення князя апостолів. “І заносили молитву безперестанку від Церкви до Бога за нього. (Діян., 12, 5). А цей дух молитви перших християн, то ніщо інше, як тільки зрозуміння й сповнення наказу самого Ісуса Христа, що сказав: “Треба завжди молитись і не переставати.” (Лук., 18).

Найбільший український душпастир, св. Йосафат, так багато й сердечно молився, що часто й у сні виривались йому слова св. молитви: “Боже, дай єдність!” Все те засвідчує, що бути добрим пастирем душ, то значить дати в парафії перше місце молитві. А що Апостольство Молитви є саме тією побожною організацією, що плекає духа молитви, то певне добре зробить кожний парох, якщо зорганізовані Апостольства Молитви в своїй парафії присвятить пильну увагу.

Любити молитву й кожного дня сердечно молитись на вервиці, з молитовника, чи з пам'яті за свої особисті, родинні й національні справи, чи в намірах поданих парохом, єпископом, чи папою, це відзнака побожних християн. "Помолися в тайні, а Бог віддасть тобі на яві." Та спільна молитва багатьох особливо мила Богу й Ним благословлена. Це виразно заявив Ісус Христос. "Коли два з вас згодяться на землі про всяку річ, що їй проситимуть, станеться їм від мого Отця, що на небі. Бо де двоє або троє зібрані в моє ім'я, там Я посеред них." (Мат., 18, 20). А що Апостольство Молитви плекає спільну Молитву, то певне, що Апостольство Молитви Богу миле й Бог благословить спільну Молитву його членів. Боли отже парох має в парафії кружки Апостольства Молитви, то він певний, що він має Богом благословлених парафіян, що для парафії є найціннішим скарбом.

Спільна молитва людей еднає. Ті члени Апостольства Молитви, що разом моляться, стають звичайно людьми "одного серця й душі одною" й у інших справах. Така молитва людей кріпить. Душі слабі, самотні, боязливі й неспівливі, що перемогли свою боязливість і разом, прилюдно виступають на спільній молитві, стануть сміливішими й у інших випадках, а головню, коли треба буде стати в обороні святої віри й священника, чи піти з католицькою пресою між людей й поширяти її, чи попросити в людей жертви на добрі цілі. Зокрема надзвичайно помічним буде Апостольство Молитви, коли в парафії треба переломити упередження до частого св. Причастя й щоденної Служби Божої. Як у парафії є такі люди, що живуть вищим духовним життям, то звичайно це будуть члени Апостольства Молитви, а це вже саме є вистарчаюча спонукка, щоб мати в парафії Апостольство Молитви. А що Апостольство Молитви є католицькою організацією тобто є всюди там, де є Католицька Церква, по всіх частинах світу, то можемо сказати, що Апостольство Молитви є тією організацією, що між католиками найбільше плекає й піддержує релігійне життя. Такої заслуги певне не має ні одне інше католицьке товариство.

Найбільша сила й найкраща прикмета Апостольства Молитви є те, що воно тісно злучене в своїй праці з Пресвятим Христовим Серцем. Життєдайний дух Апостольства Молитви, то щира, повна великої й сердечної любови, злука членів Апостольства з Пресвятим Серцем не тільки для власної побожності, освячення, але в апостольських цілях, щоб закріпити Боже Царство насамперед у своїй душі й родині, а опісля в своїй парафії, нації й у всім світі. Тому в Апостольстві Молитви є гасло: Пресвяте Серце Ісусове, нехай прийде до нас Твоє Царство!"

Поширювати Боже Царство в збезбожнім, зматеріалізованім, розсваренім, а водночас і розбавленім світі трудна річ. Бо не гроші й слова наворачтають душі, але Божа ласка, що ворухить і перемінює людські душі. Тому творці Апостольства Молитви впали на щасливу думку, щоб молитви, праці й терпіння всіх членів Апостольства Молитви злучити з Божою силою Пресвятого Христового Серця, а таким чином людську неміч скріпити Бо-

жою могутістю, що може легко здійснити всі бажання членів Апостольства Молитви. Від цього опертя Апостольства Молитви на силу Божого Серця починаються властиво діяльність і вплив Апостольства Молитви, що свою щоденну працю починає саме від пожертви своїх справ Пресвятому Серцю Ісуса Христа: “Божественне Серце Спасителя, через Непорочне Серце Пречистої Діви Марії жертвую Тобі всі свої молитви, справи, праці й хрести...” Ця прикмета організації Апостольства Молитви, одинокої між усіма нашими організаціями, робить Апостольство Молитви таким цінним товариством, що нема в світі ні одного католицького душпастиря, щоб, пізнавши характер і корисність Апостольства Молитви, не пробував оснувати його в своїй парафії.

Ми свідомі того, що відносини в людській суспільності, по родинях, націях і державах, стали такі нещасливі й безвихідні, що ніякий людський розум не в силі винайти способу на їхню зміну й поправу. Та Бог винайшов спосіб і рятунок. Є ним переміна людських сердець через—любов. Щира, свята християнська любов, то одинока сила, що може перемінити і втихомирити людські серця, відібрати з закривавлених рук ножі, кріси й бомби та простягнути їх до прощення й згоди, або зробити людям гіркими земні розкоші й звернути їх до небесних, що їх людина знаходить у молитві, св. Причасті й усім релігійнім житті. Такою любовою переповнене Христове Серце й подібною любовою наповнюються й серця тих людей, що навчилися щиро почитати й любити Пресвяте Христове Серце. Для рятунку світа конечно треба тієї любови, бо ні техніка, ні дипломатія, ні війна ніколи світу не врятують, і не зроблять людського роду щасливим. Поправити долю світу може тільки поширення в світі, а головно між провідниками й керівниками світу, широї християнської любови. Таку любов поширює в світі Христос через своє Пресвяте Серце. Хто з людей тією любовою перейметься й стане поширювати її між людьми, той робитиме Божу й найкориснішу в світі роботу. А що Апостольство Молитви злучене з Пресвятим Христовим Серцем, та Ліга Пресвятого Серця, визначається такою любовою й щодня причиняється до поширення тієї всесильної любови, то ми, українські душпастирі, зробимо Боже діло, багате в спасенні наслідки, якщо по всіх наших парафіях поорганізуємо ревні й діяльні кружки Апостольства Молитви, що своїми молитвами, працями й терпіннями, злученими з Божою силою Пресвятого Христового Серця, закріплюватимуть у нашій українській нації, а разом із усіма членами Апостольства Молитви й у всім світі, Боже Царство, що його прикметами є любов і щастя.

БОРОТЬБА УКРАЇНСЬКОЇ КАТОЛИЦЬКОЇ ЦЕРКВИ ПРОТИ КОМУНІЗМУ

(*M. Chomiak—LUCTA ECCLESIAE CATHOLICAE
IN UCRAINA CONTRA COMMUNISMUM*)

(Продовження)

Найважливіша справа.

А послання до вірних⁽⁴⁾ Архієпархії починається так:

“Найважливіша справа для Церкви, народу й родини, щоб діти були добре виховані. Коли людина від дитинства навчиться боятися Бога, зберігати Його св. заповіді, дбати про Божу благодать, стерегтися гріха, тоді й в житті буде добрим, совісним чоловіком, правдивим християнином та принесе батькам, Церкві та Батьківщині потіху й славу та буде працювати з користю для Бога й ближніх.”

Далі Митрополит пригадує свою раду: спільно молитися рано й ввечір, на-голос, по змозі з молитвослова. *Уповажнює всіх християн доброї волі, —які схочуть заступити нас, священників і допомогти нам сповнити душпастирський обов'язок супроти християнських душ,—катехизувати.* До жінок звертається Митрополит, як до матерей і сестер, щоб усі діти знали св. віру. *Всі разом подбайте про те, щоб і в школі вчили катехизму.* Всім вірним пригадує обов'язок причинятися до утримання священника в його найконечніших потребах. *Хто користує з духовної праці священника, той перед Богом і совістю зобов'язаний причинятися до його утримання.*

Такий євангельський закон.

Зрештою, Дорогі Браття і Сестри, багато молитесь, дбайте про побожні книжки, читайте їх на-голос усім, що хотять послухати, дбайте і молитесь про загальне добро народу, Церкви, працюйте для добра ближніх. Християнська наука—це наука любови, християнське життя—це чинна любов ближнього; виявляйте ту любов ближнього особливим способом усім безбожникам, молитесь за них багато, приймайте на себе терпіння за їхні гріхи, ставайте з любови до них учасниками терпінь і мук Христа Спасителя. Ідіть за прикладом Христа, терпіть усі злидні і вбогість для спасіння наших братів-безбожників.

---

(4) Гл. Л. АЕп. Відомості, за листопад 1939 р., ч. XI, Р. LII. З приходом большевиків до Львова 22 вересня 1939 р., Львівські АЕпархіяльні Відомості перестали появлятися друком, бо всі друкарні большевики націоналізували. Щойно з приходом німецького війська до Львова 22 червня 1941 р., оголошено Л. АЕп. Відомості за вересень-грудень 1939 р. і частинно за 1940 рік п. з. “Документи з часів большевицької окупації як додаток до Л. АЕп. Відомостей за 1942 р. числа 7-II, Р. LV, з яких деякі передруковуємо повнотою.

Покажіть їм щирю любов, а приєднаєте їх Спасителеві. Нехай пізнають у Вашій любові, що Ви ученики(ці) Христа, що "Бог є любов'ю; любов це найвища —одинока тривала і могутня сила на світі."

За правдиве знання.

Послання до Української Молоді⁽⁵⁾ починається так:

"Горнетесь до всякого роду шкід, користаючи з того, що навчання безплатне. Добре робите, що дбаєте про освіту й знання. Бо після християнської праведності та Божої благодаті знання є найбільшою силою, якою людина може розпоряджатися. В освіті йде про одне: щоб знання було правдивим знанням, щоб відносилось лише до правди, а не було неправдою, брехнею. Бо як правдиве знання є силою людини, так і фальшиве знання, оперте на неправді, є для чоловіка правдивою недугою, каліцтвом та нещастям на ціле життя. А що людська природа зіпсута, що пристрасті чоловіка тягнуть до злого, що розумові трудно доходити до правдивої й неложної правди, то й треба Вам тієї Божої Мудрости, що вміє розрізнити цюпре золото від фальшивого й в множестві поданих людсьм відомостей вибрати ті, які чоловікові потрібні і хосенні, а омнати ті, які йому наносять шкоду. Нехай же провідним світлом Вашої праці в школах буде передовсім випросити з неба той прецінний і Божий дар, яким є Мудрість.

Далі Митрополит подає текст молитви для молоді і поручає приймати святі Тайни.

"У школах не будуть Вам того пригадувати: самі пам'ятайте про це. Св. Евхаристія—це обильне джерело всяких Божих ласк,—черпайте з нього для себе, батьків, рідні, свого села й Батьківщини

"Стережіться гріха проти св. віри, тримайтеся св. Церкви. Як зрада проти Батьківщини, так і зрада св. Церкви, нашої Матері, що від дитинства до могили веде нас і в кожній потребі подає помічну руку, є мерзенним злочиним. Пам'ятайте, що Бог Вам дав ту велитенську ласку належати до св. Католицької Вселенської Церкви. Любіть її, будьте їй вірні, самі старайтеся, щоб знати науку катехизму, щоб неопускати щоденних молитов, щоб часто приступати до св. Причастя, а коли вже не можна інакше, то бодай 4 рази до року.

"Ви, Дорогі Діти,—кінчає митрополит,—будьте добрі та це моє письмо переписіть собі і пригадуйте його собі від часу до часу та пригадуйте ті правди й іншим дітям. Цим письмом, Дорогі Діти, хочу з Вами розпрощатися, бо не знаю, чи мені Бог дозволить працювати для Вас і за Вас молитися. Нехай це моє письмо буде для Вас неначе моїм завіщанням, останньою наукою проханням і щирим батьківським благословенням."

Знаменна заборона.

На питання деяких священників у справі вивішування прапорів Митрополит відповів і подав до відома Всечеснішого Духовенства ось що:

"1) На церкві не вільно ніколи виставляти ніякого прапора (фани). Це могло би в даному випадку стягнути на церкву велику шкоду й втягнути священника у великі клопоти. На наказ влади треба сказати, що священникові не вільно того зробити; нехай звертаються до Ординаріату. Коли це насильно зроблять органи влади, священник може це толерувати і не є обов'язаний сам, або через когось стягати прапор.

2) На парохіяльному домі можна прапор вивісити тільки на наказ світської влади; без такого наказу цього робити не вільно. Обі ці заборони відносяться до всіх прапорів державних, краєвих чи національних.

3) Не вільно проголошувати многоліття в церкві ніяким світським особам.⁽⁶⁾

(5) Л. АЕп. Відомості за грудень 1939 р., ч. XII, Р. LII.

(6) Гл. Л. АЕп. Відомості за лютий, 1940 р., ч. 2, Р. LIII.

Боротьба з безбожництвом.

Згадана заборона є найкращою характеристикою величності і мужньої постаті митрополита, який заздалегідь, як добрий пастир, приймає на себе всі удари, не лякаючись ніяких переслідувань. І тому зрозуміле, що Українська Католицька Церква під таким проводом вийшла переможно з боротьби з більшовиками за душі народу на західно-українських землях. Вже самою прилюдною організацією вірних на публичні Богослуження Українська Католицька Церква ставила спротив московському комунізмові, що знищивши всі національні організації, намагався затроїти душу й підпорядкувати собі її найтайніші закутини кожної людини. Українська Церква протиставила плиткому матеріялістичному розумінні всіх складних явищ життя та безоглядній пропаганді безбожництва незбагнену глибину християнської науки любови ближнього й незмірну височину християнської моралі. Кожної неділі й кожного свята добре обдумані проповіді підтримували вірних на душі й поглиблювали розуміння Христової віри.

Зброя до поборювання безбожництва.

“З уваги на загальну й зростаючу з кожним днем небезпеку невіри, проповідь,—писав митрополит у своєму посланні до Духовенства з вівтірка третьої седмиці Великого Посту 1940 р.—мусить змагати передовсім до того, щоб віру зміцнити. А що одним з найважливіших засобів, як зміцнити віру, є пізнавати її, тому треба в наших часах більше ніж колинебудь проповідей катехитичних, догматичних позитивних. Моралізуванню можемо залишити дуже малу частину всіх бесід, а 99 відсотків посвятити позитивній праці віри, себто просвіченню людських умів св. Євангелієм. Тому то такі безмірно важні катехитичні проповіді й безнастанна наука катехизму для дітей, для старшої молоді й для дорослих. А крім того,—і це головна мета мого нинішнього письма,—наша проповідь повинна дати нашим вірним зброю до поборювання невіри. Маємо тепер змішаних з нашими людьми много нещасних душ, в яких вмовляють, що вони є безбожниками, а може й самі в себе вмовляють. З уваги на них треба й нам, і нашим вірним, мати ядерні й влучні відповіді на аргументи, чи радше нісенітниці, якими воюють безбожники. Треба мати й піддавати вірним ядерні докази існування Бога, представляти, яким нерозумним є аргумент, що те чого я не бачив, це не існує. Подати короткі аргументи на такі твердження, як наука вчить, а як Церква вчить. Словом треба різних даних апології, пристосованих до слабоумних безбожників і навіть неграмотних християн. Тому дуже заохочую ОО., щоб з життя записували собі аргументи безбожників і відповіді, подиктовані здоровим зміслом простих людей.”

“В кому відчують сердечного брата—самі прийдуть до нього.”

“Як Бог дасть, приїде нам ласка, а певно многим з нас Бог дасть ту ласку—проповідати у церквах В. України аж по Кавказ, Москву і Тобольськ. Головним аргументом для невірних і нез'єднаних буде широка горяча християнська любов супроти них. В кому вони відчують сердечного брата, приятеля, повного співчуття, милосердя, любови, бажання добра, цей матиме їх серце; цей не потребуватиме їх нагертати—вони самі прийдуть до нього. А чи треба пригадувати, що тільки ті з нас матимуть того горячого й широкого духа любови, хто випросить собі його з неба й хто покорою усуне перешкоди. Тому заздалегідь приготуймося на цю хвилину, на це післанництво, на це велике завдання, яке без сумніву чекає нас.”(7).

(Продовження слідує)

ВИБРАНІ ПИТАННЯ

ANALECTA

о. Роман Хомяк, Ч.Н.І.

ПРИЧИНИ УНІЇ ТА РОЛЯ ЇЇ ПЕРШИХ ПОДВИЖНИКІВ

(З приводу появи *Великої Історії України*, вид. п. Ів. Тиктора, Львів—1948—Вінніпег, стр. XXIV-968).

(*Romanus Chomiak, C.Ss.R.—De causis Unionis in Berest Lytowskyj conclusæ eiusque primis promotoribus occasione data secundæ editionis Magnæ Historiæ Ucrainæ ab Ioanne Tyktor factæ, Winnipeg, Manitoba, 1948*).

ЗАЦІКАВЛЕННЯ українського громадянства перевиданням цієї історії було дуже велике. Оголошення про її появу та її проспекти містила довгими місяцями вся українська національна преса. Коли ж ця історія появилася, надії великої частини українського громадянства були заведені; українці католики почулись ображені, як це показалося в українській католицькій пресі.

Українські Вісті в статті п. з. *Книга, що її не можемо поручити*, пишуть: “Перегортаємо сторінки цієї Історії і не можемо вийти з дива, як то такий досвідний і заслужений видавець, як п. Іван Тиктор, міг допустити у другому її виданні такі несправедливі випадки проти Української Католицької Церкви і таку необ’єктивну й незгідну з історичною правдою критику Унії нашої Церкви з Римом, як це бачимо на різних сторінках книги. Взагалі оцінка Унії в цій збірній праці і висновки з тієї оцінки є того року, що можуть образити найсвятіші почування кожного українця католика”⁽¹⁾.

Подібно зареагувала *Наша Мета*, де в статті п. з. *Не знають, що творять*, читаємо: “На жаль, маємо точні відомості, що саме в “Історії України”, видання Ів. Тиктора (Винніпег, 1948) появилася чимало пофальшувань історії унійних змагань українців. Там м. і. пишеться, що Польща інтригами накинута нам унію, і що як колись так і сьогодні українці-католики це насправді відступники і зрадники своєї нації і віри”⁽²⁾.

Світло в редакційній статті п. з. *Наша поблажливість шкодить нам* також пише: “Поява книжки “Велика Історія України”, що представляє у негативнім світлі Зєдинення українського народу з Апостольською Столицею й тим самим дає хибний осуд про найважливішу справу, що повинна

(1) *Українські Вісті*, Едмонтон, 24 січня, 1950, ч. 4.

(2) *Наша Мета*, Торонто, 4 лютого, 1950, ч. 5.

глибоко обходити кожного українця, цебто про релігію, є вершком і вислідом нашої своєрідної поблажливості. . . . Яким чином видавець твору "*Велика Історія України*" міг обіцювати народові "настільну книгу" і "другу українську Євангелію," коли в тій книзі посередно й безпосередно не тільки помітується, але представляється у злім світлі справу, що видала нам стільки славних духовних та світських діячів і провідників нашого українського народу; що поставила тим нашу Галичину на переді у боротьбі за українську свідомість і самостійність; що понад це все принесла нашому народові стільки релігійного добра й користі?" (3). У тому ж самому числі *Світла*, у статті п. з. *Старі пересуди в новій історії України* п. С. Г. пише: "Взагалі оцінки змагань наших передових духових провідників до об'єднання нашої Церкви з Апостольською Столицею потрактовані в тій Історії з таким упередженням і нехиттю, що вони образують релігійні почування українців католиків з яких складається більшість читачів тої Історії України."

З черги порушив цю справу *Шлях* у статті п. з. *Книга, що її не можемо поручити*. Подавши довший витяг з вищезгаданих статей *Українських Вістей* і *Нашої Мети*, редакція додає від себе: "Тим то українці католики витягнуть із того всі консеквенції і поступлять так, як повинна поступити кожна шануюча себе і свою віру людина" (4).

Статтю зо *Шляху* в цілості передрукувала *Америка* від 28 лютого, ц.р., ч. 16.

А *Будучність Нації* почала містити з цього приводу цілу розвідку п. з. *Історія України*, де м. і. каже: "Цю Історію розголосила вся наша преса і ще перед її появою збирала для неї передплатників. Колиж вона появилася і зачали її люди читати, в нашій пресі почулися інші голоси, що відмовилися поручати цю книжку. І мають повну рацію. Коли самі початки християнства на Україні та Історія представляє ще можливо і багато в цім закинути годі, то вже в ділі Унії Берестейської автори Історії не думають своєю мудрістю, але тим, що хочуть поляки чи москалі. Унія представлена не так, як вона в дійсності була і почалася, але так, як її хочуть розуміти і хотілиб, щоби так само розуміли її українці, наші державні вороги поляки і москалі. Історія замість вчити людей самостійного думання, виховувати громадянство в дусі державницького думання, збудити свідомість про це, що ми є підметом і творцями нашої власної історії, ця Історія вчить, голосить і представляє щось зовсім інше. Вона представляє, що нас все хтось попихав, натручував і потручував на певні шляхи історії і ми потручені москалями чи поляками калічили ціле життя і тільки вміли нарікати на "кривду," не вміючи однак ані не хочаючи самим творити наших дій. З підмету історії ця книжка робить нас тільки предметом, попихачем чужих, без ініціативи, без творчості свого власного життя, якимись

(3) *Світло*, Торонто, 15 лютого, 1950, ч. 3.

(4) *Шлях*, Філадельфія, 26 лютого, 1950, ч. 9.

служками чужих дій, меншевартними людьми без власного діяння і творчості. Втім якраз ця книга, мимо того, що доволі груба і обширна, великою не є і не може бути. Її зміст історично представлений непевно, якось сумнівно і у критичних ментах, та в певних хвилинах релігійних переломових дій таки невірно і незгідно з історичною правдою...”⁽⁵⁾.

До цієї справи повернувся *Шлях* у статті п.з. *З якого джерела?* де стверджує, що в нез’єдиненому канадійському *Вістнику* та в тикторівській *“Історії України”* Голубця (очевидно місця про унію), чи навіть у виданому недавно осередком УКО і Укр. Нац. Вид. Спілки *Українському Літописі Вінніпег*, 1950, на стор. 79 під датою Берестейської Унії 6-10. X. 1596, зустрічаємо той самий підхід до справ церковної унії, ті самі думки, інколи навіть подібні речення, що й у виданій три роки тому большевиками книжці Володимира Росовича п. з. *“Що таке Унія,”* Львів, 1947, на якій зазначено, що вона друкована за дозволом московського большевицького цензора. Самохіть себе питає: хто від кого відписує, хто черпає з чийого арсеналу протиунійних аргументів?⁽⁶⁾.

Українські Вісті знову порушили були цю справу в статті п. з. *За справді наукову й об’єктивну історію України*, де з’ясувавши відгомін української католицької преси з приводу появи ВІУ вид. п. Тиктора, доходять до ось якого висновку: “не тільки маси українців-католиків, але й усі свідомі, справді по державницьки думаючі українці повинні дістати по змозі якнайскоріше до своїх рук згідну з найновішими науковими дослідями історію унійних змагань українського народу з Апостольською Столицею і в такому ж науковому, строго об’єктивному дусі написану історію України”⁽⁷⁾.

На сторінках *Америки* писав на цю тему п. В. Ковтсвил у статті п. з. *“Комар” і “Історія України”*: “Проти *“Історії України”* п. Ів. Тиктора треба ще виступити і в ім’я християнської справедливості. А вкінці в ім’я добра й будучности українського народу. Невірна історія не може бути доброю вчителькою й напутницею життя народу. Москвофільське трактування української католицької Церкви й Унії лиш засліплює багатьох українців і збиває їх політичну думку на манівці. Не до Сходу нам тягнути, а до Заходу. Хто ширить неправду про наші зв’язки з Заходом, той працює для Москви”⁽⁸⁾.

Відтак з черги цю тему порушив д-р Петро Ісаїв у *Шляху* у довшій статті п. з. *Невірні вияснення Івана Тиктора, надуживання авторитетів*. П. Ісаїв опрокинувши невірні вияснення щодо Унії п. Ів. Тиктора, що появилися в *Новому Шляху* ч. 31, і вияснення Ол. Гай Головка в *Українському Голосі*, ч. 15-18, автор, говорячи про перше видання ВІУ вид. п. Тиктора,

(5) *Будучність Нації*, Йорктон, 14 лютого—1 березня, 1950, ч. 4-5.

(6) *Шлях*, Філадельфія, 12 березня, 1950, ч. 11.

(7) *Українські Вісті*, 28 березня, 1950, ч. 13.

(8) *Америка*, Філадельфія, 25 квітня, 1950, ч. 32.

пише: "Католицька критика зустріла негативно *"В. Історію"* вже тоді, дарма, що в той час вона могла бути менше чула, бо тоді укр. греко-католич. Церкві в Галичині не грозила безпосередньо ніяка небезпека. Куди чуліша і вразливіша мусить бути ця критика тепер, коли большевики винищують всякими засобами греко-католич. Церкву на рідних землях, користуючись при тому якраз тими моментами, які знаходимо в *"Вел. Історії"*, коли за ту Церкву, як одну опору одночасно й українського духа, летиться сьогодні багато мученичої крові, коли комуністи по всьому світі розпочали безщадну боротьбу з католицизмом як одним забором проти комуністичної духової експанзії, коли п'ята колона готує для тієї Церкви боротьбу і в ЗДА., і в Канаді, коли й серед української іміграції в Америці ще не зовсім притихли недавні релігійні спори, агітації, цькування тощо"⁽⁹⁾.

Як бачимо, у вищезгаданих рецензіях українці католики звертають увагу на те, що в ВІУ перевиданій у Канаді п. Ів. Тиктором, є несправедливі випадки проти Української Католицької Церкви та що необ'єктивно й незгідно з історичною правдою представляють там Унію нашої Церкви з Апостольською Столицею.

У цій статті хочемо сконфронтувати деякі твердження ВІУ вид. п. Тиктора з історичними джерелами, щоб бачити де є правда, а де лож.

(Продовження слідує)

---

(9) *Шлях*, 14-21 травня, 1950, ч. 20-21.

ВСЯЧИНА — ХРОНІКА

VARIA — CHRONICA

Св. Альфонс Лігорій Небесний Покровитель Сповідників і Моралістів.

Св. Отець, Папа Хій XII, на прохання Кардиналів, Архiepіскопів, Єпископів, Архимандритів монаших Чинів, Ректорів університетів, докторів і професорів Моральної Богословії, Апостольським Листом (Бреве) *Consueverunt omni tempore* дня 26 квітня 1950 р. вибрав і установив св. Альфонса Марію Лігорія небесним покровителем усіх сповідників і моралістів. Св. Церква прославила св. Альфонса цим новим відзначенням з нагоди 200-літньої появи першого видання його твору Моральної Богословії.

Альфонс родився 27 вересня 1696 р. в Маріанелля біля Неаполю, став доктором церковного й світського права 23 січня 1713 р., зістав рукоположений на священика 21 грудня 1726 р., оснував Чин 00. Редemptористів 9 листопада 1732 р., зістав висвячений на єпископа 20 червня 1762 р., помер 1 серпня, 1787 р., проголошений святим 26 травня 1839 р., а 23 березня 1871 р. Папа Пій IX проголосив його Учителем Вселенської Церкви.

Папа Пій XII зазначає в своєму Апостольському Листі, що св. Альфонс: був невтомним сіячем Божого Слова і знаменитим сповідником; “він пречудно визначився в слуханні сповідей наукою, второпністю, пильністю і терпеливістю”; виховав багато сповідників, оснував Чин 00. Редemptористів, яким поручив слухати сповідей як одне з найважливіших завдань, а моралістам, сповідникам і духовним провідникам подав певну науку, вибравши середину між надмірною строгістю та погубною поблажливістю, бо одна й друга веде душі на загибель вічну. Христові Намісники не тільки одобрили науку св. Альфонса, але поручили її як норму при уділенні тайни Покаяння та проводі душ⁽¹⁾. Більше про це в наступному числі.

Високе відзначення українського Архiepірея.

Св. Отець Папа Пій XII грамотою з 30 травня, ц.р. іменував Його Експеціальнією Кир Константина Богачевського, Апостольського Екзарха Українців Католиків у Злучених Державах Америки Асистентом Папського Трону та Римським Графом.

Папа Пій XII м. і. пише: “Ти бо як Апостольський Екзарх вже двадцять п’ять років з незвичайною дбайливістю і старанням кермуєш і провадиш у

---

1) *Analecta CSSR.*, Vol. XXII, Fasc. 3, 1950, p. 75-6.

Злучених Державах Америки наших синів з українського народу, що держаться візантійського обряду, як у Галичині, й з непорушною вірністю віддані цій Петровій Столиці. На радість Твоїй душі та в нагороду за добрі діла відзначаємо Тебе цим Листом і Нашою Апостольською властю привілеями й почесними Єпископів Асистентів Папського Трону⁽¹⁾.

Тому, Достойний Брате, зараховуємо Тебе до Наших Домових Прелатів і цією самою Нашою властю іменуємо Тебе Дворянином, надаючи Тобі особистий титул Графа⁽²⁾.

Таке відзначення мали досі тільки два українські греко-католицькі митрополити, а це Йосип Велямин Руський, відомий Атлант з'єдинення української Церкви з Вселенською Церквою в XVII в., та другий велит українського народу митрополит Андрей Шептицький († 1944).

З нагоди цього високого відзначення єпископа ординарія Української Католицької Церкви в Злучених Державах Америки, видавництво "*Логосу*" бажає Кир Константинові Богачевському найкращого успіху в дальшій праці в провіді й розвою Української Католицької Церкви й Українського народу!

Благословення Площі під Велику Духовну Семінарію св. Священномуч. Йосафата в Вашингтоні в неділю 28-го травня, 1950, відбулося при участі Його Ексцеленції Апостольського А. Дж. Чіконяні, Високопреосв. Кир Константина, Преосв. Кир Амвроза, чисельного духовенства обох обрядів і кілька тисяч делегатів і вірних, що прибули здалека. Одушевлення між українським народом було велике. В часі Архиерейської Служби Божої промовив сам Апостольський Делегат. На самому вступі він повітав присутніх наших Архиерейів, духовенство та всіх вірних, погратулював Його Ексцеленції Кир Константинові за те, що св. Отець іменував Його Ексцеленцію Асистентом Папського Трону й Римським Графом, відтак підкреснув давнє бажання Апостольської Столиці та дбайливість Високопреосв. Кир Константина в здвигненні Великої Духовної Семінарії в Америці. Апостольський Делегат сказав:

"Українці почали прибувати до ЗДА около 1880 р., і ще не проминуло тридцять років іміграції та поселення, а вже оформилися цвітучі колонії. Тут і там повстали гарні церкви, школи й релігійні установи, виразно показуючи, що для них потрібна власна духовна семінарія. Найвищі Пастирі заохочували й повторяли свої намірення. Першим був Його Святість Папа Пій Х, що подбав про духову опіку цього населення Апостольським Листом

(1) Єпископ Асистент Папського Трону має привілей підчас торжеств бути близько Папи. В церковній гідності Єпископ-Асистент Папського Трону зараз слідує по кардиналах. Це вивищення Високопреосвященного Ювілята Єпископа є не тільки признання від св. Отця за ревну працю для нашої Церкви й народу, але теж любов Апостольської Столиці до нас українців Католиків!

(2) *Шлях*, 16 липня, 1950, ч. 29.

“Ea Semper” з 14 червня, 1907, доручаючи, щоб “якнайскоріше заснувати семінарію для виховання українського духовенства в З’єдинених Державах Америки.” Дня 17 серпня, 1914, три дні перед смертю цього папи, Апостольський Престіл наполегливо повторив те саме доручення в документі *“Cum Episcopo.”* Потім, за понтифікату Папи Пія XI, Св. Східня Конгрегація в Декреті *“Cum data fuerit”* з 1 березня, 1939 (що був змодифікований Декретом з 23 листопада, 1940; AAS, 1941, стор. 27-28) розпорядила ось так: “Тому, що треба мати взірцевих священиків, обдарених ревністю і розсудливістю, вчених у святих науках і далеких від політичних партій, хай Ординаріяти стараються, коли буде спромога, улаштувати щонайменше велику й малу семінарію для одного, або для кількох Ординаріятів у Америці, щоб виховувати духовенство греко-українського Обряду.”

Хоч впродовж того часу українські Владики в Америці багато разів проєктували й пробували збудувати семінарію, проте несприятливі обставини нівечили всі заходи. Його Ексцеленція Владика Богачевський—від перших днів свого єпископату (1924) рішив подбати належно й за всяку ціну про духовну освіту свого клеру. Для студентів філософії він заснував Каледж св. Василя в Стемфордї, Конн., і посилав своїх богословів закордон, деяких до Риму до Палської Української Колегії ім. св. Йосафата, або на Університет Пропаганди, або до Анджелікум, а деяких до Канізіанум в Інсбруці; інші пішли до Семінарії Преч. Діви Марії в Балтімор. Все ж таки те все не задовольняло всіх потреб. Супроти факту, що Апостольський Престіл доручає, щоб кожна дієцезія мала свою власну семінарію, коли це взагалі можливе, то для Українського Ексархату духовна семінарія є абсолютною konieczністю: бо при формуванні цього духовенства входять своєрідні для нього елементи, такі як літургія і слов’янська та українська мови, konieczність повністю пізнати східню богословію, її власне церковне право, її власну історію, спів, та східню дисципліну. Все це вимагає окремого осередка, спеціалізованої бібліотеки, каплиці, улаштованої згідно з їх обрядом. Щоб заспокоїти ці потреби, Високопреосвященний Владика Богачевський, тому що ще не був готовий будувати семінарію, винаймив у вересні 1941 відповідне місце в чиншовім домі на Линколн Ровд, тут, у Вашингтоні, і так дав початок Духовній Семінарії Св. Йосафата, яку пізніше переніс до одного дому на Монтрос Стріт, близько Католицького Університету. Незабаром ця семінарія буде мати власне пристойне приміщення, відповідне до її потреб”(1).

Вкінці Апостольський Делегат вказав на деякі моменти з української історії—унійні змагання, мучеництво св. Йосафата, мучеництво теперішніх галицьких єпископів, яких Апостол. Делегат особисто знав і ставився до них з великою пошаною та вказав на прикмети покровителя Семінарії, св. свящмч. Йосафата, що їх треба наслідувати.

---

(1) *Шлях*, 11 червня, 1950, ч. 24.

Ліквідація греко-католицької Церкви на Пряшівщині. Зліквідувавши українську католицьку Церкву в Західній і Карпатській Україні, дня 28 квітня, ц.р. комуністи зліквідували греко-католицьку єпархію на Пряшівщині, що ще існувала по той бік залізної куртини. Спочатку комуністи покасували часописи, що їх для вірних видавала наша Церква на Пряшівщині, відтак ув'язнили монаше духовенство та Преосвящених єпископів Павла Гойдича і Василя Гопка, а монастирі і єпархіяльні інституції, що були релігійними та національними осередками перетворили на комуністичні центри пропаганди; на місце монахів комуністи наслали московських батюшок і для них оснували окрему православну пряшівську єпархію. Зо світських людей утворили комуністи комітети, представники яких зіхалися 28 квітня, ц.р., до Пряшева й проголосили поворот всіх греко-католиків на лоно "сталінської православної церкви." Річ ясна, що ті делегати не мали жодного права проголошувати в імені всіх греко-католиків Пряшівщини поворот до "сталінського православ'я." Одночасно всякими способами комуністи тероризують греко-католицьких священиків, щоб вони перейшли на "православ'я"; однак як повідомляють, на цілу пряшівську єпархію знайшлось тільки кілька священиків, що скорилися перед терором. Всі інші залишилися вірні святій вселенській Церкві! Честь і слава їм!(1).

За старанням мукачівського єпископа Александра Бачинського(2), одного з найбільших синів Карпатської України, 1818 р. папа Пій VII утворив Пряшівську єпархію, що під проводом греко-католицьких єпископів при допомозі світського й монашого духовенства та вірних дуже гарно розвивалася.

На засланні помер єпископ Гр. Лакота й канцлер о. М. Грицеляк(1).

До Риму наспіла сумна вістка, що перемиський єпископ-помічник д-р Григорій Лакота, як також довголітній канцлер перемиської єпархії, о. Микола Грицеляк, яких большевики вивезли ще 1946 р. на Сибір, померли, правда, природною смертю, але безперечно їх смерть прискорили злидні та нестерпні умовини життя на засланні.

Єпископ Гр. Лакота, уродж. 1883 р., рукопол. 1908 р., був як доктор богослов'я, ректором і професором канонічного права в перемиській духовній Семінарії 1918-1926. Висвячений на єпископа-помічника 1926 р., покійний Владика був дуже скромна людина, побожний і ревний душпастир, добрий проповідник і водночас справді добрий професор та вчений. З його наукових праць слід відмітити передовсім сперту на джерелах солідну студию "*Три Валявські синоди*" (з поч. 18 віку), та "*Подружнє право*" за но-

(1) *Шлях*, 1950, числа 21, 22 і 25;

(2) ПРОФ. д-р М. ЧУБАТИЙ, *Українська Католицька Церква*, Регенсбург, 1946, стр. 18.

(1) *Шлях*, 6 серпня, 1950, ч. 32.

вим кодексом. Також відома його книжка цінних *“Проповідей.”*

Померлий Гр. Лакота, це вже п'ята жертва з рядів наших українсько-католицьких Владик, що згинули за св. Церкву під большевиками. Перед ним померли там смертю ісповідників і мучеників Їх Ексцеленція Андрей Шентицький, митрополит галицький, Високопреосв. Кир Григорій Хомишин, єпископ-ординарій станиславівський і Високопреосв. Йосафат Коциловський, єпископ-ординарій перемиський та Високопреосв. Теодор Ромжа, єпископ-ординарій мукачівський.

Отець канцлер Микола Грицеляк, уродж. 1881 р., рукопол. 1917 р., був також професор духовної Семінарії в Перемишлі, де викладав катехитику та навчальну методику. Вічна Їм Память!

Ювілей “Українських Вістей,” Едмонтон, Альта. Дня 30 квітня, ц.р. український католицький тижневик *“Українські Вісті”* в Едмонтоні, Альберті, відсвяткував 20 річчя свого існування. Водночас за проводом Його Ексцеленції Кир Н. Н. Саварина відбулося посвячення власного новозбудованого будинку, в якому приміщено друкарню тижневика. З того приводу Редакція *Українських Вістей* видала 2 травня ц.р. збільшене ілюстроване число. На першій сторінці поміщено привіти від Високопреосв. Архiepіскопа Кир В. В. Ладика, Преосв. Кир Н. Н. Саварина, Впр. о. М. Оленчука, Впр. о. Т. Добка, протоігумена Ч.С.В.В. в Канаді, оо. Василян у Едмонтоні, Л. С. Ст. Лорана, прем'єра Канади, та Є. Меннінга, прем'єра Альберти. Початок нинішніх *Українських Вістей* сягає пам'ятного дня 7 листопада, 1929 р., коли в Едмонтоні Преосв. Кир В. В. Ладика разом із Впр. оо. Н. Крижановським і С. Дидиком, Ч.С.В.В., п. адвокатом Ів. Басарабом, п. Ів. Ісаївом, і п. Ів. Паснаком рішили видавати новий український католицький часопис. Від грудня, 1929 р., за проводом Його Ексцеленції Кир В. В. Ладика, єпископа ординарія Українців Католиків у Канаді, при чинній допомозі українського католицького духовенства та жертвенности українських католицьких парохій, товариств і поодиноких українців-католиків нинішні *Українські Вісті* в Едмонтоні почали щотижня сіяти здорове зерно єдності, віри й любови серед українського народу в Канаді та виховувати його в християнсько-католицькому світогляді й національному дусі. До цього двадцятилітнього ювілею *Українських Вістей* багато причинилися також своєю працею й жертвою п. редактор В. Дикий і п. друкар В. Купченко. Наше найщиріше побажання є, щоб клич *“У кожному домі тижневик Українські Вісті”* якнайскоріше здійснився серед українського народу в Канаді!

о. Р. Хомяк, ЧНІ.

РЕЦЕНЗІЇ

RECENSIONES

Подружнє право Східньої Церкви. Переклад апостольського письма Папи Пія XII *Motu proprio: Crebrae allatae*. Рим—Мюнхен 1950. Накладом Апостольської Візитатури для Українців у Західній Європі. Стр. 63, розм. 8°.

Книжечка приносить український текст офіційного документу подружнього права Східньої Церкви, що його проголосив св. Отець Пій XII апостольським письмом *Crebrae allatae* 22 лютого 1949 зі зобов'язуючою силою від дня 2 травня 1949. Під текстом поодиноких канонів (в нотах) книжечка містить джерела, що лягли в основу даних канонів. Поза цими, на початку є поміщений короткий вступ від редакції перекладу, переклад супровідного письма п. Пія XII, а на кінці переклад трьох апост. конституцій: п. Павла III *Altitudo* від I. VI. 1537 і п. Пія V *Romani Pontificis* від 2. VIII. 1571, і п. Григорія XIII *Populis* від 25. I. 1585 (в фрагментах, що доповнюють кан. 114). Як подано на останній сторінці, переклад цей повстав з доручення Преосв. Кир Івана Бучка, Апост. Візитатора для Українців у Західній Європі. Над перекладом працювали професори Української Духовної Семінарії в Кюлемборг у Голландії в складі: о. мітр. Василь Лаба, о. д-р Михайло С. Василик, о. д-р Іван Гриньох, о. д-р Богдан Липський і о. д-р Людвик Миня на чолі з головним редактором о. д-ром Юрієм Милянником.

Як це можна вносити з короткого вступу, перекладчики поставили собі два завдання: перше, дати якнайвірніший український переклад з латинської канонічної мови, і друге, дати причинок ("стане товчком") до усталення української канонічної термінології.

Тому що оба ці завдання є до певної міри з собою пов'язані, то в загальному з повним признанням треба ствердити, що помимо всіх трудностей, які криє в собі кожний переклад загалом, а переклад офіційного закону зокрема, перекладчики вив'язались з поставлених собі завдань якнайкраще. Відданий до диспозиції українського духовенства й заінтересованого круга української інтелігенції переклад відповідає не тільки букві закону (думці законодавця), але й духові української мови. Саме ця гармонійність робить книжечку доступною й зрозумілою навіть і для правничо необразованого читача,—а це хіба найкращий доказ добірності перекладу.

Відносно другого завдання—усталення української канонічної термінології,—то це дійсно тільки причинок. Редакція перекладу наводить у вступі деякі терміни, (кажу деякі, бо більшість важних термінів подруж-

нього права сам текст канонів не вміщає), які автори перекладу між собою узгіднили. Без ніякого застереження треба прийняти такі терміни: *подружжя* (лат. *matrimonium*), *наречений,-а* (*sponsus,-a*); *відпоручати,-чення,-чений* (*delegare,-tio,-tus*); *розрішати,-ення* (*dispensare,-atio*). Можна б також погодитись на такі терміни, як: *супруг,-а,-и* (*coniunx,-gis,-ges*); *осідок* (*domicilium*); *нібиосідок* (*quasidomicilium*); *неосілий* (*vagus*). На останні три терміни вживалось у нас досі описових форм: *стале місце замешкання*, *тимчасове місце замешкання* й *бездомний,-а,-і*, що, на мою думку, кваліфікувало вірніше суть речі й правний стан. Впрочім це справи дискусійні. Зате такі терміни, як: *уповноваження* (*mandatum*), *уповноважник* (*mandans*) належало б виправити на *уповажнення*, *уповаж-ник*, *уповажнений* і т.д. (в кан. 81). Так само замість відпоручаючий краще *відпоручник*.

Позитивний спосіб наказової форми ("священик повинен") у перекладі замість негативного ("sacerdos ne omittat") в оригіналі дещо злагіднює силу важкого правового зобов'язання (кан. 7).

Українське духовенство та студенти св. богослов'ї можуть з вдовolenням повітати цей переклад, який до часу появи обширнішого підручника стане для них найкращим засобом засвоєння обов'язуючих нас всюди постанов нового подружнього права.

о. д-р М. Комаp

Богословія, Т. XVII-XX, 1939-42, Кн. 2-4, Львів 1943 р., стр. 92-242.

Загалом українців мало відомо, що підчас німецької окупації Ексц. Кир Йосифові, Ректорові Богословської Академії у Львові, пізнішому галицькому Митрополитові, вдалося було по довгих зусиллях і стараннях видати в 1943 р. одно число кварталника Богословського Наукового Товариства "Богословія."

Сьогодні постараймося це цінне видання коротко зреферувати, бо воно є унікатом, що тільки в кількох примірниках опинилося за "залізною заслоною."

Дійсно надлюдськими зусиллями можна було добитися в рр. 1941-44 приділу паперу. Все було зраціоналізоване, крім цього німцям було байдуже, чи українська наука розвивається, чи ні. Честь друкувати "Богословію" припала митрополичій друкарні "Студіон" у Львові. І приємно тепер нам читати в листі єромонаха Марка, студита в Бельгії, про його радість, що саме він приніс був перший примірник цього числа нашому страдальному Митрополитові Кир Йосифові. Друкування бо весь час натрапляло на великі перешкоди. Хай цих кілька вступних рядків послужить матеріалом для історика, що писатиме про змагання українців-католиків у Західній Україні продовжувати світлу традицію української богословської науки.

Том XVII-XX “Богословії” є виданням, що повинно було появитися при кінці 1939 р. Журнал доведений до 1942 р., бо зрозуміло, що підчас большевицької окупації не було змоги його видавати. В ньому маємо 7 статей на різні богословські теми, даліше йдуть вибрані питання, огляди й оцінки, всячина-хроніка, вісті з БНТ. Розділ надісланих книжок і журналів замикає це цікаве число “Богословії,” так як і всі попередні.

На першому місці находимо статтю Ректора Академії, Кир Йосифа, п.з. “По дволітній перерві.” В ній автор говорить про здобутки БНТ, яке в 1939 р. досягло вершка свого розквіту. Воно видало було 13 томів “Праць БНТ”, 23 томи “Видань Богословії,” “Ниву” допровадило до 34 тому. Крім цього Т-во влаштувало було чергу наукових викладів і кількадесять Академічних Вечорів у Львові й на провінції, що тішилися великим числом слухачів. Книгозбірня Т-ва числила коло 12 тисяч томів, в тому 500 рукописів і стародруків, численні комплекти журналів (українські, російські, польські, німецькі, італійські, французькі, англійські, голландські, латинські, чеські, сербо-хорватські й білоруські). Разом 147 комплектів.

Однак поціл кількох великих німецьких бомб 15 вересня 1939 р. в церкву Дух. Семінарії та старий будинок Дух. Семінарії, де приміщувались архів, бібліотека й магазин всіх видань БНТ прикрив руїнами весь дорібок довгої, мозольної праці. Тоді згинув теж бл. п. Іван Ткачук з Черновець, студент БА. З приходом большевиків до Львова, 17 вересня 1939 р., припинилась діяльність БНТ. Большевики знищили в друкарні “Бібльос” готову 2-3 книжку “Богословії,” “Ниву” та інші приготовані видання. За той час Т-во втратило цілий ряд своїх членів, які померли природною смертю або згинули від большевицьких куль. І дійсно “чи яке інше товариство,—пише Кир Йосиф,—може рівнятися своїми втратами з втратами БНТ, якому збереглися тільки книги протоколів, список членів та кільканадцять книжок, що їх студенти Б.А. вигребали з руїн.”

Відкриваючи з вересня 1941 р. свій академічний рік БА почала наново працю в надії, що БНТ і БА стануть “провідним, творчим чинником у нашому богословському, науковому житті.” На жаль, працю цю можна було продовжувати тільки до другої половини 1944 р., бо з поновним приходом большевиків все наше богословське життя завмерло, а самий довголітній Ректор БА і львівський Митрополит опинився на засланні у Воркуті.

О. Володимир Кучабський (помер у Львові 1946 р. на менінгітіс) у статті п. з. “Жертви” задержується на особах о. проф. д-ра Миколи Конрада, декана філософичного Відділу БА й професора історії філософії та соціології, що згинув 27 VI 1941 р. від большевицької кулі й надзв. проф. о д-ра Андрія Ішака, знавця догматики нез’єдиненого Сходу, якого день скоріше постигла ця сама доля, що й о. д-ра Конрада. В ній автор докладно обговорює науковий дорібок цих двох визначних науковців-священників.

Кир Йосиф у розвідці п.з. “Обрядова однообразність,” написаній ще в

жовтні 1940 р., задержується на літургічній різнообразності, яку доводиться зустрічати по різних наших єпархіях, отже в Зах. Україні, Закарпатті, Югославії, Буковині та Америці. Для впровадження обрядової однообразності Архієрей західно-української вітки дораджує “брати за основу перші часи Унії, цебто початок XVII ст. і відповідно до того приймати з пізніших нововведень те, що є життєве й конечне та відповідає по змістові або бодай по формі духові обряду.” І на це дає він багато аргументів. Розвідка ця напевно принесе багато користі кожному, що цікавиться справами обрядової однообразності.

Стаття А. Ляндграффа в латинській мові п.з. “Notæ circa argumenta de fine creationis et perfectione Dei” обговорює це спеціальне богословське питання.

О. д-р Володимир Фіголь у статті “Учительне Євангеліє” Кирила Транквіліона Ставровецького” докінчує свою довгу працю про твір українського церковного діяча і письменника, учителя львівської братської школи, що 1626 р. прийняв унію і помер 1648 р., як чернигівський архімандрит.

Дмитро Михайлишук дає докінчення своїй праці п.з. “De occasione et scopo Metrop. Stephani Yavorskyj operis “Petra Fidei.”

Д-р Василь Лев в розвідці п. з. “Мова Галицького Духовенства від часу прилучення Галичини до Австрії аж до 1942 р.”, на 11 сторінках обговорює заслуги галицького духовенства у творенні української літературної мови.

Вибрані питання, огляди й оцінки, всячина—хроніка, БНТ і подання надісланих до редакції книжок і часописів замикає це цінне й рідке тепер число “Богословії,” що появилася в трудних і невідрадних обставинах. Воно є доказом великої ініціативи, духа жертви й організаційного хисту першого Ректора Богословської Академії у Львові й теперішнього Митрополита-страдальця.

Богдан Казимира

О. РАВЛЬ ПЛЮС, І. Т., *Назустріч Життю.* З французької мови переклав Ярослав Чума. Українське видавництво Добра Книжка. 140 випуск. На чужині 1950.

Сьогоднішній світ потребує обнови, а в першій мірі людей, що готові були б посвятити все для справи Божої. У тому напрямі треба перш усього виховувати молодь, вщиплюючи в її серце любов до всього, що велике, гарне та святе. Особливо треба дати їй зрозуміти, що той, що хоче довершити щось великого та гарного, мусить сам знаходитися у стані Божої ласки. Щоб розбудити в серці молодого покоління ту любов до життя надприродного, о. Равль Плюс, широко знаний аскетичний письменник, подбав, щоб дати в руки французької молоді цілий ряд розважань, що відносяться майже до всіх питань людського життя. Ці розважання розпочинає він

наукою про Божу ласку, опісля показує як треба поступати, щоб ту ласку заховати, її побільшити в душі до того ступня, щоб дійсно все життя християнина проходило під її впливом. Ласка Божя має показуватися завжди й всюди. Все життя християнина повинно бути життям віри, так, щоб кожний міг брати добрий приклад. Сьогоднішній зматеріялізований світ потребує саме таких людей, що кермувалися б у своєму житті засадами віри, які сміли б боронити права Божі та права св. Церкви. Таких людей будемо мати тоді, коли в надприродному дусі будемо виховувати нашу молодь.

Книжечка о. Равля Плюса це цінний вклад в аскетичну літературу. Зокрема мусимо привитати цей гарний переклад на українську мову. Тепер маємо що дати в руки нашої молоді. Ця книжка, повна глибоких гадок, життєвих порад, принесе користь кожному, хто її прочитає. Український переклад зроблений старанно, гарною, чистою мовою так, що книжка є дуже поважним здобутком для нашої вбогої аскетичної літератури. Мусимо бути вдячні видавництву *Доброї Книжки* за видання цієї вартісної книжечки, а ще більше п. Я. Чумі, що потрудився над її гарним українським перекладом.

о. С. С. Шавель ЧНІ.

REV. JOHN A. O'BRIEN Ph.D.— *Courtship and Marriage. Happiness in the Home.* The University of Notre Dame, St. Anthony Guild Press, Patterson, New Jersey, 1949.

Подружжя є основа суспільности та сили народу. Тому сьогоднішній зіпсутий світ нічого так не атакує, як саме подружжя, знаючи добре, що коли вдасться йому знищити подружжя, тим самим вдасться захитати основи суспільного ладу. Багато в нинішніх часах критикують науку католицької Церкви відносно цього питання, тому, що не мають ясного поняття про неї. Тому автор цієї книжечки старається зарадити лихові, даючи в руки молоді та старших ясний і докладний виклад науки Католицької Церкви про св. Тайну Подружжя. Найперше автор доказує, що не хто інший, а сам Бог установив ту велику Тайну. Відтак він показує її надприродний характер та застановляється над тим, хто має право установляти закони що до подружжя. Що до подружжя християн то лише Церква має право установляти закони. Інакше одначе мається справа, коли ходить про подружжя поган. Автор коротко подає тут право держави установляти закони, що мають регулювати подружжя поган.

Інше питання, дуже на часі це справа мішаних подруж. Автор представляє коротко науку католицької Церкви відносно цього питання та подає всі причини чому Церква противиться мішаним подружжям. Читач знайде тут гадки теж світських людей що до цього важного питання. Молодь, що пригтовляється до подружого життя, знайде в книжці Отця Обраєна гарні

вказівки, як приготувитися до подружого життя, щоб дійсно знайти в ньому щастя та оснувати щасливе родинне вогнище. Сьогодні можна знайти багато різних книжок написаних в матеріялістичному дусі, тільки для того, щоб понизити ангельську чесноту чистоти, а тим самим зробити молодих людей нещасливими ще перед подружжям. Тому ніколи не буде за багато, щоб молоді представити правдивий ідеал чистоти, що є запорукою щасливого подружжя та благословенства Божого.

У дальших розділах читач знайде науку про першу ціль подружжя, а саме про потомство. Застановляючись над цим питанням, автор представляє якто дитина в родині є правдиве благословення для батька та матері, тому, що скріплює їхню взаїмну любов та пошану, вносячи між них щастя; противно, родини що не хочуть потомства, звичайно зле кінчать. В тому місці автор застановляється над розводом та показує, що розводи, це правдиве нещастя для народу й культури. Багато образи Божої допускаються теж подруги, що обмежують потомство. Вони викривляють водночас свою совість та зменшують своє власне щастя в подружжому житті.

Родинне вогнище ґрунтоване на правдивих християнських основах, це велика школа, в якій подруги вчать довіряти до Божого Провидіння та духа жертви. Подружжя, це обітниця зложена в руки самого Бога, й тому ніхто не має права до нього.

Книжка написана ясно, річево, надається для священників, учителів, молоді та всіх, що бажають пізнати науку Католицької Церкви про той важливий предмет. Молодь може її набути в особному виданні, з питаннями по кожному розділі, щоб легше зрозуміти навчання Католицької Церкви.

о. С. С. Шавель ЧНІ.

О. ВАСИЛЬ МЕЛЬНИК, *Релігія і життя*. Мюнхен 1948. *Християнська Бібліотека*, ч. 1.

Книжка бл. п. о. В. Мельника порушує найбільш актуальні теми, які повинні цікавити кожну людину в сьогоднішніх часах. "Наш час,—каже автор,—це час об'явленого матеріалізму" (стр. 5). Матеріалізм виступає сьогодні в організованій формі, намагається опанувати всі ділянки людського життя. Однак, по мимо того, що матеріалізм, сказати б, опанував душу сьогоднішньої людини, не треба тратити надії, тому, що є ознаки на кращі часи. Є багато сьогодні таких, що бачуть до чого doprowadив матеріалізм, й тому звертаються до релігії та до Бога. Багато людей зійшло на злу дорогу тому, що їх розум опанувала "тьма кромішна," яка не дозволяла їм бачити, де знаходиться правда. Вони не дозволили, щоб світло віри просвітило та прогнало ту темряву, й тому не дивно, що не знали, якою дорогою поступати, не знали, яку вартість представляє життя людини. І тому автор присвятив один розділ, щоб вияснити вартість життя людини: "Який сенс має наше життя? Який змісел ми віднайшли для нашої життє-

вої боротьби?” Автор відповідає: “В нашім житті йде гра про наше спасіння, що є сенсом, а водночас метою нашої боротьби! В нашім житті йдеться про Бога, що є нашим спасінням!” (стр. 21).

Релігія має значення не лише для одиниці, але також для всего народу, й тому особливий розділ посвячений питанню, про значення релігії для народу. “Якщо ж мова про релігію народу,—каже автор,—то під цим поняттям треба розуміти зв’язок психіки цього народу з Богом, зв’язок його природних дарувань з потенціями надприроди, зв’язок його культури з Церквою” (стр. 24).

Не менш важним є відношення релігії до культури, тому, що релігія є основа правдивої культури. Сьогоднішня культура обернулася проти людини тому, що відкинула релігію та мораль.

Щоб наші вчинки мали вратість перед Богом, потрібно, щоб любов до Бога оживляла їх. Без любови Божої серце людини стає порожнє, нездібне до праці та жертви: бо то серце, що вигоріло, серце, що без божественних вогнів. У такому серці криється багато загадок, на які людина не в силі дати відповіді, тому стає неспокійною та починає боротися зо своїм оточенням. Сьогоднішній світ затратив рівновагу, спокій, одність. Тому автор посвятив один розділ на те, щоб застановитися над питанням, які користі приносить дух одиности та згоди для людства взагалі, а для українців зокрема.

Згода та спокій у світі запанує щойно тоді, коли людська особа буде займати те місце, яке їй належить дійсно, коли вона не буде подоптана ногами, коли її права не будуть знівечені. Ось що каже автор: “Тимчасом те основне право для людини, за яке Католицька Церква бореться вже продовж дев’ятнадцятих століть, це нічого більше, як тільки те, щоб людина була людиною! Справжньою людиною! Християнською людиною! Щоб вона могла повнотою виявляти і розвивати свою особистість (стр. 47).”

Світ потребує обнови, потребує світла! Правдиве світло знайде у Пресвятій Евхаристії та в гарячій набожності до Пречистої Діви Марії. Тими двома розділами автор кінчає свою книжечку повну глибоких гадок та широкого життєвого досвіду.

Книжечка бл. п. о. Василя Мельника заслугує на те, щоб її поширити поміж нашим громадянством. Вона написана чистою мовою, повною поетичної закраски. Появилася як перше число Християнської Бібліотеки в Мюнхені.

о. С. С. Шавель ЧНІ.

ГОМІЛЕТИЧНИЙ ДОДАТОК ДО ЛОГОСУ

SUPPLEMENTUM HOMILETICUM AD LOGOS

Всеч. о. Н. Вояковський

Rev. N. Woyakovsky

РІЗДВО ПРЕСВЯТОЇ ДІВИ МАРІЇ

8 вересня стар. стилю (21 вересня нов. стилю)

Про радість з народження Пречистої Діви Марії

1.

“Рождество Твое, Богородице Діво, розвеселило цілий світ. Бо з Тебе засяло нам Сонце Правди, Христос Бог наш.” (Слова нинішнього Тропара).

Вступ. Далеко на півночі в підбігуновій смузі знаходяться краї, де майже більша половина року панує гостра зима й темна ніч. Тільки при блиску полярної зорі можна розпізнати по непроглядних снігових степах дорогу, що її вміть завіє вітер новим снігом. Що за радість огортає мешканців тих сторін, коли приходить сподівана весна, коли покажуться перші проміння освічуючого й ogrіваючого сонця!

По упадку наших прародичів весь людський рід був погружений в темряві гріха й в багні проступку. Як радісною була ця хвилина, в якій з Божого милосердя засяла світові від віків передбачена прекрасна зоря, Пречиста Діва Марія, що народилася в затишку Назарету. Подібно як по страшній, довгій і темній ночі, серед збуреного моря, кидані в розпуді моряки, побачивши в досвітню пору зникаючі хмари, а зпоза них спокійне сяйво ранньої зорі, біжать на поклад повні дитячої радості, так, і без порівняння більше, раділо небо, земля і ад в дні народження Пречистої Діви Марії. Тому й Церква в річницю Її народження до глибини перейнята вдячною радістю в нинішній св. Літургії з найбільшою торжественністю співає ось такий тропар у честь Пречистої Діви Марії: “Рождество Твое, Богородице Діво, розвеселило весь світ. Бо з Тебе засяло нам Сонце Правди, Христос Бог наш, який злагодив проклін і дав благословення: а знищивши смерть, дарував нам життя вічне.” З огляду на цю велику радість з народження Пречистої Діви Марії, Матері Спасителя, буду сьогодні проповідувати про причини цієї радості, вказуючи водночас на способи, що ними ми повинні ту нашу радість виявляти та на чувства й постанови, які повинні Її супроводити.

Радуйся рання зоре! Радуйся золотий кивоте, в яким замешкав Цар віків! Радуйся троне Соломона, замкнені врата райські!

1. Народженням Пречистої Діви Марії раділа ціла Пресвята Тройця: радів ним Бог Отець споглядаючи з радістю на новонароджене дитятко, Пречисту Діву Марію, що про Неї мудрець Господній пророкував: "Господь мав мене перед початком путей Своїх, перш ніж що сотворив, з правіків; від вічності мене Він помазав, від почину, перед настанням землі." (Прип. Сол. VIII, XXII-XXIII). З радістю споглядав на Неї Божий Син, бо ж це мала бути Його Матір. З радістю дивився на цей дівичий прибуток Святий Дух, бо в ньому Його безконечна любов мала сполучити вічним вузлом Божу природу з природою Адама, Предвічне Слово з людським тілом і душею.

З народження Пречистої Діви раділи теж ангельські хори. З пошаною оточували вони в тиxості колисочку своєї цариці, що мала бути матір'ю Того, перед якого іменем склонюється всяке коліно небесне й земне, який є радощами й розкішю ангелів. Вдивляючися в це дитя повне благодати, з подивом питали вони словами книги Пісні Пісень: "Хто ж це, що мов зоря зазорилась, гарна як місяць, а ясна як сонце, грізна мов військо під стягами?" (Пісня Пісень, VI, 10). Дивуючись повноті благодатей, що ними Господь Її обдарив, подивляли вони й почитали Її достойність і величність, Її маєстат і славу, бо Вона, хоч взята з людського роду, мала бути царицею небес, засісти біля Свого Сина на найвищій престолі слави, перевищити всіх ангелів і святих та статися прикрасою неба.

Раділи Серафими, бо від Її непорочного серця мали запалитись ще гарячішим полум'ям любови, ніж те, що ним тепер палають, стоячи у стіп Божого престола. Раділи Херувими, споглядаючи на народжене дитятко Марію, що мала принести на землю віковичну світлість. Престоли, Господствія, Начала, Власті, Сили славили Її будучу могутність панування і перемоги. Архангели раділи, що колись до Неї будуть Божими вістунами; ціле небо раділо з Її народження, бо через Неї надгородиться втрата, яку понесло небо через упадок гордих ангелів; вільні місця в небі заберуть вибрані зі всіх народів і поколінь, відкуплені найдорожчою кров'ю Її Сина. Маючи на увазі цю радість неба й пам'ятаючи на слова Ісуса Христа: що в домі Отця мого є багато мешкань, якже ж не має зітхати наше серце й наша душа бажанням: щоб і ми могли колись належати до числа вибраних, що їм народження Пречистої Діви Марії отворило дорогу до неба! О, милі браття і сестри! Треба нам чимраз ліпше учитися пізнавати Пречисту Діву Марію, належито Її почитати й любити; благодаті не забракне нам, бо їх випросить нам Пречиста Діва Марія, якщо тільки будемо вірно заховувати заповіді Її найдорожчого Сина, якщо будемо гріха уникати й добрі діла творити.

2. Загляньмо на хвилинку в пропасті аду, де були задержані перед Христом душі Адама, патріархів і всіх праведників вичікуючи з великою тугою і надією, в темряві й тіні смерті, нинішнього дня. Задержані там цілі віки

задля Адамового гріха, вони всіми силами душі бажали оглядати Бога, але не могли без помочі Спасителя, звідки їхня туга за Спасителем, що мав прийти й їх спасти. Хто ж опише оклики радості, що ними наповнився ад, коли звіщено їм радісну новину про народження Пречистої Діви Марії, budouчої матері Ісуса, який мав запровадити їх до слави в небі?!

Цю радість ми зрозуміємо лише тоді, як ми зрозуміємо тугу, що мали ті праведні душі за Господом Богом. А тугу цю ми можемо порівняти до туги малої дитини за своєю матір'ю.

Так як дитина, що, зростаючи, пізнає свою матір й зазнає її материнських пестощів, не хоче ані хвилинки залишитися без неї, а плаче й рветься до неї, так і душа, коли опускає тіло, пізнає ві-на-віч Господа Бога, змагає цілим своїм єством до злуки з Ним. Тож подумайте собі, милі браття і сестри, якою радістю, яким щастям, яким небесним блаженством мусіли наповнитись ці праведні душі, коли побачили, що на світ вже прийшла та, що мала стати матір'ю Спасителя і так відчинити їм двері раю.

3. Так раділи небо й ад на вістку народження Пречистої Діви Марії. Не менші причини радості з народження Пречистої Діви Марії були й для землі. Ввесь людський рід стогнав під тягарем прокляття за гріх Адама; ввесь людський рід стогнав в неволі гріха, ідолопоклонства, в неволі диявола. І нараз приходить на світ будуча Матір Спасителя, Матір повна надприродних благодатей. Пречиста Діва Марія прийшла на світ з такою гарною і святою душею, що дійсно не могла бути до чогось іншого призначена, як тільки на Матір Божу. Від віків ніколи ще не обдарував був Господь якесь зі своїх сотворінь стільки благодатями, скільки уділив їх Пречистій Діві Марії. Вона одинока благословенна поміж жінками, приобіцяна ще в раю, пророками передсказана, всіми очікувана, наповняє землю благословенством. Вона своєю згодою на материнство Сина Божого, без порушення дівництва так багато причинилася до ущасливлення людського роду, що годі знайти слів в людській мові, щоб ними гідно описати чим Вона для нас є. Вона бо, Пречиста Діва Марія, є ця драбина, що нею зійшов Син Божий з неба на землю. О, милі браття і сестри, скажіть, чим були б ми без Пречистої Діви Марії, без Ісуса? Відійміть Марію,—цю морську зорю серед цього великого та широкого океану,—щож іншого лишиться нам як не мряка, тінь смерті й найчорніша темнота (св. Вернард). Її народження впливає в людські серця правдиву розраду, бо Вона є рукояттю Божого милосердя над нами. Родиться Пречиста Діва Марія, щоб, ставши Матір'ю Божою, бути Непорочною Покровителькою, повною благодати Посередницею між Господом Богом і нами, щоб бути нашою Ненькою. Її серце для всіх отворене. З Її милосердя всі можемо користати. Хворі там знаходять здоров'я; праведники,—благодать витревалости; грішники,—благодать навернення. Родиться Пречиста Діва Марія, щоб стати нам узором усіх чеснот, прикладом і дороговказом у доброму житті.

Розважаючи подвійний привілей Пречистої Діви Марії, привілей Божої Матері й Матері нашої, величаємо Її в цей нинішній день, вихваляймо й

прославляймо Її серцем й устами, бо Вона найліпша наша Матір, наша Добродійка й Цариця. Бажаймо гаряче заслужити собі ласку оглядати Її в славі неба й служити Їй вірно на землі. А ступаючи по цій долині сліз, нужди й земської недолі, стараймося завсіди погоджуватися з Божою волею, ревно сповняти обов'язки свого стану, пам'ятаючи, що дорога до слави й щастя це дрого хрестів і терпіння. Коли дошкулюють нам недостатки й людська зависть, коли не дай Боже, хвороба положить когось з нас на ложе болізни, коли діткне когось з нас Господь Бог тяжким хрестом, запитаймо тоді себе, чи Пречиста Діва Марія, Мати Божа, від своєї колисочки аж до гробу йшла по самих рожах, приємностях і вдоволенні? Ні, милі браття і сестри, життя Пречистої Діви Марії було повне недостатку, скитальства, сирітства й опущення! Порівняймо свій хрест до хреста Пречистої Діви Марії й ніколи в терпінні не тратьмо надії й довіря на Її поміч. Бо хоч не один з нас почуває себе убогим, нужденним, незнатним, то не забуваймо, що побіч Божого престолу в Царстві Небеснім стоїть Пресвята Матір, ласкава й могутча. В Її серці всі ми записані. Вона всіх нас під хрестом Спасителя взяла за своїх дітей. До Неї звертаймося в потребах. Вона не відкине нікого від Себе, хто до Неї з просьбою прибігає. Вона не погордить навіть грішником, хоч би він не знати якими гріхами Бога образив, якщо тільки побачить в очах цього грішника сльози розкаяння, зараз поспішить йому на поміч і вєднає ласку прощення у Свого Сина. Тільки не відкладаймо поправи й покути, не відновляймо ран Ісусових знову тими самими гріхами; бо повторяючи гріхи, ранимо й материнське серце Пречистої Діви Марії.

Пам'ятайте, милі браття і сестри, на свою ласкаву й могутчу заступницю, Пречисту Діву Марію. Коли злий світ кпить собі з вас, коли злі люди чигають, щоб обдерти вас з невинности, сильно стійте тоді при Пречистій Діві Марії, а Вона напевно не опустить вас.

4. В цій великій радості неба, землі й аду, не бере уділу тільки одно пекло. Бо ворог людського роду є теж ворог Пречистої Діви Марії; диявол, який всіми силами намагався ударемнити Божі наміри, чуйний, хитрий, довідавшись про Її народження, скреготав з лютої зубами, бо відчув увесь тягар заповідженої в раю Божої обітниці: "А Вона зітре голову твою." Вона одинока, Непорочно-Зачата, без змази гріховної, ані однієї хвилини не мала бути під плямою гріха. Вона мала породити на світ Сонце Правди, Ісуса Христа, що мав зняти прокляття, дати благословення, побідити смерть і дарувати нам життя.

Народження Пречистої Діви Марії засмутило пекло, бо Вона стерла голову пекельному потворові й видерла йому здобуті трофеї; від тоді почало чимраз менше прибувати до нього невірників. Диявол висилувався і висилується, як завзятий ворог Христа, Марії й Церкви, щоби всюди псути, нівечити й руйнувати Боже діло, заціплювати в людські серця роздор, кукиль і зіпсуття. Допустив Господь Бог, щоб й за часу нашого життя оглядали наші очі, скільки зневаг Господа Бога діялося по різних краях. Ми є

свідки й того великого злочину відступства від нашої св. Католицької Церкви, що сталося перед кількома роками в нашій вітчизні. А всеж таки Господь Бог захоронив нас від того страшного упадку й заховав у нашому серці безмежну любов до Себе, до Пречистої Діви Марії й до нашої св. Церкви. Кому ж маємо завдячувати цю чудесну охорону, як не Пречистій Діві Марії?! Тому почитаймо Її так, як колись наші прадіди почитали Її, звертаймось до Неї з довірям і в побожнім захопленні повторяймо: Радуйся Царице, Пречиста Діво Маріє! Ти стерла голову пекальному потворові, Ти побідила всі єреси й напевно даліше побіджати будеш! Нехай радіє Церква, бо на просьбу Пречистої Діви Марії, в якій все Її довіря спочиває, дозволить їй Господь Бог діждатись остаточного тріумфу, а тоді смуток її напевно заміниться в радість!... Радійте й ви, всі вірні, й вірте в безнастанну опіку Пречистої Діви Марії над вами; в покусах і небезпеках ховайтеся під Її святий Покров, а Вона вас напевно захоронить від всякого зла, так тілесного як і духового.

З а к і н ч е н н я. О, Пречиста Діво Маріє, хай Твоє народження, якого сьогодні пам'ять торжественно почитаємо, стане початком нашого відродження і правдивої радості. До Тебе всі звертають свої очі й серця: і ті, що в небі, й ті, що в чистилищі, й ті, що на землі, праведники й грішники, й ті, що були, й ті, що є, й ті, що будуть по нас; небо просить, щоб було доповнене; чистилище заносить благальні молитви, щоб час очищення був скорочений. Добрим випроси ласку витривалости, злим ласку навернення! Вітай нам, Царице неба й Мати Милосердя! Вітай нам, надіє наша в смутках і нещастях! Покровителько наша, Заступнице наша, о Пані наша; прийми цю парохію під свою особлившу опіку, утверджай священиків у ревності, а нарід в побожності й прив'язанні до св. Церкви й найпого св. обряду! Випроси перед престолом Всемогучого Господа мир Церкві на землі, а після нашого вигнання дозволь нам оглядати благословенний овоч життя Твого, Ісуса. Амінь.

НЕДІЛЯ ПЕРЕД ВОЗДВИЖЕННЯМ ЧЕСНОГО Й ЖИВОТВОРЯЩОГО ХРЕСТА

Чим Христос притягає нас до Себе.

2.

“І як Мойсей підняв змія у пустині,
так має бути піднятий син чоловічий.”
(Ів. 11, 14).

“Як я буду піднесений в землі, всіх
притягну до себе.” (Ів. 12, 32).

Вступ: Сьогодні, в неділю перед Воздвиженням Чесного й Животворящого Хреста, велить нам св. Церква читати св. Євангеліє, що пригадує нам праобраз Христа, вказуючи водночас на велику Його любов зглядом всього людського роду, за який Він зволив умерти на хресті. Перед своїми страстями Ісус Христос висказав був оці пропам'ятні слова: “Як я буду піднесений зі землі, всіх притягну до себе.” Ці слова сказав Ісус, як зауважує св. Іван, думаючи про свою смерть на хресті. Ці слова сповнилися почасти ще за життя Ісуса Христа. Будучи на хресті, Він притягнув до себе розкаяного розбійника, римського сотника, що бачив Його вмираючого, як теж і цей нарід, що повертав з гори Голготи до дому й бився в груди. (Лук. XIII, 48). Він притягнув до себе також і Йосифа з Ариматеї та Нікодима, які Його тіло зняли з хреста й похоронили. Він притягнув і нас до себе, та хоче, щоби ми зближались до Нього все ближче. Це можемо ми робити:

1. Через віру в розп'ятого. Для жидів був Христос, як каже св. Апостол Павло, “соблазн,” для греків “дурощі” (І Кор., 1, 23), а для поган і для тих, що йдуть на погибіль “глупота.” Але для нас християн, розп'ятий Ісус, це Син Божий і наш Спаситель. А хрест, зрошений Його кров'ю є для нас святе знаряддя нашого спасіння. Для того щоденно знаменуємо себе знаком св. хреста, для того в своїх кімнатах завішуємо хрест Господній, для того наші діди й прадіди ставили його при дорогах і стежках. Для того ставимо його на церковних вежах й інших богопосвячених домах, щоб він нам всюди й все стояв перед очима. Щоб ця віра стала загальним добром людства, про це молимося і про це стараються священики й ченці-місіонарі, сповняючи велике апостольське діло поширення віри.

2. Христос притягнув нас до себе й притягає даліше через взаємну любов. Він дав нам на хресті найбільший доказ своєї любови, як про це пише св. Апостол Павло: “Бо коли ми, будучи ворогами, примирилися з Богом смертю Його сина, тим більше примирені спасемося в Його житті. (Рим. V, 10). “Більшої від цієї любови ніхто не має, сказав сам Ісус Христос, як хто душу свою кладе за своїх друзів (Ів. XV, 13),” а ми ж підчас смерти Христа на хресті не були Його приятелями... Любови вимагав сам

Христос від нас і Його апостоли, а зокрема св. Апостол Павло вимагав від християн любови до Ісуса Христа, висказуючи ці грізні слова: “Коли хто не любить Господа Ісуса Христа, нехай буде проклятий, маран ата (І Кор. ХVІ, 22)!” Як отже ж маємо виказувати Ісусові Христові нашу любов? Про це Він сам нам сказав: “Якщо мої заповіді хоронитиме, то пробувати-мете в любові моїй (Ів. ХV, 10).” “Хто мої заповіді має та їх зберігає, той любить мене (Ів., ХІV, 21).” Отже, більше стережімся гріхів, більш уникаймо всього, що до гріха доводить, бо гріхи розіпняли Ісуса Христа на хресті. Виконуймо совісно свої обов’язки, запопадливо використовуємо Божу благодать, яку Христос заслужив нам, жертвуючи себе своєму Небесному Отцеві на хресті, а це буде ознакою нашої великої любови до Нього!

3. Христос притягнув нас до себе й притягає далше через умиртвлення наших похотей. Христос висів на хресті нагий, умиртвляймо отже наше ласкіство, неупорядковане намагання земського посідання, а вправляймося в убожестві. Христос терпить найстрашніші болі, найважчу смерть; умиртвляймо наші тілесні похоті, опановуймо жажду роскоші й учімся добровільного самовідречення. Христос, Божий Син, понизив сам себе, Він прийняв вид людини, уродився і жив в найбільшому убожестві й умер на хресті для нашого спасіння. Виминаймо гордість і зарозумілість та вчімся від Ісуса Христа лагідности й покори.

4. Ми можемо зблизитись до Ісуса Христа теж через змагання до християнського совершенства. В своїй проповіді на горі сказав Ісус Христос: “Будьте досконалі, як досконалий Отець Ваш Небесний (Мат., V, 48).” Як маємо цю совершенність осягнути, вказав Він нам прикладом: “Приклад бо дав я вам, щоб, як я зробив, і ви так творили (Ів., ХІІІ, 15).” “Бо такі повинні бути у вас думки, як і в Христі Ісусі (Фил. ІІ, 5).” “Бо на це ви покликані, бо і Христос терпів за вас, лишаючи вам примір, щоб ви ішли за Його слідами (І Петр., ІІ, 21).” Маймо отже завжди перед очима приклад Ісуса, не дозволяймо свідомо й добровільно навіть і на легкі, прості гріхи, вправляймося в чеснотах, особливо в такій, що вимагає від нас труду, а через такі змагання, молитву й припинання св. Тайн покаяння і Євхаристії осягнемо поміч Божої благодаті, щоб дійти до такого совершенства.

Закінчення: Ісус хоче всіх вас притягнути до себе, але не силою, а любов’ю і благодаттю. Він хотів притягнути до себе багатого юнака, але цей не хотів. Він хотів Матея (Левія) притягнути до себе, а цей пішов за Ним і став євангелистом. А може і нас Він притягнув і ще сьогодні до себе притягає. Ідіть отже ж, користаючи з Божої благодаті, за візванням Христа, щоб Він зумів нас притягнути колись до своєї слави в Царстві Небеснім. Амінь.

ВОЗДВИЖЕННЯ ЧЕСНОГО Й ЖИВОТВОРЯЩОГО ХРЕСТА

14 вересня стар. стилю (27 вересня нов. стилю)

Чим є для нас св. Хрест?

3.

“І несучи свій Хрест, вийшов він на місце, зване Лобне, що по-єврейськи кажеться Голгота. Там розп’яли його”
(Ів., XIX, 17).”

Вступ: Сьогодні святкує свята Церква пам’ять Воздвиження св. Хреста. На яку пам’ятку постановлене це свято? Послухайте: Св. Єлена, мати св. Константина Великого, дуже хотіла віднайти хрест, на яким був розп’ятий Спаситель світу й своєю смертю доконав спасення людського роду. По довгих трудах вдалося св. Єлені віднайти три хрести, певто хрест Спасителя і хрести двох розбійників, що були розп’яті по обидвох боках Спасителя. Ці три хрести були закопані в землі під поганською святиною Венери. Трудно було розпізнати, котрий з трьох хрестів був Христовий, бо всі три були однакові. Тоді, на доручення єрусалимського патріярха Макарія, принесено умершого чоловіка, що його вже несли на кладовище. Цього мерця положено на один хрест, відтак на другий, але мерелець не ожив; вкінці приложено його до третього хреста, а мерелець ожив. По тім пізнали, що цей хрест є Христовий. Вістка про віднайдення хреста Христового блискавкою рознеслася по місті. Сотні й тисячі людей зійшлися, щоб побачити хрест Спасителя. Щоб дати змогу отже народові побачити хрест Спасителя, св. Макарій, єрусалимський патріярх, піднімав хрест Спасителя на всі чотири сторони світу й показував його вірним. Народ падав на коліна і побожно співав: “Господи помилуй!”

На спомин цієї події св. Церква встановила свято: Воздвиження Чесного й Животворящего Хреста, яке то свято сьогодні обходимо. Сьогодні по всіх наших церквах священики підносили на всі чотири сторони світу святий хрест, спочиваючий на дискосі й прикрашений цвітами, а люди, припадаючи до землі, співали побожно: “Господи помилуй!”

Отже сьогодні буду проповідувати про святий Хрест, а саме: чим є для нас св. хрест і в який спосіб можемо досягнути його благословення.

1. Хрест Христа, це дороговказ. Ісус Христос багато й гарно проповідував, але найкраща й найкорисніша Його проповідь була проповідь з хреста. З хреста навчив Він нас оцінювати правдиву вартість життя; розпізнавати, що є конечне, а що згладне: чого треба уникати, а що наслідувати. З хреста Він дав нам пізнати як страшна річ у Божих очах є гріх, якою покутою за них можна задоситьчинити та яка дорога провадить до спасення.

Для нас дороговказом є вмираючий на хресті Христос. Він вказує нам, що наче ті мандрівники змагаємо до своєї цілі, дорогу Царства Небесного, кажучи: Ідіть моїми слідами, бо інакше загинете. Я терпів за вас і полишив вам приклад, щоб ви йшли моїми слідами (І Петр., II, 21). Але хрест Христовий є ще й в іншому значенні для нас дороговказ. Від часу, коли хрест Спасителя став на Голготі, людство зрозуміло відвічну загадку терпіння. Перед приходом Христа панував на землі пригноблюючий песимізм, розпука опановувала людські душі. Даремно намагалися люди знайти розв'язку цієї загадки. Найбільші філософи старинного світу не зуміли дати на неї відповіді. Дехто з них казав: Ліпше було б не родитися на світ; а коли кого вже стрінуло це нещастя, то хай старається його чимскорше позбутися. Навіть один з авторів св. Письма Старого Заповіту (Еклез., IV, 2-3), промовляє ось якими сумними словами: "І уважав я тих, що померли, щасливішими від живих; тих, що вже нема на світі, від тих, що ще живі. А від сих і тих найщасливішими ще ненароджених на світ, що не бачили того зла, яке діється під сонцем." Хрест Христовий розв'язав ці труднощі зв'язані з терпінням. Хрест є престол жертви незаслуженого терпіння. Невинний Христос, в якому не було ані тіни гріха, взяв на себе всі терпіння, спричинені злом, щоб задоситьучинити за наші гріхи. Хрест Христа помагає й нам терпіти та освячує нас, якщо терпимо з ним. В цей спосіб хрест Спасителя є наш дороговказ.

2. Хрест Христа є наше спасення. Якщо б не Христос, терплячий невинно, людство не було б спасене. Грішне людство нераз попадало в гордість і погорджувало відкупленням, думаючи, що за поміччю хемії, механіки, фізики, знайде щастя... але протверезилося. Сьогодні повертає до переконання, що без Бога на ніщо здався поступ, на ніщо техніка, чи лікарське знання,—бо ключ до найважливіших питань життя є в руках віри. Генії всіх віків людського роду знали про це й тужили за надприродним світом. Кров Христа врятувала нашу вірність, заповняючи нас спасенням. Зворушаюча є мадярська легенда, в якій оповідається про мулярів, що уживали людської крові до будови замку, який мав устоятися перед всіма напорами ворогів. З хвилиною, як на нас сплинула Христова кров, наші душі можуть бути нездобутими твердинями. В цей спосіб хрест Христа є для нас спасенням.

3. Хрест Христа є джерело Божого милосердя. Всемогучий Господь є супроти нас безконечно милосердний; як найліпший батько прощає нам наші провини, коли ми розкаємося і просимо його про прощення. Доказом цього є сам Божий Син, Ісус Христос, що перед своєю смертю на хресті простив розкаланому розбійникові. Милі браття і сестри! Може хто з вас журиться на згадку своєї минувшини й сумнівається в спасення своєї душі. Погляньте на наверненого розбійника й за його прикладом просіть Ісуса про прощення, а напевно одержите його. Так отже ж хрест Христовий є дійсно джерело Божого милосердя для нас.

4. Хрест Христовий є теж наша розрада. Колись хрест в очах людей

був ніщо інше, як нині для нас шибениця. Смерть Ісуса Христа змінила значення хреста так, що сьогодні ми можемо уважати за безсумнівну правду, що знак св. хреста є символ розради й потіхи. Як символ надії на воскресення ставимо на гробах наших умерших знам'я св. хреста. Св. хрест укріплює наші церкви, дома, школи; ставлять його побожні люди при дорогах, на полях...

Недалеко Гельголянд на Північному Морі знаходиться малий незамешкалий острів, де є кладовище. Сумно настроює прохожих вид цього кладовища. Там хоронять нещасних потопельників, яких морські хвилі викидають на беріг цього острова. Вже сама назва кладовища "Фрідгоф дер Гайматлосен" (Кладовище бездержавних) викликає помітний смуток. Невідомо, хто в ці люди, яких тут похоронено, хто був їх батько, матір, хто плаче по них вдома. Спочивають вічним сном заколисані шумом моря, зберігаючи таємницю свого походження. І нашу думку огортає невимовний смуток на згадку, якщо б і ми мали зложити свої кості на такому сумнім, опущенім кладовищі... А однак, для християнина не є ніяке в світі місце сумне, якщо тільки на ньому є знам'я св. хреста, знам'я нашого спасення...

Радуйся, чесний хресте, єдина наша надіє! Радуйся, Христе Спасителю, що жертвував себе за нас! Кожного дня почитаючи тебе, клоняють перед тобою голови мільйони людей. Христе розп'ятий, дай нам цю благодать, щоб наші діла, бесіда й думки були завжди згідні з напрямними твоєї науки, щоб вони ніколи не відводили нас від Тебе. Дай, щоб ми зрозуміли, що ти для нас умер, та щоб твій хрест був на долині сліз й смутку нашою милою розрадою.

5. Св. Апостол Павло одушевлявся в особливий спосіб хрестом та пояснював, в який спосіб можемо досягнути благословенство хреста. Він дав знамениту відповідь на питання, що треба нам робити, щоб досягнути благодаті, які спливають з хреста. В листі до Галатів (II, 19) висказав св. Павло ось ці прекрасні слова: "Я з Христом прибитий до хреста." Що св. Апостол Павло хотів цими словами нам сказати? Передовсім, якщо бажаємо щиро бути учасниками благодаті св. хреста, ми повинні з пошаною відноситися до хреста й до Христової жертви. А шануємо хрест Спасителя, якщо щиро дбаємо про чистість нашої душі, про надприродне життя, якщо не щадимо жертв, щоб досягнути вічну щасливість. Ми повинні почитати хрест і поширювати його почитання в родині, суспільності, виконуючи релігійні практики, що їх приписує Церква своїм вірним. Тоді зрозуміємо, чому Церква приказує під тяжким гріхом вислухання Служби Божої в неділі й торжественні свята, бо Служба Божа є повторення безкровної жертви Христа Спасителя. Але слова св. Апостола Павла: "Я з Христом прибитий до хреста" нагадують нас теж, щоб ми станули в рядах почитателів св. хреста.

Велике число ікон і статуй повстало під впливом страстей Ісуса Христа. Серед многих архитворів малярської церковної штуки стрічаємо образ Івана Беранда. На цьому образі артист змалював Христа як іде на Голготу,

похилений під тягарем хреста. По одній стороні дороги стоять люди, що віддані йому серцем і душею; по другій стороні Його вороги. По стороні відданих Христові бачимо умираючого старця на руках священника; раненого жовніра на полі слави, зі зложеними руками до молитви; молоду дівчину в шлюбному віці. Всі вони клонять голови перед Христом і з лиця їх помітне зворушення... Всі вони люблять Христа. Там бачимо й монахині, що працюють на далеких місіях, і монахів, що з нараженням власного життя стараються про спасення душ людських. По другій стороні бачимо, — на жаль, — жалюгідні картини. Бачимо, як катують Ісуса Христа; бачимо зображену ненависть, у постаті жінчини в чорному одязі, що бунтує робітників проти віри, проти Церкви, проти Христа. Бачимо, як людські постаті, зі звірячим виглядом, розлючені й з ненавистю глядять на Христа, похиленого під тягарем хреста. З їхніх облич не помітне ніяке співчуття. Там ще є зображені молоді люди, що йдуть дорогою нечистоти та свого горя, що видається їм щастям, та злобно сміються зі Спасителя, що в їхню сторону смутно споглядає... Всі ці люди ненавидять Христа... Поглянувши на цю картину, мимоволі насувається питання: чи славний маляр не підійшов до свого сюжету з якимось дивним помислом, з дивною фантазією? Але, застановившись, милі браття і сестри, над значенням цієї картини, мусимо, на жаль, признати, що це зовсім не фантазія, але жалюгідна дійсність наших часів. Від першої хресної дороги Спасителя аж по сьогодні, й по кінець світу, товаришитимуть Христові два табори: табір любови й табір ненависти. Одні гукають на честь Спасителя: "Осанна," а другі: "Розпни, розпни його." А до котрого табору причислюємо ми самі себе, милі во Христі браття і сестри? Бо треба вам знати, що й сьогодні люди так само поділено, як і в першу Велику П'ятницю: Одні стоять вірно під хрестом, живуть після Божих і церковних заповідей, а другі байдужі, заховуються злобно й згідливо супроти Спасителя, подібно, як ці римські вояки, що грали в кістки тоді, як побіч них на хресті конав Спаситель світу. І нині є люди, що ненавидять Христа, що Його проклинають і Його поборюють. На превеликий жаль, є багато й християн, що байдуже відносяться до Христа й взагалі обезцінюють Його. Та все ж таки не бракує і таких, які Йому щиро віддані. А до котрих ти, брате, сестро, належиш? Чи ти, серед людей, що оточують тебе й ненавидять Христа, вірно стоїш відданий беззастережно Христові? Чи можеш сказати те, що сказала вмираюча св. Тереса, коли її питали, "А що скажеш Ісусові, як душа твоя стане перед Його престолом?". "Скажу Йому, відповіла вона, що дуже Його люблю." За прикладом св. Тереси скажім і ми всі, милі браття і сестри, з глибини нашого серця скажім: "Ісусе, ми любимо Тебе."

Закінчення: О, Христе, дай, щоб Твій хрест був в житті нашім дороговказом до Твого Царства Небесного; дай, щоб він був для нас спасенням; дай, щоб був він для нас джерелом милосердя і розради. Амінь.

НЕДІЛЯ ПО ВОЗДВИЖЕННЮ ЧЕСНОГО Й ЖИВОТВОРЯЩОГО ХРЕСТА

Наше змагання в наслідуванні Ісуса Христа

“Коли хто хоче йти слідом за Мною, нехай виречеться себе й візьме свій хрест і йде за Мною.” (Марко 8, 34)

Вступ. Сьогодні, в неділю по Воздвиженню Чесного й Животворящого Хреста, ми читаємо св. Євангеліє, де Ісус Христос велить нам в першій мірі бути виконавцями Його св. науки. Він приказує нам заховувати її, згідно з її приписами та ділами й цілим життям своїм наслідувати Його. Доручення це так важне, що, як каже Христос Спаситель,—того, що посоромився б Його самого та Його слів перед людьми, того й “Син Чоловічий соромитиметься, як прийде у славі Отця Свого з ангелами святими.” Тому застанівмися сьогодні над цим нашим вельми важним обов’язком наслідування в нашому житті—Господа нашого Ісуса Христа.

1. Ісус Христос через ціле Своє життя, від народження аж до смерті, переживав безпереривно різні прикrostі та всякого роду терпіння. Він народився у Вифлевському вертепі, щоб скоро опісля втікати до Єгипту; Він убогий живе в Назареті, Свій публичний виступ розпочинає сорокденним постом і відмовляє Собі всякого спочинку; Він приймає на Себе найбільші тягарі. Найвищою точкою Його самовідречення є Його страсті. Погляньмо лишень очима нашої душі на ці страшні терпіння, які Він переніс для нашого спасення: страшне бичування, терням вінчання, вичерпуючий до снаги хрестний хід на Голгофту; відтак прибиття до хреста, Його душевні терпіння, опущення на хресті, вкінці серед нелюдських боїв Його смерть. Так важко спокутував Ісус Христос людські гріхи, передовсім гріхи тілесних пожадань, нечистоти, словом гріхи головно проти 6 і 9 заповідей Божих. В цей спосіб Ісус Христос дав нам приклад, як і ми повинні наші тілесні пожадання умирати, щоб не допускатись до тяжких упадків. І так:

а) Ми повинні ненавидіти й зогидити собі всякі грішні тілесні пожадання, перш усього нечистоту, неумірненність, обжирство і пиянство, нехиті перед трудами й ліниство. Бо каже св. Апостол Павло в листі до Галатів (V, 19-21): “А явні є діла тіла, що ними є чужоложство, нечистота, розпуста, ідолопоклонство, чародійство, ворожнечі, сварні, зависті, гніви, суперечки, незгоди, ереси, ненависті (убивства), пиянства, гульні і цим подібне, про яке вам предсказую як (і) перше говорив, що ці, які так роблять, не наслідять Царства Божого.” “Для того, додає Апостол у листі до Римлян, брати, ми є довжниками не тіла, щоби жити по тілу, бо коли живете по тілу, помрете, а коли духом умиратимете тілесні діяння, житимете.” (Рим.,

VIII, 12-13). Чи отже з цих слів св. Апостола Павла не є нам ясним і зрозумілим, як дуже повинні ми вистерігатися всяких грішних тілесних пожадань, які відтягають нас від наслідування у власному житті науки Ісуса Христа і ведуть людські душі на очевидне прокляття.

б) Ми повинні поконувати змислові покуси. Для того треба їх завсіди завчасу від себе відкидати, для того треба вправлятися особливо в умертвленні, щоб набути силу самоопанування і в цей спосіб бути в спроможі уникати ці небезпеки нашого спасення. Треба нам отже ж зайнятися речно працею нашого звання, треба уважати на мірність в їдженні й питті, треба набути силу відмовляти собі дозволені приємності, треба вміти зносити недотаток, полюбити піст і вправлятися в ньому. Так робили Апостоли, наслідуючи Ісуса Христа, про що зокрема говорить св. Апостол Павло в другому листі до Коринтян (IV, 10): “Завсіди носимо умертвлення Господа Ісуса в тілі, пише він, щоб і життя Ісусове в нашій тілі явилось.” А трохи далі додає: “Але караю моє тіло і підбиваю в неволю, щоб іншим проповідуючи не стати самому відкинутим.” (I Кор., IX, 27). Памятаймо на цей зазив св. Апостола Павла і стараймося набути панування над нашими пожаданнями й силу відкидати найбільш приманчиві спокуси.

в) Ми повинні теж зносити терпеливо наші терпіння. Ісус Христос виразно сказав: “Коли хто хоче йти слідом за Мною, нехай виречеться себе й візьме Свій хрест і йде за Мною.” Отже, коли ми зносимо терпеливо наші терпіння, тоді йдемо слідом за Ісусом Христом, тоді справді наслідуюмо Його, бо Він задля нас терпів і дав нам приклад, як ми повинні поступати, щоб могли після цього життя бути з Ним у Царстві Небеснім. До терпеливого зношення хрестів завзивав рівнож св. Апостол Петро, навчаючи: “Христос терпів за нас, лишаючи нам примір, щоб ви йшли за Його слідами.” (I Петро, 11, 21). Зносім отжеж нужно всі наші терпіння, якщо хочемо колись радуватися у вічній радості з Ісусом Христом.

2. Ісус Христос стався добровільно убогим і в найбільшій убожестві умер. Так навчає св. Апостол Павло: “Ви знаєте благодать Господа нашого Ісуса Христа, що задля нас зубожів, хоч був багатим, щоб ви Його убожеством багатилися.” (II, Кор., VIII, 9). Як убоге дитя лежить Ісус Христос у яслах на сіні у Вифлеемському вертепі. На скитальщині в Єгипті, а відтак в Назареті живе надзвичайно просто. В часі Свого трилітнього учительства Він не мав навіть до Свої голови склонити, як про це сам заявив, коли сказав: “Лисиці мають нори й небесні птиці гнізда, а Син Чоловічий не має де голови приклонити.” (Мат., VIII, 20). Перш розп'яттям Його на хрест зрабовано Йому послідне майно, себто Його одіж, а як умер, то похоронено Його в чужому гробі. Ось так поконав Спаситель людські гріхи, яким на ім'я похить очей і захланність. І під тим оглядом треба нам старатися наслідувати Ісуса Христа. А саме:

а) Не прив'язуймо свого серця до земських дібр, до грошей і земського добра, маєтків і достатків. Це є грішне і є чи не найбільшою небезпекою для нашого вічного спасення. Вдоволяймося тим, що маємо, і не завидуй-

мо другим їхнього добра; св. Апостол Павло, в I Листі до Тимотея (VI, 8-10), пише: "Маючи однак поживу й в що одягнутися, сим будемо вдоволені. Бо ті, що хотять бути багатими, впадають у покусу і в путі диявола й в многі безкорисні та шкідливі похоти, що втручають людей у загибель і загибду."

б) Якщо ми убогі, не нарікаймо, але тішмося, що ми в нашому убожестві є подібні до Спасителя і зносім наше убожество з найбільшою терпеливістю. Памятаймо, що Ісус Христос у нагорній проповіді сказав: "Блаженні вбогі духом, бо їх Царство Небесне." (Мат., IV, 3).

в) Якщо ми посідаємо які достатки, яке багатство, заряджуймо ним мудро й добре. Відмовляймо собі деяких видатків, а грішми заощадженими з того орудуймо розумно, орудуймо так, щоб ми могли вчути колись похвалу з уст Спасителя, що для убогих і потребуєчих наші руки були завсіди отверті.

г) А якщо хтось з нас почуває в собі покликання до вищої совершенности, хай утверджує це покликання в собі пам'яттю на слова Ісуса Христа: "Коли хочеш бути досконалий,—іди, продай, що маєш і роздай убогим, а матимеш скарб на небі, і приходи та й іди в слід за мною." (Мат., XIX, 21). Оце буде дійсно гідне наслідування нашого Спасителя, оце буде зрозуміння слів сьогоднішнього св. Євангелія: "Бо що pomoже чоловікові, коли й увесь світ здобуде, а занепасть свою душу." (Марко, VIII, 36).

3. Ісус Христос перетерпів задля нас страшні зневаги, як покуту за нашу гордість, зарозуміість, честолюбивість і марноту. Ці зневаги розпочинаються почавши від спіймання Ісуса Христа в Оливному Городі, продовжуються несправедливим оскарженням і засудом Спасителя перед Найвищою Радою, приведенням Його перед суд Пилата, висміянням Його Іродом, обезціненням Його нижче розбійника Варрави, вінчанням терням, і насмішками при тім римською солдатською, засудом на хрестну смерть, і прибиттям Його до хреста серед наруг і насмішок присутніх на горі Голгофті. І це все терпить Ісус Христос "що є Богом над усіма, благословеним по віки." (Рим., IX, 5). Це повинно бути для нас великою наукою:

а) Щоб ми зогидили собі гордість, зарозуміість, честолюбивість і марноту цього світа. Очевидно, що честь людини є великим земським добром, ліпшим як багатство, як про те читаємо в книзі приповісток Соломонових, (XXII, 1): "Добре ім'я ліпше над велике багатство й добра слава дорожча над золото і срібло." Однак неупорядковане пожадання честолюбивости є гріхом гордості й зарозумілості а джерелом всяких інших многих гріхів.

б) Дальше, тим учить нас Христос терпеливо зносити упокорення, забуття і зневаги. Дуже часто світ платить за наші найкращі діла насмішками, дуже часто світ критикує наше поступовання, хоч ми при тім маємо якнайкращі намірення; часто світ скоро забуває про труди, що ми їх понесли для доброї ідеї, і якщо не приписує собі наших заслуг, то старається закрити їх занавісою забуття. Не зражуймося тим. Напевно Христос пам'ятає про всі наші добрі змагання, про всі наші добрі діла й прийде

колись хвилина, коли перед цілим світом вискаже нам Своє найвище признання: “Гаразд, слуго добрий і вірний! у малому ти був вірний, над многими тебе поставлю; увійди в радість твого Пана (Мат. XXV, 21).”

в) Вправляймося вкінці в покорі, маючи за приклад Ісуса Христа, що сказав: “Мое ярмо миле й тягар мій легенький (Мат., XI, 29)”, і про що вчив св. Апостол Павло, кажучи: “Бо такі повинні бути у вас думки, як і в Христі Ісусі, що будучи в образі Божім, не уважав посяганням бути рівним Богу, але умалив Себе, прийнявши вид слуги, ставши подібним людям і уподобившись чоловікові, понизив Себе, ставши послухним аж до смерти, до смерти хрестної (Фил., II, 5-8).” Покора це основа для нашої праці над спасенням нашої душі. Як наш нарід добре зрозумів вартість покорі, то хай доказом буде пісня в честь Матері Божої: “Вихваляйте доли, гори,” в якій народна творчість вложила ось таку стрічку:

“Що Ти Богу так милою,
Це покора причиною,
Ця покора учинила,
Що Ти Бога породила.”

Стараймося отже набути цю дорогоцінну чесноту, щоб вона стала нам золотим ключем до вічної щасливості.

З а к і н ч е н н я. Милі браття і сестри! Зі сказаного ви бачите, як дуже важним обов’язком є змагання наслідувати в своєму житті—життя нашого Спасителя Ісуса Христа. Всім нам стоять ясно перед очима слова, що ви чули в нинішньому св. Євангелію: “Коли хто хоче йти слідом за мною, нехай виречеться себе й візьме свій хрест і йде за мною.” Одушевлений цією наукою св. Апостол Павло пише в листі до Галатів (Гал., VI, 14 і 16): “Я ж далекий від того, щоби хвалитися, хиба хрестом Господа нашого Ісуса Христа, через який для мене світ розп’ятий, а я для світу. А ті, що підуть за цим правилом, мир нехай буде на них і милосердя.” Одушевляймося ж і ми хрестом Господа нашого Ісуса Христа, й в цім часі, коли наша Церква торжественно почитає хрест Спасителя Празником Воздвиження Чесного і Животворящего Хреста, постановім собі в своєму житті змагати якнайточніше наслідувати Ісуса Христа, йти дорогою Його св. Науки і Його св. Заповідей, щоб досягнути ціль нашого життя—Царство Небесне. Амінь.

ПОКРОВ ПРЕСВЯТОЇ БОГОРОДИЦІ

(1 жовтня стар. ст.—14 жовтня новий ст.)

Про почитання Божої Матері в українськiм народі.

“Покровонько наша, що всіх покриваєш, В неволі та смутку вірних потішаєш.” (З пісні до ікони Тернопільської Божої Матері).

Вступ. Милі Браття і Сестри! Від часу, як світло католицької віри почало просвічувати світ, почало ширитись між усіми народами й почитання Пречистої Діви Марії. Нема ніякого народу, ніякого племені, ніякого стану, який не брав би участі в цім релігійнім почитанні Божої Матері. Неба й земля, ангели й люди йшли навипередки в почитанні Матері Божої. Доказом цього й наш український нарід, бо вже в перших початках християнства в Україні шириться й особливе почитання Пречистої Діви Марії. Нема ні одної доби в нашій історії, в якій не були б записані вияви найглибшої й сердечної пошани Небесної Цариці нашим народом, як теж і численні докази Її постійної опіки над нами.

Наш нарід вславився від найдавніших часів особливою пошаною і любовю до Пречистої Божої Матері й перший з усіх слав'янських народів проголосив Її устами князя Ярослава Мудрого—Царицею Українського Народу. Своє особливе почитання до Неї висказував він не тільки звичайними виявами побожності, але всім своїм знанням, умінням і здібностями виявляв свою любов, довіря і надію в мистецтві, літературі й музиці.

І оце сьогодні святкуємо свято Покрови Пресвятої Богородиці, що має свій почин у Влахернській Богородичній Цереві в Царгороді. Там явилася Пречиста Діва Марія 1 жовтня 911 р., окружена множеством ангелів і святих. Особлива небесна ясність освітила всіх присутніх людей в церкві. Всі бачили цю дивну появу Матері Божої, як вона покривала своїм світлим омофором усіх присутніх. Сьогоднішній празник посвячений іменню пам'яті цього чудесного об'явлення.

Згодом, а радше з літами, Празник Покрова набрав чисто нашого своєрідного українського характеру. Сьогодні він є для нас виявом особливої опіки Пречистої Діви Марії над нами, а zarazом і виявом нашого глибокого почитання Божої Матері. Саме про почитання Божої Матері в українському народі хочу сьогодні дещо сказати.

1. На тлі великої Київської Держави, на тлі сильного змагання до витвору власної культури, зарисовується постать одного з перших наших письменників Митрополита Іларіона. Він полишив нам прекрасний твір “Слово о законі і благодаті і похвала князеві нашому Володимирові.” Цей твір визначається високим настроєм, гарним стилем, ораторським мис-